

De ondersteuning van asielzoekers en statushouders richting financiële (zelf)redzaamheid

Marjan de Gruijter | Marjolein Odekerken | Tamara A. Kool | Ruth Yohannes | Fatima Acherrat

Inhoud

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1. Doelstelling	6
1.2. Onderzoeksvragen	6
1.3. Onderzoeksaanpak	7
1.4. Leeswijzer	8
2 Context	9
2.1. Financiële (zelf)redzaamheid	9
2.2. Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc	11
2.3. Fase 2: Verhuizing naar de gemeente en start inburgering	12
2.4. Fase 3: Inburgering en afronding van de inburgering	14
2.5. Benodigde kennis, vaardigheden en houding voor financiële (zelf)redzaamheid	15
3 De Klantreis: ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden	17
3.1. Evaringen van statushouders met geldzaken in het land van herkomst	18
3.2. Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc	19
3.3. Fase 2: Verhuizing naar de gemeente en start inburgering	22
3.4. Fase 3: Inburgering en afronding van de inburgering	24
3.5. Reflectie: ervaringen van asielzoekers en statushouders op weg naar financiële (zelf)redzaamheid	27
4 De ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid in gemeenten	29
4.1. Beleid(svisie)	29
4.2. Financieel ontzorgen	29

4.3. Begeleiding, ondersteuning en hulp bij financiële (zelf)redzaamheid	30
4.4. Ervaringen met de diverse groep statushouders	32
5 Werkzame elementen en randvoorwaarden	34
5.1. Werkzame elementen	34
5.2. Randvoorwaarden	36
6 Conclusies en verbeterpunten	37
6.1. Conclusies	37
6.2. Verbeterpunten	38
7 Checklist	41
Bijlagen	43
Bijlage 1: Onderzoeksverantwoording	44
Bijlage 2: Eindtermen rondom financiële (zelf)redzaamheid en communiceren met (overheids)instanties in Kennis Nederlandse Maatschappij	46
Bijlage 3: Beschrijving van de ondersteuning en begeleiding in vier gemeenten	48
Bijlage 4: Leden van de begeleidingscommissie	71

Managementsamenvatting

Aanleiding

Gemeenten hebben in de Wet inburgering 2021 de taak om statushouders financieel te ondersteunen. Gemeenten zijn in elk geval verplicht om maatschappelijke begeleiding aan te bieden en vaste lasten te betalen vanuit de bijstandsuitkering (financieel ontzorgen).^[1] Daarnaast wordt van gemeenten verwacht dat zij ondersteuning en begeleiding bieden richting financiële zelfredzaamheid.^[2] Hoe zij dit invullen mogen gemeenten zelf bepalen.

Doel- en vraagstelling

Het Verwey-Jonker Instituut heeft in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onderzoek uitgevoerd naar de ondersteuning van asielzoekers en statushouders^[3] richting financiële zelfredzaamheid. In dit onderzoek staat het perspectief (de ervaringen en behoeften/wensen) van statushouders en asielzoekers centraal.

Het onderzoek biedt inzicht in wat werkzame elementen zijn van de ondersteuning. Hiermee krijgen gemeenten, het COA en andere betrokken uitvoeringsorganisaties handvatten om beleid en uitvoering vanuit de eigen organisatie of de (lokale) keten te optimaliseren, zodat deze aansluit op de behoeften van asielzoekers en statushouders. Het onderzoek biedt daarnaast aanknopingspunten voor landelijk beleid omdat het inzicht geeft in randvoorwaarden die nodig zijn voor gemeenten en het COA om de ondersteuning van asielzoekers en statushouders goed in te vullen.

1 Er is een wetswijziging in voorbereiding ten aanzien van het financieel ontzorgen van statushouders, omdat is gebleken dat er meer behoefte is aan maatwerk bij het ontzorgen.

2 Onderzoek laat zien dat het ontzorgen het beste werkt in combinatie met andere vormen van ondersteuning gericht op de financiële zelfredzaamheid van statushouders, mits goed wordt aangesloten op de leefwereld van de statushouder. Zie Britt, e.a., (2021). Hoe te zorgen voor echt ontzorgen? Evaluatie Pilotprogramma Veranderopgave Inburgering, thema 'ontzorgen'. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

3 Asielzoekers zijn personen die hun eigen land verlaten hebben en bescherming zoeken in een ander land. Zolang ze nog niet erkend zijn als vluchteling, worden ze asielzoeker genoemd. Als ze een verblijfsstatus hebben gekregen worden zij statushouder genoemd. Zie, [Begrippen](#) | CBS.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

“Op welke manier kan de ondersteuning van asielzoekers en statushouders richting financiële zelfredzaamheid vanuit COA en gemeenten beter aansluiten bij de situatie en behoeften van deze doelgroepen?”

Onderzoeksaanpak

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden hebben we meerdere onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. Om zicht te krijgen op de context en de behoeften van asielzoekers en statushouders bij de ondersteuning op financiële (zelf)redzaamheid hebben we een beknopte literatuur- en documentenstudie uitgevoerd, aangevuld met interviews met experts. Ook organiseerden we een focusgroep met zeven sleutelpersonen^[4]. Daarna hebben we in vier gemeenten - Berkelland, Breda, Heerenveen en Tilburg – (groeps)interviews uitgevoerd om de aanpak, de uitvoering en de ervaringen met de ondersteuning en begeleiding van financiële zelfredzaamheid van statushouders in kaart te brengen. Tegelijkertijd hebben we diepte-interviews gehouden met 18 statushouders uit de genoemde gemeenten om zicht te krijgen op hun ervaringen met (de ondersteuning gericht op) het financieel (zelf)redzaam worden. Onze bevindingen hebben we getoetst in twee groepsbijeenkomsten met experts en sleutelpersonen.

Financiële (zelf)redzaamheid

Mensen zijn financieel redzaam wanneer zij hun inkomsten en uitgaven in balans houden, nu en in de toekomst.^[5] De eindtermen in het inburgeringsonderdeel *Kennis van de Nederlandse Maatschappij* (KNM) geven inzicht in de kennis en vaardigheden die statushouders hiervoor nodig hebben. Om financieel (zelf)redzaam te zijn, zijn naast specifieke kennis en vaardigheden, ook basisvaardigheden (taal en digitale vaardigheden) belangrijk. De doelgroep asielzoekers en statushouders is divers. Sommige groepen zijn kwetsbaar als het gaat om financiële (zelf)redzaamheid. Het gaat om ex-AMV'ers (die geen ouder hebben die hen kan begeleiden of financieel garant kan staan) en asielzoekers en statushouders die analfabeet zijn of een lager cognitief vermogen hebben. Ook vrouwelijke statushouders die de geldzaken overlaten aan hun partner zijn kwetsbaar.

4 Sleutelpersonen zijn zelf migrant of vluchteling, hebben het vertrouwen binnen de eigen gemeenschap en kunnen een brugfunctie vervullen tussen statushouders, instanties en gemeenten. Zie Gruijter, M. de, Kahmann, M., Yohannes, R., & Razenberg, I. (2020). De inzet van sleutelpersonen bij de inburgering. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

5 Zie ook Weijers, M., Veerman, N. (2023). Nibud-competenties voor financiële redzaamheid. Herziene uitgave 2023. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting).

Aansluiting van de ondersteuning richting financiële (zelf)redzaamheid bij behoeften van asielzoekers en statushouders

Fase 1. Asielaanvraag en verblijf in het azc: behoefte aan meer informatie over geldzaken in Nederland én een goede voorbereiding op de verhuizing naar de gemeente

In de eerste fase van de asielaanvraag en het verblijf in de centrale opvang van COA worden van asielzoekers en statushouders betrekkelijk weinig financiële kennis en vaardigheden verwacht, behalve het verantwoord besteden van leefgeld.

Statushouders in dit onderzoek hebben aangegeven dat er in de centrale opvang niet (voldoende) tegemoet werd gekomen aan hun behoefte aan informatie over onder andere geldzaken in Nederland. Statushouders verblijven op dit moment veel langer dan de bedoeling is in de centrale opvang, voordat zij naar de gemeente verhuizen. Doordat het om allerlei redenen gemeenten niet lukt om in deze periode 'hun' statushouders al inburgeringsactiviteiten aan te bieden, is sprake van een 'gat', dat niet, of niet voldoende wordt opgevuld door de hier voor ingerichte voorinburgering. De respondenten in ons onderzoek beschouwen hun verblijf bij het COA als een periode van stilstand, terwijl er juist veel tijd en gelegenheid is om kennis en vaardigheden op te doen. Concreet hebben ze behoefte aan kennis over hoe geldzaken in Nederland geregeld zijn én informatie over wat er van statushouders wordt verwacht als zij in de gemeente gaan wonen. Deze kennis is tijdens het verblijf bij het COA weliswaar nog niet direct toepasbaar ('droogzwemmen'), maar zou statushouders wel beter voorbereiden op hun toekomst in de gemeente.

Fase 2. Verhuizing naar de gemeente en start inburgering: Meer uitleg over financieel ontzorgen en samen inrichten van nieuwe financiële huishouding

Als statushouders in de gemeente gaan wonen, wordt – in tegenstelling tot de periode van verblijf in de centrale opvang – van hen juist een gróte mate van kennis en vaardigheden verondersteld als het gaat om het regelen van financiële zaken. De meeste respondenten in ons onderzoek hebben de verhuizing naar de gemeente, het inrichten van de woning en een financiële huishouding als een overweldigende en stressvolle periode ervaren. Ineens moeten heel veel zaken worden geregeld, terwijl men niet kan overzien wat dit voor zaken zijn, en wat consequenties zijn van (financiële) beslissingen. Om de landing in de gemeente te vergemakkelijken en (financiële) problemen te voorkómen, zijn in de Wet inburgering het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding opgenomen. Ook hebben gemeenten een rol bij de begeleiding van statushouders richting financiële (zelf)redzaamheid, juist omdat men als nieuwkomer nog niet over deze kennis en vaardigheden kan beschikken.

Het financieel ontzorgen wordt door de meeste respondenten (zeer) gewaardeerd. Ook de maatschappelijke begeleiding speelt een belangrijke rol in het ondersteunen van statushouders bij financiële zaken. Maar er wordt vanuit het perspectief van de respondenten vaak nog niet tegemoet gekomen aan hun behoefte om inzicht in en grip op hun eigen financiële situatie te krijgen. Men wil méér uitleg over de (implicaties van) de geldzaken die voor statushouder worden geregeld. Een deel van de respondenten zou graag de geldzaken sámen met een betrokken professional of vrijwilliger willen regelen. Dit zou hen beter hebben voorbereid op wat later in het inburgerings-traject van hen zou worden verwacht: steeds meer (zelf)redzaamheid wat betreft geldzaken.

Fase 3. Inburgering en afronding van de inburgering: Aandacht voor warme overdracht naar regulier ondersteuningsaanbod voor statushouders die dat nodig hebben

Als statushouders zijn gevestigd in de gemeente – en de eerste, drukke periode van settelen en regelen achter de rug is – bieden de gemeenten in ons onderzoek verdere ondersteuning bij het financieel (zelf)redzaam worden. Het aanbod aan individuele coaching, begeleiding en groepsgewijze trainingen of cursussen, wordt door de geïnterviewde statushouders gewaardeerd. De informatie die – vaak in de eigen taal – gegeven wordt, zorgt voor meer inzicht in en grip op (de eigen) geldzaken in Nederland. Herhaling is daarbij belangrijk, zeker omdat in de beginfase veel (informatie) op statushouders afkomt.

Of dit aanbod ertoe leidt dat een statushouder voldoende financieel (zelf)redzaam is, hangt er mede vanaf of een statushouder voldoende basisvaardigheden ontwikkelt gedurende de inburgering. Het gaat dan met name om de Nederlandse taal en digitale vaardigheden. Monitoren van financiële (zelf)redzaamheid is belangrijk om het aanbod beter te kunnen aansluiten op de behoeften van een statushouder.

Een flink deel van de respondenten – degenen die nog volop bezig zijn met de inburgering en/of bij wie (digitale) vaardigheden ontbreken – heeft in deze fase nog veel ondersteuning en hulp nodig bij geldzaken. Zij maken nog volop gebruik van aanbod dat in het kader van de inburgering voor hen is georganiseerd. Het gaat dan bijvoorbeeld over praktische hulp van een (gemeentelijk) contactpersoon, of een inloopspreekuur waar men in de eigen taal geholpen kan worden. Omdat we in dit onderzoek statushouders hebben geïnterviewd die in meerderheid nog volop bezig zijn met hun inburgering, hebben we beperkt zicht gekregen op de mate waarin statushouders die dat nodig hebben, gebruik zullen (gaan) maken van generiek aanbod in de gemeente gericht op ondersteuning en hulp bij geldzaken.

Werkzame elementen

We hebben op basis van de ervaringen van de statushouders die we in dit onderzoek hebben geïnterviewd en de ervaringen in vier gemeenten de volgende werkzame elementen geïdentificeerd bij de ondersteuning van asielzoekers en statushouders naar financiële (zelf)redzaamheid. De werkzame elementen hebben betrekking op (de inhoud van) het ondersteuningsaanbod, contact en communicatie met asielzoekers en statushouders en samenwerking tussen betrokken partijen bij het bieden van ondersteuning bij financiële zelfredzaamheid.

Ondersteuningsaanbod

- Het lesmateriaal is ontwikkeld voor de doelgroep statushouders en sluit goed aan op de leefwereld;
- Combinatie van verschillende type aanbod (naast individuele voorlichting, ook groepsbijeenkomsten en bijvoorbeeld een digitale leeromgeving);
- Herkenning en herhaling in verschillende onderdelen van de begeleiding;
- Verplicht aanbod;
- Groepsbijeenkomsten zorgen ook voor uitbreiding van het netwerk en de mogelijkheid tot het stellen van vragen;
- Er wordt preventief gewerkt door statushouders al tijdens de inburgering de weg te wijzen naar externe instanties;
- De inzet van tools om de financiële (zelf)redzaamheid in beeld te brengen.

Contact en communicatie

- Laagdrempeligheid en persoonlijke begeleiding van statushouders, in bijvoorbeeld inloopspreekuren of de mogelijkheid voor het stellen van vragen via Whatsapp;
- Aandacht voor de eigen kracht en verantwoordelijkheid door in contactmomenten met statushouders eerst na te gaan wat men zélf kan;
- Inzet van rolmodellen, sleutelpersonen en anderstaligen/tolken;
- De zichtbaarheid van ondersteuners door duidelijke vermelding van contactgegevens en beschikbaarheid;
- Communicatie sluit aan op de leefwereld van de doelgroep.

Samenwerking

- Een integrale aanpak waarin de focus ligt op verschillende leefgebieden waarvan financiën er een is;
- Korte lijntjes, er wordt onderling afgestemd en van elkaar geleerd.

Verbeterpunten

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek formuleerden we laagdrempelige en praktische acties waarmee gemeenten, het COA en landelijke en lokale partijen met wie zij samenwerken op de korte termijn aan de slag kunnen om de ondersteuning van asielzoekers en statushouders richting financiële zelfredzaamheid beter aan te laten sluiten bij de situatie en behoeften van deze doelgroepen.

- Verbeter de voorbereiding van statushouders op de verhuizing naar de gemeente;
- Maak bij aankomst in de gemeente een persoonlijk (stappen)plan voor financieel (zelf)redzaam worden;
- Besteed méér tijd aan uitleg en het samen nemen van beslissingen bij de inrichting van de geldzaken van een statushouder;
- Houd rekening met de diversiteit van de doelgroep statushouders;
- Draag statushouders die dat nodig hebben warm over naar regulier ondersteuningsaanbod in het sociaal domein.

Naast deze praktische verbeterpunten zijn er randvoorwaarden op structureel en landelijk niveau die belangrijk zijn voor een betere aansluiting van de ondersteuning op de behoeften van asielzoekers en statushouders. Het gaat dan om het beter benutten van de wachttijd in de centrale opvang, het toepassen van maatwerk in het ontzorgen en voldoende financiering voor de gemeentelijke regierol bij het bevorderen van financiële (zelf)redzaamheid. Voor een succesvolle (warme) overdracht naar regulier aanbod na afronding van de inburgering is het van belang dat in het brede sociaal domein diversiteits sensitief gewerkt wordt, zodat het aanbod aansluit op behoeften van statushouders.

1 Inleiding

Gemeenten hebben in de Wet inburgering 2021 de taak om statushouders financieel te ondersteunen. Zij hebben deze taak gekregen, omdat uit onderzoek is gebleken dat statushouders kwetsbaar zijn voor financiële problemen en langdurige armoede.^[6] Zij kennen het complexe financiële systeem in Nederland nog niet, beheersen de Nederlandse taal (nog) niet goed en hebben vaak te maken met psychische problematiek^[7]. Ook hebben statushouders als zij net in Nederland komen vaak een klein sociaal netwerk, worden zij geconfronteerd met cultuurverschillen en hebben veel van hen een (informele) schuld vanwege hun vluchtreis naar Nederland. Tegelijkertijd wordt een groot beroep op hen gedaan om in de eerste periode financiële zaken te regelen en in te burgeren.

Vanuit de Wi2021 worden statushouders op verschillende manieren ondersteund. Gemeenten zijn in elk geval verplicht om maatschappelijke begeleiding aan te bieden en vaste lasten te betalen vanuit de bijstandsuitkering (financieel ontzorgen).^[8] Daarnaast worden gemeenten aangemoedigd om ondersteuning en begeleiding te bieden richting financiële zelfredzaamheid.^[9] Hoe zij dit invullen mogen gemeenten zelf bepalen.

Het totale pakket van ondersteuning richt zich op drie doelstellingen:

1. voorkomen dat onzekerheid over de financiële positie in de beginfase van het inburgeringstraject afleidt van de inburgering;
2. voorkomen van financiële problemen, waaronder schulden;
3. stimuleren van financiële zelfredzaamheid.

6 Nationale Ombudsman (2022). Een status met weinig armslag en KIS Wijkmonitor (2022). Verschillen in leefsituatie tussen groepen naar herkomst.

7 Egten, C, van, Bommel, K. van, Gruijter, M. de & Hoogenbosch, A. (2023). Opschaling van passende zorg voor vluchtelingen. Knelpunten en oplossingsrichtingen rond opschaling van kennis en innovatie binnen zorg en ondersteuning voor vluchtelingen. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

8 Er is een wetswijziging in voorbereiding ten aanzien van het financieel ontzorgen van statushouders, omdat is gebleken dat er meer behoefte is aan maatwerk bij het ontzorgen.

9 Onderzoek laat zien dat het ontzorgen het beste werkt in combinatie met andere vormen van ondersteuning gericht op de financiële zelfredzaamheid van statushouders, mits goed wordt aangesloten op de leefwereld van de statushouder. Zie Britt, e.a., (2021). Hoe te zorgen voor echt ontzorgen? Evaluatie Pilotprogramma Veranderopgave Inburgering, thema 'ontzorgen'. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Naast de rol van gemeenten is ook een rol weggelegd voor het COA om zowel asielzoekers als statushouders te begeleiden op financieel gebied. Dit gebeurt onder andere in het kader van de voorinburgering. Daarnaast biedt het COA individuele begeleiding die erop gericht is om de financiële zaken in het azc te regelen en daar waar mogelijk te zorgen voor een goede financiële overgang richting gemeenten. Dit past binnen de doorlopende inburgeringslijn die beoogd is met de Wi2021.

1.1. Doelstelling

Wij hebben in opdracht van het ministerie van SZW, directie Samenleving en Integratie onderzocht **op welke manier de ondersteuning van asielzoekers en statushouders^[10] richting financiële zelfredzaamheid verbeterd kan worden**. Het onderzoek biedt inzicht in wat **werkzame elementen** zijn van de ondersteuning. Hiermee krijgen gemeenten, het COA en andere betrokken uitvoeringsorganisaties handvatten **om beleid en uitvoering** vanuit de eigen organisatie of de (lokale) keten te **optimaliseren**, zodat deze aansluit op **de behoeften van asielzoekers en statushouders**. Het onderzoek biedt daarnaast aanknopingspunten voor landelijk beleid omdat het inzicht geeft in **randvoorwaarden** die nodig zijn voor gemeenten en het COA om de ondersteuning van asielzoekers en statushouders goed in te vullen. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen de basis vormen voor mogelijke aanpassingen in wet- en regelgeving door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

1.2. Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

“Op welke manier kan de ondersteuning van asielzoekers en statushouders richting financiële zelfredzaamheid vanuit COA en gemeenten beter aansluiten bij de situatie en behoeften van deze doelgroepen?”

Deze hoofdvraag is uitgewerkt in onderzoeksvragen:

1. Welke handelingen moet een asielzoeker of statushouder verrichten op financieel gebied?

10 Asielzoekers zijn personen die hun eigen land verlaten hebben en bescherming zoeken in een ander land. Zolang ze nog niet erkend zijn als vluchteling, worden ze asielzoeker genoemd. Als ze een verblijfsstatus hebben gekregen worden zij statushouder genoemd. Zie, [Begrippen](#) | CBS

2. Welke kennis, houding, gedrag en vaardigheden heeft een asielzoeker of statushouder nodig op financieel gebied (en op welk moment vanaf de ingang van de inburgeringsplicht) om de noodzakelijke financiële zaken te kunnen regelen?
3. Welke vormen van kennisoverdracht worden op welk moment van de klantreis ingezet en wat zijn daarin de werkzame elementen?
4. Welke trainingen en vormen van ondersteuning worden op welk moment van de klantreis ingezet om vaardigheden bij te brengen aan asielzoekers en statushouders? Wat zijn de werkzame bestanddelen hiervan?
5. Hoe is de ondersteuning naar financiële zelfredzaamheid die gemeenten en COA nu inzetten ingebed in een bredere aanpak, hoe werken gemeenten en COA hierin samen en wat zijn hierbij de werkzame elementen?
6. Worden op aanpalende beleidsterreinen of voor andere doelgroepen vergelijkbare trainingen of ondersteuning ingezet gericht op financiële zelfredzaamheid? Welke lessen kunnen hieruit getrokken worden voor statushouders?
7. Welke instrumenten worden ingezet om de financiële zelfredzaamheid vast te stellen en te bepalen welke ondersteuning noodzakelijk is? Wat zijn hierbij de werkzame bestanddelen?
8. Zijn er verschillende subgroepen asielzoekers/statushouders te onderscheiden die andere vormen van ondersteuning, intensiteit of momentum van ondersteuning nodig hebben?
9. Welke randvoorwaarden zijn nodig voor het COA, gemeenten en andere uitvoerders om de financiële ondersteuning goed te kunnen inrichten, in hoeverre wordt hieraan voldaan en wat kan beter?

1.3. Onderzoeksaanpak

In het onderzoek, dat we hebben uitgevoerd in de periode september 2024 tot en met maart 2025, hebben we gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden die ons in staat stellen om tezamen, vanuit meerdere invalshoeken, gericht antwoord op de vragen te geven. In deze paragraaf lichten we de onderzoeksmethoden beknopt toe. Een uitgebreide verantwoording van het onderzoek is opgenomen in bijlage 2.

Voor dit onderzoek was een begeleidingscommissie ingesteld. De begeleidingscommissie gaf ons feedback, bewaakte de kwaliteit van het onderzoek (methoden, onderzoeksinstrumenten en rapportage) en stelde het onderzoeksrapport vast. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van de leden van de begeleidingscommissie.

We hebben eerst een **beknopte literatuur- en documentenstudie** uitgevoerd. De resultaten hiervan hebben we verdiept in **vier expertinterviews met vertegenwoordigers van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk Nederland**. Ook organiseerden we **een focusgroep met zeven sleutelpersonen**^[11], die we via Migration Inc. hebben geworven. In deze focusgroep stonden we stil bij behoeften van asielzoekers en statushouders aan ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid en hoe hier - vanuit het perspectief van ervaringsdeskundigen – in wordt voorzien door COA en in de gemeente.

Op basis van de bevindingen uit de literatuur- en documentenstudie, interviews met experts en de focusgroep met sleutelpersonen, hebben we een **eerste versie van processtappen opgesteld**: met welke geldzaken krijgen asielzoekers en statushouders op welke momenten en op welke manieren te maken vanaf hunkomst naar Nederland?

Vervolgens hebben we in vier gemeenten door middel van **groepsinterviews** in de gemeenten Berkelland, Breda, Heerenveen en Tilburg in beeld gebracht op welke manieren statushouders die aan het inburgeren zijn, worden ondersteund bij het financieel (zelf)redzaam worden. Op basis van de interviews en beschikbare documentatie hebben we een uitgebreide beschrijving geschreven van de aanpak, de uitvoering en de ervaringen hiermee in elke gemeente. Deze beschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 3.

Om een beter beeld te krijgen van in hoeverre de geboden ondersteuning aansluit op de behoeften van asielzoekers en statushouders, hebben we **diepte-interviews gehouden met 18 statushouders** uit de vier genoemde gemeenten (15 individuele interviews en één groepsgesprek met 3 respondenten). In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de achtergrondkenmerken van de geïnterviewde statushouders. In twee **groepsbijeenkomsten met experts** (van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk) en vijf **sleutelpersonen** reflecteerden we op belangrijke uitkomsten van het onderzoek en formuleerden we verbeterpunten. Op basis van bovengenoemde onderzoeksonderdelen schreven we deze **eindrapportage**. We ontwikkelden ook een **checklist** die COA en gemeenten kunnen gebruiken om na te gaan of de door hen ingezette begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid aansluit op de situatie en behoeften van asielzoekers en statushouders.

11 Sleutelpersonen zijn zelf migrant of vluchteling, hebben het vertrouwen binnen de eigen gemeenschap en kunnen een brugfunctie vervullen tussen statushouders, instanties en gemeenten. Zie Gruijter, M. de, Kahmann, M., Yohannes, R., & Razenberg, I. (2020). De inzet van sleutelpersonen bij de inburgering. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de context en de processtappen die een asielzoeker of statushouder aflegt op weg naar financiële (zelf)redzaamheid. We staan in hoofdstuk 2 ook stil bij het begrip financiële (zelf)redzaamheid, en de kennis, houding, gedrag en vaardigheden die asielzoekers en statushouders nodig hebben om financieel (zelf)redzaam te worden. Hoofdstuk 3 is gewijd aan de ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden in Nederland. Dit doen we aan de hand van een 'klantreis'.

In hoofdstuk 4 beschrijven we hoe in 4 gemeenten, te weten Berkelland, Breda, Heerenveen en Tilburg, invulling wordt gegeven aan de ondersteuning van statushouders bij financiële (zelf)redzaamheid en wat ervaringen van de gemeenten en hun samenwerkingspartners hierbij zijn. In hoofdstuk 5 staan we stil bij de werkzame elementen die we in het onderzoek hebben gevonden in de ondersteuning van asielzoekers en statushouders op weg naar financiële (zelf)redzaamheid.

In hoofdstuk 6 trekken we conclusies over de mate waarin de ondersteuning aansluit bij de behoeften van asielzoekers en statushouders. In het tweede deel bespreken we verbeterpunten. Hoofdstuk 7 bevat een checklist voor COA, gemeenten en samenwerkingspartners waarmee zij in beeld kunnen brengen hoe de ondersteuning bij het financieel (zelf)redzaam worden beter kan aansluiten bij de behoeften van asielzoekers en statushouders. De bijlagen bij dit rapport bevatten achtereenvolgens een onderzoeksverantwoording, informatie over de eindtermen KNM die betrekking hebben op geldzaken en communiceren met instanties en de overheid, een beschrijving van de ondersteuning en begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid in 4 gemeenten en een lijst met de leden van de begeleidingscommissie bij dit onderzoek.

2 Context

In dit hoofdstuk staan we eerst stil bij het begrip financiële (zelf)redzaamheid, ook in relatie tot de diversiteit van de doelgroep asielzoekers en statushouders. Daarna bespreken we de rol en taken die COA, gemeenten en hun samenwerkingspartners hebben bij het financieel ondersteunen van statushouders. We delen hiervoor de processtappen die een asielzoeker of statushouder aflegt op weg naar financiële (zelf)redzaamheid op in een aantal fases: van verblijf in de centrale opvang naar de gemeente en van speciaal inburgeringsaanbod naar generiek aanbod op het gebied van geldzaken. Deze fases zijn:

Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc;

Fase 2: Verhuizing naar de gemeente en start inburgering;

Fase 3 Inburgering en afronding van de inburgering.

Tot slot staan we stil bij de kennis, houding, gedrag en vaardigheden die asielzoekers en statushouders nodig hebben om financieel (zelf)redzaam te worden.

2.1. Financiële (zelf)redzaamheid

Volgens het Nibud zijn mensen financieel redzaam wanneer zij weloverwogen keuzes maken, zodanig dat hun financiën in balans zijn op zowel de korte als de lange termijn. Dat betekent dat zij zelf al hun geldzaken kunnen regelen, maar ook dat zij weten wanneer zij hulp zouden moeten invoeren. Het Nibud omschrijft het begrip ‘financiële redzaamheid’ als volgt:

Mensen zijn financieel redzaam wanneer zij hun inkomsten en uitgaven in balans houden, nu en in de toekomst.^[12]

Het Nibud kiest er bewust voor om te spreken van ‘financieel redzaam’ en niet van “financieel zelfredzaam”. Want: personen kunnen ook hun inkomsten en uitgaven in balans houden als zij

12 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Nibud-competenties voor financiële redzaamheid. Herziene uitgave 2023. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting).

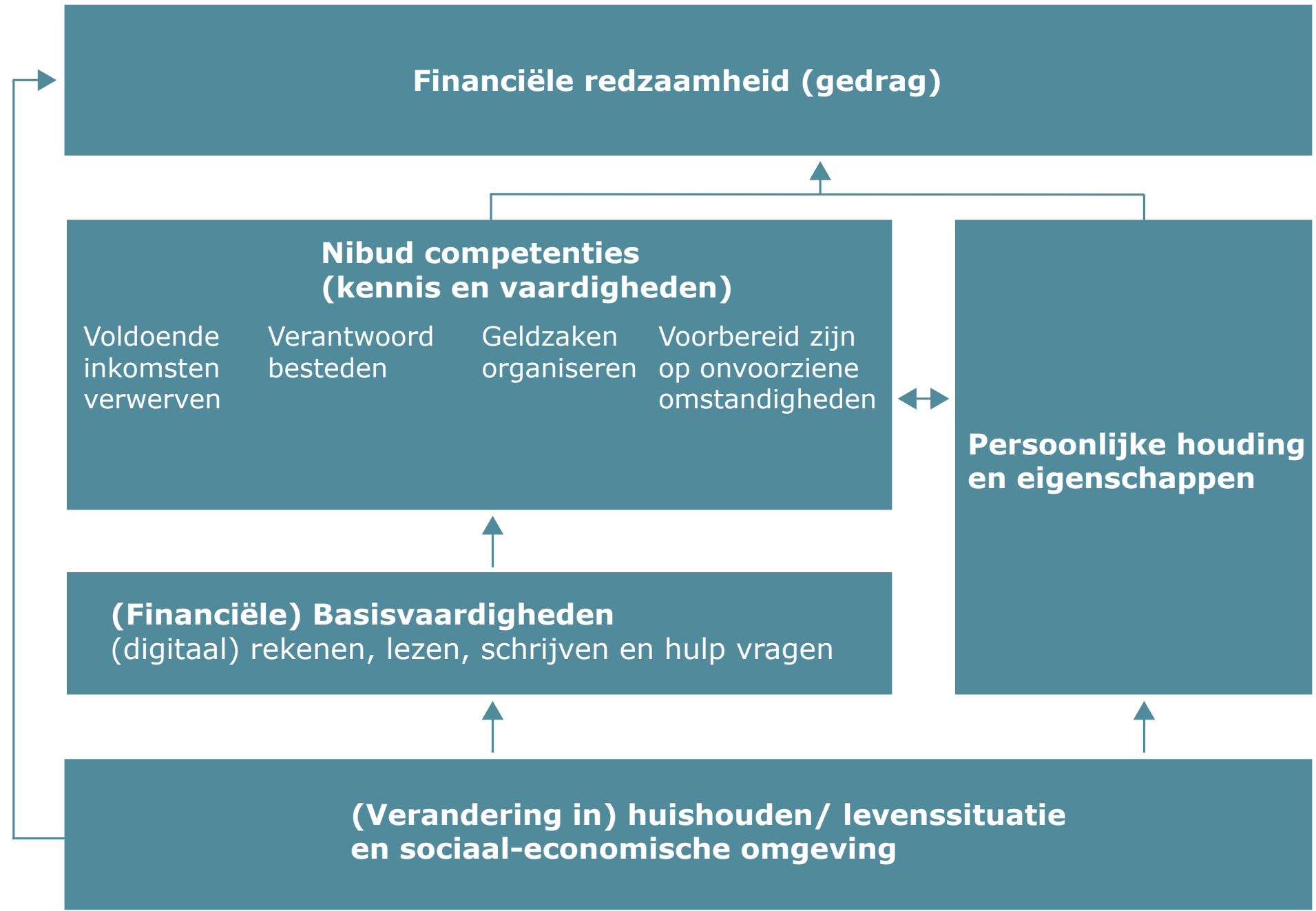
zich ervan bewust zijn dat zij iets niet zelf kunnen en daarvoor hulp inschakel van anderen die dit wel weten en/of kunnen.^[13] Niet iedereen kan altijd alles zelf(standig) als het om geldzaken gaat. Een veelgebruikt voorbeeld is dat van de belastingadviseur die burgers inschakelen om te helpen bij het betalen van belastingen, of het communiceren met de Belastingdienst. In dit onderzoek zetten wij daarom “zelf” tussen haakjes, en spreken we van financiële (zelf)redzaamheid.

Om financieel (zelf)redzaam te zijn gaat Nibud (2023) uit van het volgende model waarin verschillende componenten samenkomen – zie figuur 1 hieronder. Dit model is gebaseerd op gedragsliteratuur. De actie van kennis naar het tonen van financieel (zelf)redzaam gedrag wordt mede bepaald door iemands houding^[14], dit zijn veelal factoren zoals attitude, eigen effectiviteit en sociaal netwerk, alsook kennis en vaardigheden die iemand heeft opgedaan. Aan het einde van dit hoofdstuk bespreken we de kennis, vaardigheden en houding die asielzoekers en statushouders nodig hebben om financieel (zelf)redzaam te worden.

13 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Ibid.

14 Dit gaat mede uit van de the Theory of Planned behaviour and Social Cognitive Theory. Zie ook: Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. Ina J. Kuhl & J. Beckmann (Eds.), Action control: From cognition to behavior. Berlin, Heidelberg, New York: Springer-Verlag. (pp. 11–39); Ajzen, Icek (1991). “The theory of planned behavior”. Organizational Behavior and Human Decision Processes. 50 (2): 179–211. doi:10.1016/0749-5978(91)90020-T. hdl:11323/1038. S2CID 260959149; Bandura, A., Social foundations of thought and action : a social cognitive theory. 1986, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall; Bandura, A. (2011). The Social and Policy Impact of Social Cognitive Theory. In M. Mark, S. Donaldson, & B. Campbell (Eds.), Social Psychology and Evaluation. (pp. 33-70). New York, NY:Guilford Press.

Figuur 2.1. Schematische weergave van de factoren die bijdragen aan financieel redzaam gedrag^[15]

Om financieel (zelf)redzaam te zijn, zijn naast specifieke kennis en vaardigheden, ook basisvaardigheden nodig. Deze gelden voor iedereen en zijn randvoorwaardelijk voor financiële (zelf)redzaamheid. Het Nibud^[16] onderscheidt de volgende basisvaardigheden:

- **Rekenvaardigheden.** Deze zijn belangrijk om je staande te houden in een samenleving waarin geld centraal staat en om je geldzaken in balans te houden.^[17]
- **Lees- en schrijfvaardigheden** (in Nederland betreft dit in het Nederlands, of eventueel Engels). Zo is lezen en schrijven belangrijk voor het begrijpen en opstellen van brieven, documenten en contracten.
- **Digitale vaardigheden.**^[18]
- **Hulp kunnen inschakelen en het netwerk raadplegen** als dat nodig is. Dit kan ofwel het sociaal netwerk van een individu zijn of hulp van (vrijwilligers)organisaties en/of financieel dienstverleners.^[19]

Asielzoekers en statushouders hebben met elkaar gemeen dat zij een extra uitdaging hebben om financieel (zelf)redzaam te worden in Nederland. Zij beschikken in aanvang in elk geval nog niet over één van de basisvaardigheden, namelijk: het beheersen van de Nederlandse taal. Juist bij het regelen van geldzaken, komt veel taalvaardigheid kijken. Bij een deel van de asielzoekers en statushouders ontbreken de benodigde digitale vaardigheden. Ook de basisvaardigheid 'hulp kunnen inschakelen' zal in eerste instantie vrijwel niet aanwezig zijn: men is immers nieuw in Nederland en heeft hier vaak een beperkt sociaal netwerk.^[20] Het Nederlandse financiële stelsel

15 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Nibud-competenties voor financiële redzaamheid. Herziene uitgave 2023. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting)

16 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Ibid.

17 Van Groos, J., De Boer, H., Dijkstra, R., & Tegelaar, I. (2022).). Op weg naar financiële zelfredzaamheid: Een onderzoek naar de effectiviteit van de werkwijze van Stichting SchuldHulpMaatje. Den Haag. In kcepg.nl. Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag. Retrieved January 11, 2025.

18 Het Nibud licht niet toe wat onder 'digitale vaardigheden' wordt verstaan. In een verkenning van de Universiteit Twente ten behoeve van een onderzoeks- en beleidsagenda rondom digitale vaardigheden worden deze vaardigheden als volgt gedefinieerd: "Op het hoogste niveau is digitale vaardigheid de mate waarin iemand in staat is om (kwalitatief hoogwaardige) voordelen met internet(technologie) te behalen en om de risico's ervan te beperken, nu en in de toekomst". Zie Van Deursen, A.J.A.M. & Helsper, E.J. (2020). Digitale vaardigheden: een onderzoeks- en beleidsagenda. Enschede: Centrum voor digitale inclusie, Universiteit Twente.

19 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Nibud-competenties voor financiële redzaamheid. Herziene uitgave 2023. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting).

20 KIS (2019). Financiële zelfredzaamheid van statushouders.

is voor nieuwkomers onbekend en vaak ook ingewikkeld.^[21] Dit manifesteert zich vooral bij ‘overgangssituaties’ die veelal met hun specifieke status samenhangen. Een voorbeeld hiervan is het verkrijgen van een verblijfsstatus en de verhuizing van de centrale opvang naar de gemeente. Deze gaan gepaard met grote administratieve wijzigingen, die in potentie grote financiële gevolgen kunnen hebben (bijvoorbeeld rondom toeslagen). Men moet veel zaken regelen, vaak binnen een korte tijd.^[22] Dit alles heeft effect op het ‘doenvermogen’ van deze nieuwkomers.^[23]

Daarnaast: sommige asielzoekers en statushouders ondersteunen familie financieel in het land van herkomst^[24] en/of hebben informele schulden, die vaak in het kader van hun vlucht naar Nederland zijn ontstaan.^[25]

2.2. Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc

Personen die in Nederland asiel aanvragen, verblijven tijdens de aanvraagprocedure in de centrale opvang van het COA. Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV) worden opgevangen in kleinschalige opvanglocaties waar ze intensief begeleid worden bij de ontwikkeling naar volwassenheid. Door het grote tekort aan opvangplekken worden volwassenen en jongeren nu vaak noodgedwongen opgevangen in noodopvang. Het is de bedoeling dat door de IND tijdig een besluit wordt genomen op het asielverzoek^[26]. Maar eind 2024 is de gemiddelde wachttijd voordat de IND een besluit neemt eenenzestig weken.^[27] Asielzoekers verblijven dus voorafgaand aan de statusverlening al lang in de centrale opvang.

21 Weijers, M., Madern, T. & Mulder-Hiltmann, P. (2021) Handreiking Financiële redzaamheid statushouders. Een hulpmiddel bij het bepalen of iemand zelfstandig zijn geldzaken kan beheren. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting).

22 Nationale Ombudsman (2022). Een status met weinig armslag.

23 Doenvermogen is het vermogen om in actie te komen en vol te houden, zelfs bij tegenslagen. Dit betekent dat iemand in staat is om plannen te maken, doelen te stellen en deze te bereiken, ook wanneer er obstakels of verleidingen zijn. Het concept werd voor het eerst geïntroduceerd in een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), zie WRR (2017). Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid.

24 Nationale Ombudsman (2022). Een status met weinig armslag.

25 KIS (2024). Informele schulden een tweezijdige medaille.

26 Op dit moment heeft de IND 15 maanden de tijd om een beslissing te nemen op een asielaanvraag. Deze termijn is tijdelijk verlengd vanwege de hoge aantallen asielaanvragenveelgestelde-vragen-asiel.pdf. De regulier termijn is 6 maanden.

27 NOS (2024) Wachttijsten IND lopen op, onbegrip in Kamer over asielbezuinigingen’

Gedurende het verblijf in de opvang, verstrekt COA leefgeld.^[28] Dit wordt gestort op ‘Yoursafe’. Dit is een aparte rekening die door COA wordt gebruikt om financiële vergoedingen aan asielzoekers in Nederland te verstrekken.^[29]

Asielzoekers mogen onder bepaalde voorwaarden betaald werk verrichten.^[30] Asielzoekers die inkomsten en/of eigen vermogen hebben, mogen nog steeds gebruik maken van de COA-opvang. In dat geval moeten zij wel een eigen bijdrage in de opvangkosten betalen.^[31]

2.2.1. Statushouders in de centrale opvang

Statushouders behoren niet tot de primaire doelgroep van het COA. Nadat aan een asielzoeker een verblijfsvergunning heeft gekregen, is voorzien in een periode van maximaal 14 weken waarin de gemeente huisvesting kan regelen.^[32] Vanwege de tekorten op de woningmarkt verblijven statushouders in de praktijk meestal veel langer in de centrale opvang. Eind 2024 verbleef zeventig procent van de statushouders (11.853 mensen) langer dan veertien weken in de asielopvang en is de gemiddelde wachttijd voor een woning zelfs vierendertig weken na verlening van de asielvergunning.^[33]

Eén van de doelen van de Wet inburgering 2021 is om statushouders die moeten inburgeren zo snel mogelijk hiermee te laten beginnen. Vanaf het moment dat inburgeringsplichtige statushouders door COA aan een gemeente gekoppeld zijn, begint de regierol van de gemeente op de inburgering. De begeleiding van de inburgeraar door de gemeente kan dus al starten op het moment dat de statushouder nog in een opvanglocatie verblijft. Dit gebeurt echter in de meeste gemeenten nog niet. Een belangrijke reden hiervoor is de afstand tussen de gekoppelde gemeente en de opvanglocatie.^[34]

28 En eventueel eetgeld. Leefgeld is € 14,47 per week. Eet- en leefgeld heet samen weekgeld. Zie COA.nl: <https://www.coa.nl/nl/het-recht-op-opvang>

29 [Starten met je Yoursafe account | MyCOA](#)

30 [Mogen asielzoekers werken? | Rijksoverheid.nl](#)

31 [wetten.nl - Regeling - Regeling eigen bijdrage asielzoekers met inkomen en vermogen 2008 - BWBR0024733](#)

32 [Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen, \(2024\) p. 10.](#)

33 4Data opgevraagd bij het COA, peildatum december 2024. In: Inspectie Veiligheid en Justitie (10 maart 2025). Brief inburgering van statushouders vanuit de asielopvang.

34 [Monitor-Arbeidstoeleiding-2023.pdf](#)

Voorinburgering

Vanwege de vaak lange wachttijd in de centrale opvang wordt ingezet op het beginnen met voorbereidende (formele) activiteiten in het kader van het inburgeringstraject in het azc. Statushouders in de centrale opvang kunnen gebruik maken van de mogelijkheid om het programma ‘Voorbereiding op inburgering’ te volgen, kortweg Voorinburgering. Het programma is erop ingericht dat het binnen veertien weken wordt afgerond, in lijn met de verwachte uitstroom van statushouders naar de gemeente. Voorinburgering houdt in dat inburgeringsplichtige asielmigranten praktische informatie over zelfstandig wonen en leven in Nederland krijgen en kennismaken met de Nederlandse taal^[35]. Zodoende kunnen statushouders worden voorbereid op het inburgeringsprogramma in de gemeente. De Voorinburgering is niet verplicht. De Inspectie Justitie & Veiligheid constateert in een onderzoek naar Inburgering van statushouders die langdurig in de asielopvang verblijven dat er belemmeringen zijn bij het aanbieden van de Voorinburgering: er zijn op sommige locaties wachtlijsten en het programma wordt niet op alle locaties waar statushouders verblijven, aangeboden.^[36]

Kortom, in de praktijk volstaat de Voorinburgering niet (voor de meeste statushouders) om een ‘doorlopende lijn’ van COA naar de gemeente te bieden als het gaat om inburgeringsactiviteiten, waaronder de ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid. Dit komt omdat niet alle statushouders kunnen, of willen deelnemen. Maar ook omdat de duur van het programma niet in verhouding staat met de lange daadwerkelijke verblijfsduur in de opvang. Met andere woorden: ook al heeft een statushouder de voorinburgering gevolgd, dan zal er in de meeste gevallen sprake van zijn van een ‘gat’: een periode in de centrale opvang zonder voorinburgeringsactiviteiten (inclusief ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid).^[37]

Betaald werk tijdens de opvangperiode

Statushouders die in de opvang verblijven mogen betaald werk verrichten. In dat geval moeten zij net als asielzoekers wel een eigen bijdrage in de opvangkosten betalen. De Inspectie Justitie & Veiligheid constateert dat het starten met (betaald) werk een uitkomst kan zijn voor het hierboven geschetste ‘gat’ dat ontstaat als statushouders langdurig in de opvang verblijven. Dit zou bovendien aansluiten bij de wens van statushouders, die zelfredzaam willen zijn en via werk hun

positie in de maatschappij willen opbouwen.^[38] Maar ook hier zijn belemmeringen die dit in de weg staan, zoals de lange wachttijd voor het verkrijgen van een BSN-nummer, onzekerheid omtrent mogelijke verhuizingen en het taalniveau van statushouders. Daarnaast is er op verreweg de meeste COA locaties waar statushouders verblijven geen georganiseerde ondersteuning bij het zoeken, of bemiddelen naar werk.^[39]

Tot slot hebben statushouders die nog in de centrale opvang wonen recht op kinderbijslag en daarmee over het algemeen ook op kindgebonden budget. Tot voor kort kregen statushouders hulp van COA bij het aanvragen van toeslagen. Per 1 januari 2025 is COA hiermee gestopt.^[40]

2.3. Fase 2: Verhuizing naar de gemeente en start inburgering

Gedurende het verblijf in de centrale opvang, maken casemanagers van COA voor alle statushouders een digitaal klantprofiel aan met informatie over opleiding, werkervaring, ambities en deelname aan programma’s, vrijwilligerswerk, betaald werk en andere participatieactiviteiten. COA zet dit klantprofiel in het Taakstellingvolgsysteem (TVS) voor gemeenten. Als statushouders naar de gemeenten verhuizen, is er dus al informatie over de statushouder beschikbaar. Op initiatief van de gemeente kan bovendien een driegesprek plaatsvinden met de statushouder, de casemanager van het COA en de klantmanager van de gemeente. De klantmanager van de gemeente neemt hiervoor contact op met de casemanager van het COA. In de praktijk blijkt dat gemeente en COA nog weinig samenwerken in de vorm van een driegesprek.^[41]

Rondom het moment van huisvesting van statushouders komt veel samen, waaronder de verhuizing zelf, de inschrijving bij de gemeente, het aanvragen van een bijstandsuitkering, de woninginrichting en de eerste kennismaking met de nieuwe woonomgeving. De meeste gemeenten keren een inrichtingskrediet uit waarmee statushouders de kosten voor het inrichten van hun woning kunnen betalen. Het verschilt per gemeente hoe dit krediet wordt uitgekeerd: in natura, als lening of als gift.

35 Zie COA.nl voor inhoud programma Voorinburgering: <https://www.coa.nl/nl/programma-voorbereiding-op-inburgering>.

36 Inspectie Veiligheid en Justitie (10 maart 2025). Brief inburgering van statushouders vanuit de asielopvang.

37 Inspectie Veiligheid en Justitie (10 maart 2025). Ibid.

38 Regioplan en Open Embassy (2024). Onderzoek perspectief inburgeraars. Uitkomsten 2023 – 2024 (tweede rapportage).

39 Inspectie Veiligheid en Justitie (10 maart 2025). Brief inburgering van statushouders vanuit de asielopvang.

40 [Gemeenten ‘overvallen’ door stop toeslagenhulp COA](#)

41 Brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 24 juni 2024. Uitvoeringsbrief Inburgering. 2024-0000157173.

Maatschappelijke begeleiding

De vestiging in de gemeente is doorgaans ook het startmoment van de maatschappelijke begeleiding. Maatschappelijke begeleiding wordt sinds de jaren '80 aangeboden aan statushouders in Nederland. De begeleiding is sinds 1998 (met een onderbreking tussen 2013 en oktober 2017) opgenomen in diverse inburgeringswetten.^[42] Onder de Wi2021 zijn gemeenten verplicht om statushouders maatschappelijke begeleiding aan te bieden. De maatschappelijke begeleiding bestaat uit het bieden van (1) praktische hulp bij het regelen van basisvoorzieningen en bewegwijzering en (2) het geven van voorlichting over basisvoorzieningen in de Nederlandse samenleving. Daarnaast bieden maatschappelijke begeleiders ondersteuning bij het kennis maken met de lokale samenleving. De gemeente kan de maatschappelijke begeleiding zelf uitvoeren of, wat in de meeste gemeenten het geval is, uitbesteden aan een maatschappelijke organisatie. De ondersteuning vindt zo spoedig mogelijk plaats nadat een statushouder in de gemeente komt te wonen.^[43]

Het uitgangspunt van maatschappelijke begeleiding is dat statushouders in staat zijn zelfstandig keuzes te maken en uiteindelijk een nieuw leven in de gemeente kunnen opbouwen als volwaardig participierend burger. Gemeenten zijn vrij om binnen de wettelijke kaders te bepalen hoe zij invulling geven aan deze taak, dus: hoe zij de begeleiding vormgeven (inzet vrijwilligers en/of professionals) en hoelang de begeleiding duurt. Wel is het de bedoeling dat de gemeente maatwerk levert en de begeleiding afstemt op de behoeften en persoonlijke situatie van de statushouder.^[44]

Er lijkt sprake van een grote variatie in duur van de maatschappelijke begeleiding in gemeenten: in sommige gemeenten is de maatschappelijke begeleiding een half jaar, terwijl in andere gemeenten een jaar of langer begeleiding wordt gegeven.^[45]

Financieel ontzorgen

Gemeenten dienen in het kader van de Wi2021 bijstandsgerechtigde statushouders in de eerste zes maanden nadat het recht op bijstand ingaat financieel te ontzorgen. Dit ontzorgen houdt in dat de gemeente gedurende die periode de huur, de rekeningen voor gas, water en stroom en de rekening voor de zorgverzekering vanuit de bijstand betaalt.^[46] Het financieel ontzorgen is in de wet opgenomen omdat het financiële stelsel in Nederland complex is en voor statushouders die nog met hun inburgering moeten starten, nog niet goed te doorgronden. Het financieel ontzorgen moet er dus aan bijdragen dat statushouders direct aandacht hebben voor de inburgering en een snelle start kunnen maken.^[47]

De wettelijke verplichting tot financieel ontzorgen (zowel voor gemeente als voor de inburgeraar) is zes maanden. Daarna kan de gemeente het ontzorgen nog verlengen indien dat wenselijk wordt geacht.^[48]

In de periode sinds de invoering van de wet is duidelijk geworden dat het verplichte financieel ontzorgen ingewikkeld is om uit te voeren voor gemeenten en niet voor alle statushouders passend is.^[49] Op basis van deze signalen heeft de minister in april 2023 in een brief aan de Kamer de koers voor het ontzorgen bijgesteld: de minister nam zich voor om dit wetsonderdeel te gaan herzien en, vooruitlopend op een wetswijziging, “tijdelijk een ruimere uitleg te geven aan het wetsartikel over financieel ontzorgen”.^[50] Het doel van het ontzorgen blijft overeind, en de gemeente blijft verplicht om te ontzorgen, maar de gemeente mag afwijken van de standaard vorm van ontzorgen. Dit maakt het mogelijk om statushouders die rekeningen al zelf kunnen betalen de regie te geven, in plaats van dit uit handen te nemen.

42 Significant Public (2020). De maatschappelijke begeleiding van vluchtelingen.

43 Memorie van Toelichting (MvT). Tweede Kamer der Staten-Generaal, 35480. Regels over inburgering in de Nederlandse samenleving (Wet inburgering 20.), p. 87.

44 MvT ibid., p. 87.

45 VWN biedt tussen de 3 en 32 maanden begeleiding aan. In de meeste gevallen biedt VWN tussen de 6 en 24 maanden begeleiding aan. In twee gemeenten bieden ze drie maanden begeleiding en wordt de begeleiding vervolgens overgenomen door een andere maatschappelijke organisatie. En in twee G4 gemeenten biedt VWN 32 maanden begeleiding aan.

46 Memorie van Toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 35480. Regels over inburgering in de Nederlandse samenleving (Wet inburgering 20.), p. 5.

47 MvT, ibid. p. 22-23.

48 MvT, ibid. p. 24.

49 Nationale Ombudsman (2022). Een status met weinig armslag en Britt, A., e.a. (2021). Hoe te zorgen voor echt ontzorgen? Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

50 Brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 6 april 2023. Verzamelbrief Inburgering 2023-0000184844.

Brede intake en het opstellen van het PIP

Na de kennismaking met de gemeente worden via de brede intake verschillende aspecten van de situatie van de statushouder in beeld gebracht, zoals taalvaardigheid, opleidingsniveau, werker-
varing en persoonlijke omstandigheden. Het doel is om hiermee een goed beeld te krijgen van de
behoeften en mogelijkheden van de statushouder. Na de brede intake stelt de gemeente samen
met de statushouder een Persoonlijk plan Inburgering en Participatie (PIP) op. De inburgeringster-
mijn start op het moment dat het PIP is opgesteld.^[51]

2.4. Fase 3: Inburgering en afronding van de inburgering

Als statushouders zijn gevestigd in de gemeente - en de eerste, drukke periode van settelen en
regelen achter de rug is - gaan zij deelnemen aan inburgeringsactiviteiten, gericht op het voldoen
aan de inburgeringsplicht. Hoe zij dit gaan doen is vastgelegd in het Persoonlijk plan Inburgering
en Participatie (PIP). Dit plan bevat in ieder geval informatie over de leerroute. Onderdeel van
elke leerroute is de module Kennis Nederlandse Maatschappij (KNM). KNM heeft onder andere
tot doel: het ontwikkelen van kennis en vaardigheden die de inburgeraars ondersteunen bij het
vinden van hun weg in de Nederlandse samenleving. De module beslaat diverse thema’s, zoals
werk en inkomen, wonen en ‘instanties’. Met name in dit laatste thema komt het regelen van de
eigen financiën aan de orde.

Daarnaast bevat het PIP informatie over de begeleiding en ondersteuning die nodig is om deze
leerroute succesvol af te ronden; de afspraken die gemaakt zijn over (arbeids)participatie; even-
tueel: vroeg- en voorschoolse educatie; informatie over de invulling van de Module Arbeidsmarkt
en Participatie (MAP) en het Participatieverklaringstraject (PVT) en het aantal voortgangsge-
sprekken. In deze gesprekken kunnen financiële vragen/vraagstukken en problemen naar voren
komen als deze een belemmering vormen bij de inburgering.^[52]

51 Memorie van Toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 35480. Regels over inburgering in de
Nederlandse samenleving (Wet inburgering 20.), p. 46

52 MvT, ibid. p.28.

Ondersteuning en begeleiding richting financiële (zelf)redzaamheid

Naast het verplichte financieel ontzorgen hebben gemeenten ook een rol om de inburgeraar toe te
leiden naar “financiële zelfredzaamheid”. Hoe de gemeenten dit doen staat hen vrij.^[53] Uit onder-
zoek blijkt dat gemeenten om financiële (zelf)redzaamheid te stimuleren een combinatie van
individuele begeleiding en groepscursussen inzetten, als aanvulling op het proces van financieel
ontzorgen. Het kan gaan over het stap voor stap doorlopen van onderwerpen als (zorg)verzeke-
ringen, toeslagen, het eigen risico en het bestaan van ondersteunende organisaties als stichting
Leergeld. Deze begeleiding kan worden gegeven door een medewerker van de gemeente of worden
uitbesteed aan een maatschappelijke organisatie. Ook kunnen de cursussen onderdeel zijn van
het aanbod vanuit de leerroute^[54]. Uit een representatieve enquête onder gemeenten blijkt dat
in 2023 acht op de tien gemeenten een aanbod had voor persoonlijke begeleiding (bijvoorbeeld
budget-coaching) en/of een cursus op het gebied van financiële zelfredzaamheid. Twee op de tien
gemeenten hadden in 2023 geen aanbod.^[55]

Na de inburgering

Het is de ambitie dat statushouders als zij hun inburgering hebben afgerond, financieel (zelf)
redzaam zijn. Zoals we aan het begin van dit hoofdstuk al uiteen zetten, hoeft dit niet te bete-
kenen dat zij ook te allen tijde zelfstandig financiële zaken kunnen regelen en/of problemen kunnen
oplossen. Wel dat zij voldoende (in)zicht hebben in hun financiële situatie en financiële risico’s om
tijdig, (juiste) hulp en ondersteuning te kunnen inschakelen. Omdat de gespecialiseerde onder-
steuning en hulp vanuit de inburgering ten einde is gekomen, is het belangrijk dat statushouders
weten welke informatie, ondersteuning of hulp in hun gemeente voor bewoners beschikbaar is én
dat zij er vertrouwen in hebben dat zij goed met hun vragen zullen worden geholpen. Dit blijkt
niet altijd het geval te zijn. In onderzoek van KIS naar een diversiteit-sensitieve schuldhulpver-
lening komt naar voren dat inwoners met een migratieachtergrond (waaronder statushouders)
aansluiting missen tussen hun hulpvragen, hulpbehoeften en het bestaande aanbod. Ook wordt
er aandacht gemist voor problemen op andere leefgebieden. De reguliere hulpverlening sluit niet

53 MvT, ibid. p. 23.

54 Radar Advies (204). Uitvoering eerste fase Wet inburgering 2021; Egten, C. van, R. Yohannes (2024)
Inburgering in Lochem: een tussenstand. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut; Damen, R. e.a. (2024). Op weg
met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam Ervaringen en interacties van inburgeraars en professi-
onals. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.

55 KIS (2023). Monitor arbeidstoeleiding en inburgering statushouders en gezinsmigranten.

goed aan op hun leefwereld.^[56] Een specifiek vraagstuk zijn informele schulden. Het vóórkomen van informele schulden (leningen bij vrienden, kennissen en/of familie) blijkt vaak geen onderdeel van de hulpverlening.^[57] Veelal zoekt men binnen de eigen kring hulp of zoekt men alleen hulp binnen de informele hulpverlening. Ook is niet altijd op korte termijn hulp beschikbaar en zijn er wachttijden bij schuldhelpverleningsinstanties. Tot slot werken buurt- of wijkteams vaak vraag-gericht, terwijl statushouders (nog) niet goed weten welke vraag zij aan wie kunnen stellen. Het is dan een uitdaging om te voorkomen dat statushouders (nadat de maatschappelijke begeleiding is afgerond) tussen wal en schip raken binnen de reguliere hulpverlening.^[58]

2.5. Benodigde kennis, vaardigheden en houding voor financiële (zelf)redzaamheid

Aan het begin van dit hoofdstuk stelden we vast dat kennis, vaardigheden en houding van invloed zijn op het vertonen van financieel (zelf)redzaam gedrag. Vervolgens hebben we stilgestaan bij de verschillende fases en welke verplichtingen en taken COA en gemeenten hebben om statushouders naar financiële (zelf)redzaamheid te begeleiden. In dit laatste deel van dit hoofdstuk staan we stil bij de kennis, vaardigheden en houding die asielzoekers en statushouders dienen te ontwikkelen in de hierboven genoemde fases. We stellen daarbij vast dat de doelgroep asielzoekers en statushouders in Nederland heel divers is qua leeftijd, geslacht, herkomstland, leef-situatie en ontwikkelmogelijkheden. De doelgroep is ook heel divers als het gaat om competen-ties die nodig zijn om financieel (zelf)redzaam te zijn. Dat betekent dat er geen blauwdruk te geven is voor ondersteuning of begeleiding, maar dat maatwerk nodig is. Onderzoek laat zien dat bepaalde groepen asielzoekers en statushouders extra kwetsbaar zijn als het gaat om financiële (zelf)redzaamheid. Het gaat om ex-AMV’ers (die geen ouder hebben die hen kan begeleiden of financieel garant kan staan)^[59] en asielzoekers en statushouders die analfabeet zijn of een lager cognitief vermogen hebben. Zij hebben volgens professionals veel begeleiding nodig en hebben

vaak niet het vermogen hebben om financieel zelfredzaam te worden.^[60] Ervaringskennis leert tot slot dat vooral mannelijke statushouders naar afspraken in het kader van de maatschappelijke begeleiding komen. Het risico hiervan is dat vrouwen financieel kwetsbaar of afhankelijk blijven.

Kennis

Bij aankomst beschikt een asielzoeker nog niet over de benodigde kennis om financieel (zelf)redzaam te zijn in Nederland. Deze kennis dient zich gedurende het inburgeringstraject te ontwik-kelen. Om welke kennis het gaat, is uiteengezet in de eindtermen van het onderdeel Kennis van de Nederlandse Maatschappij (KNM) van het inburgeringsexamen Nederland. In de in 2024 herziene eindtermen is vastgelegd wat inburgeringsplichtigen moeten weten van de Nederlandse maat-schappij om daarin goed te kunnen functioneren, inclusief indicatoren voor ‘succesvol handelen’.^[61] De eindtermen zijn onderverdeeld in acht thema’s.^[62] Binnen diverse thema’s zijn kennis en gedrag gespecificeerd die betrekking hebben op financiële (zelf)redzaamheid en het communiceren met (overheids)instanties. Voorbeelden hiervan zijn “Is op de hoogte van de belangrijkste rechten en plichten van uitkeringsgerechtigden” binnen het thema Werk & Inkomen en “Is ervan op de hoogte dat informatie vanuit en contact met overheidsinstanties meestal digitaal plaatsvindt” binnen het thema Instanties. Een overzicht van relevante kennis en gedragingen die betrekking hebben op financiële (zelf)redzaamheid, hebben we opgenomen in bijlage 1.

Vaardigheden

Als we kijken naar de financiële processtappen die asielzoekers en statushouders doorlopen, dan constateren we dat van **asielzoekers** nauwelijks financiële kennis en vaardigheden worden gevraagd. Zij zijn in afwachting van een beslissing van de IND over hun verblijfsstatus en geen ingezetene van Nederland. De ‘geldzaken’ waarmee men van dag tot dag te maken heeft, beperken zich tot het leefgeld. Dit wordt echter anders als een asielzoeker betaald werk gaat verrichten. In dat geval krijgt men te maken met loon en het loonstrookje, belastingen en de financiële bijdrage aan de eigen opvang. Ook voor **statushouders in de opvang** geldt dat er nog in beperkte mate een beroep wordt gedaan op financiële kennis en vaardigheden. Net als bij werkende asielzoekers

56 KIS (2025). Bereiken, benaderen en begeleiden van inwoners met een migratieachtergrond met geldzorgen, armoede en schulden.

57 Zie ook KIS (2024). Informele schulden een tweezijdige medaille en KIS (2025). Factsheet Informele schulden.

58 Significant Public (2020). De maatschappelijke begeleiding van vluchtelingen en HvA (2024). Nieuwkomers in verschillende situaties en hun relatie met de Amsterdamse sociale basis.

59 KIS (2021). Desnoods eet ik twee weken brood met pindakaas.

60 Kuipers, M. J. (2019). Financiële zelfredzaamheid van statushouders: een proces van begeleid loslaten. In nlarbeidsinspectie.nl. Inspectie SZW.

61 Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2024, 7 mei). Regeling van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 7 mei 2024, nr. 2024-0000064028, tot wijziging van de Regeling inburgering 2021 in verband het wijzigen van de eindtermen kennis van de Nederlandse maatschappij.

62 De thema’s zijn: 1 Werk en Inkomen; 2 Omgangsvormen, waarden en normen; 3 Wonen; 4 Gezondheid en gezondheidszorg; 5 Geschiedenis en geografie; 6 Instanties; 7 Staatsinrichting en rechtsstaat en 8 Onderwijs en opvoeding.

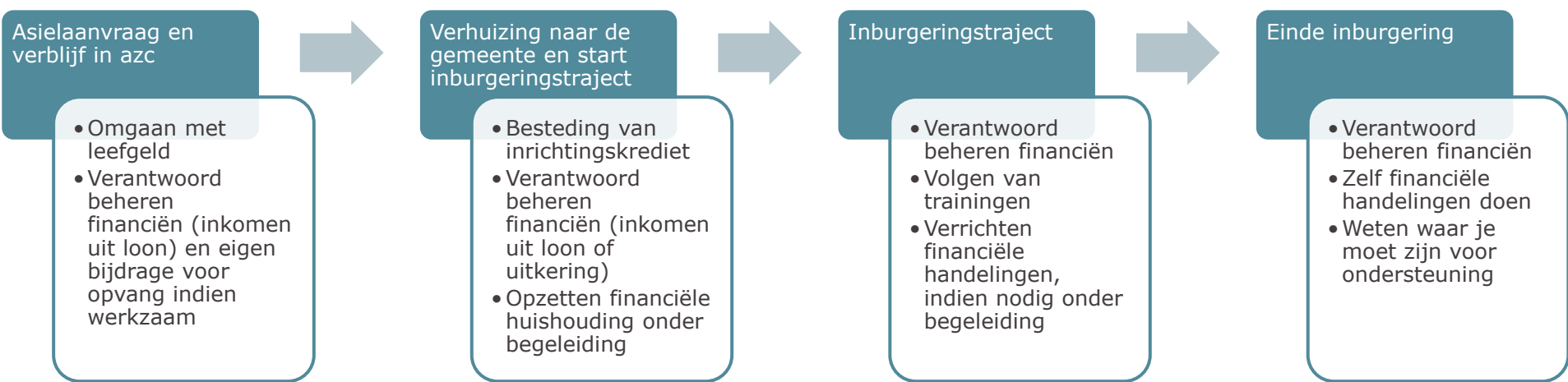
wordt van werkende statushouders in de opvang verwacht dat zij kennis hebben van en om weten te gaan met loon, belastingen en de financiële bijdrage voor de eigen opvang. Daarnaast hebben statushouders recht op bepaalde toeslagen, zoals kinderbijslag en daarmee over het algemeen ook op kindgebonden budget.

Als **statushouders in de gemeente** gaan wonen, wordt van hen juist een gróte mate van kennis en vaardigheden verondersteld als het gaat om het regelen van financiële zaken. Zij zijn immers - net als andere inwoners – verantwoordelijk voor het verwerven van voldoende inkomsten, het organiseren van hun geldzaken, verantwoord besteden en voorbereid zijn op (on)voorziene gebeurtenissen.^[63]

In hoofdstuk 1 beschreven we dat gemeenten in de Wet inburgering 2021 de taak hebben om statushouders financieel te ondersteunen, juist omdat door hun bijzondere positie als nieuwkomers in Nederland hun (basis)vaardigheden voor financiële (zelf)redzaamheid niet op orde zijn. Achterliggend idee is dat statushouders binnen het inburgeringskader stapsgewijs toewerken naar het op orde brengen van zowel de basisvaardigheden (met name door deelname aan taallessen) als de specifieke kennis en vaardigheden die nodig zijn voor financiële (zelf)redzaamheid.

In onderstaande figuur is weergegeven welk type handelingen om financieel (zelf)redzaam te worden (en te zijn) in welke fase van de opvang en de inburgering aan de orde zijn.^[64]

Figuur 2.2. Benodigde handelingen op financieel gebied in de praktijk

Houding

In de eerste periode na vestiging in de gemeente, wordt een aantal financiële zaken van de statushouder ‘overgenomen’ (bijvoorbeeld via het financieel ontzorgen), terwijl in het vervolg van het inburgeringstraject idealiter wordt ingezet op (steeds meer) zelf oefenen en het ‘zelf doen’. Dit vraagt van statushouders dat zij openstaan voor ondersteuning bij financiële zaken, terwijl zij tegelijkertijd (aanvankelijk met hulp) zelf financiële handelingen gaan verrichten. In de loop van het inburgeringsproces komt steeds meer de nadruk te liggen op het zelf regelen en managen van de eigen financiën. Het is de bedoeling dat statushouders aan het einde van hun inburgeringstraject financieel (zelf)redzaam zijn. Zoals gezegd hoeft dit niet te betekenen dat men alles zelf(standig) kan, maar wel dat men weet dát men ondersteuning nodig heeft, en ook waar deze ondersteuning te vinden is.

63 Weijers, M., Veerman, N. (2023). Nibud-competenties voor financiële redzaamheid. Herziene uitgave 2023. Utrecht: Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting).

64 De vierder fase, te weten de periode na de inburgering, valt buiten de scope van ons onderzoek.

3 De Klantreis: ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden

In dit hoofdstuk staan we stil bij de ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden in Nederland. Dit doen we aan de hand van een 'klantreis'. Dit is de 'reis' die een persoon aflegt nadat hij of zij een bepaalde (levens)gebeurtenis heeft meegemaakt. In dit geval gaat het om asielzoekers die naar Nederland zijn gevlucht, een verblijfsstatus hebben gekregen en de financiële processtappen die zij doorlopen.

We brengen de ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden in Nederland in beeld gebracht op basis van interviews die we hebben gehouden met statushouders die bezig zijn met inburgeren onder de Wi2021 of die deze afgerond hebben. We putten daarnaast uit verkennende interviews die we bij de start van het onderzoek hebben gehouden met experts en onderzoek naar de ervaringen van inburgeraars onder de Wi2021.

De respondenten

We hebben met 18 statushouders die inburgeringsplichtig zijn geworden onder de Wi2021 diepte-interviews gehouden (15 individuele interviews en één groepsgesprek met 3 respondenten). De respondenten zijn afkomstig uit de vier gemeenten die aan dit onderzoek hebben deelgenomen en met behulp van deze gemeenten geworven.

Op drie respondenten na (die via gezinshereniging of hervestiging naar Nederland zijn gekomen) hebben de respondenten na statusverlening gemiddeld nog 10 maanden in de centrale opvang gewoond. Eén respondent woont in een gedeelde 'tussenwoning' en één respondent woont op dit moment nog in het azc. Onder de respondenten zijn zeven vrouwen en 11 mannen in de leeftijd van 21 tot en met 44 jaar oud. Van de respondenten waren er zeven hoogopgeleid, 3 middelbaar opgeleid en 8 laagopgeleid^[65].

Vier van de achttien respondenten hadden de inburgering afgerond en waren aan het werk (2), volgden een opleiding (1), of waren werkzoekend (1). Veertien respondenten zijn bezig met inburgeren. Sommigen zijn net begonnen (4), of ongeveer een jaar bezig (3). Zes respondenten zijn anderhalf jaar of iets langer bezig met inburgeren. Vijf van de veertien respondenten die aan het inburgeren zijn, combineren dit met vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld tolkwerkzaamheden, helpen op school, of naailes geven in een buurthuis. Eén respondent combineert het inburgeren met werk.

Hieronder brengen we in beeld welke behoeften asielzoekers en statushouders hebben als het gaat om informatie, begeleiding, training en hulp bij het financieel (zelf)redzaam worden in de drie fases van asielaanvraag tot de afronding van de inburgering. Eerst staan we stil bij ervaringen van statushouders met geldzaken in het land van herkomst en/of in landen van doorkomst.

65 Wij zijn ons er van bewust dat de termen praktisch en theoretisch opgeleid meer gangbaar zijn geworden. Deze passen echter niet goed bij in deze context: het gaat om personen die in het land van herkomst al dan niet onderwijs hebben genoten/een opleiding hebben gevolgd.

3.1. Evaringen van statushouders met geldzaken in het land van herkomst

3.1.1. Verschillende ervaringen met geldzaken in het land van herkomst

Asielzoekers vormen een heel diverse groep als het gaat om herkomstland/ regio, taal, opleiding-niveau en werkervaring, leeftijd en levensfase. Voor het vraagstuk van financiële (zelf)redzaamheid is van belang om in ogenschouw te nemen dat de groep asielzoekers ook divers is als het gaat om ervaringen met geld en financieel verkeer.

Het overgrote deel van de geïnterviewde respondenten was in het land van herkomst niet zelf verantwoordelijk voor de inkomsten(verwerving) en uitgaven van het huishouden waar men deel van uitmaakte. Voor een deel heeft dit te maken met de leeftijd van de respondenten. Ten tijde van de vlucht was men minderjarig.

"Ik was nog heel klein toen ik in Eritrea woonde, dus mijn ouders, en vooral mijn vader, waren verantwoordelijk voor het regelen van de geldzaken." (Eritrese man, 24 jaar, laagopgeleid, inburgering afgerond)

Maar belangrijker dan leeftijd is of men bij ouders, of schoonouders inwoonde. Als dit het geval was, dan waren zij doorgaans niet verantwoordelijk voor de financiën.

"Toen ik net getrouwd was, woonden we bij mijn schoonfamilie en was mijn schoonmoeder verantwoordelijk voor alle financiële zaken." (Syrische vrouw, 30 jaar, laagopgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Een aantal respondenten is niet rechtstreeks vanuit het land van herkomst naar Nederland gekomen, maar heeft soms geruime tijd in een ander (buur)land doorgebracht. Ervaringen met inkomsten en het regelen van geldzaken zijn dus in sommige gevallen niet opgedaan in het land van herkomst, maar in een ander land waar men als vluchteling tijdelijk verbleef.

"In Syrië woonde ik bij mijn ouders en werkte ik met mijn vader. Mijn salaris was erg laag, maar ik had geen verantwoordelijkheden en was niet getrouwd, dus had ik weinig uitgaven. Mijn ouders zorgden financieel voor mij. In Jordanië heb ik in een restaurant gewerkt waar ik eten serveerde aan klanten, de tafels afruimde en de afwas deed. Daarnaast heb ik lange tijd in een supermarkt gewerkt. In Jordanië had ik nog geen kinderen; mijn kinderen zijn in Turkije geboren. Het inkomen en de huur waren laag, en in 2017 waren de kosten van levensonderhoud daar nog redelijk

goedkoop. Ik werkte en gaf mijn vrouw geld om boodschappen te doen voor het huishouden". (Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren).

Mannelijke respondenten geven vaker aan in het land van herkomst zelf verantwoordelijk te zijn geweest voor de financiën. Vier vrouwelijke respondenten vertellen dat hun man eindverantwoordelijk was voor de financiën, maar dat zijzelf wel hierbij wel betrokken waren omdat zij boodschappen deden en het geld hiervoor beheerden. Dit alles illustreert dat het niet altijd vanzelfsprekend is dat asielzoekers in het land van herkomst (eind)verantwoordelijk zijn geweest voor het regelen van geldzaken.

3.1.2. Verschillen land van herkomst en Nederland

We hebben de geïnterviewde statushouders gevraagd of het regelen van geldzaken in het land van herkomst naar hun inschatting (veel) verschilt van hoe dit in hun land van herkomst (of land van doorkomst) geregeld is. De meeste respondenten vertellen dat het regelen van geldzaken in het land van herkomst heel veel verschilt van de manieren waarop dit in Nederland is geregeld. Verschillen hebben bijvoorbeeld betrekking op de mate van digitalisering en automatisering van bankzaken.

"In Nederland kan bijna alles digitaal geregeld worden. In mijn land niet, daar moet je bijvoorbeeld een factuur persoonlijk gaan betalen bij het bedrijf, en dat kan een hele dag duren." (Guinese vrouw, 26 jaar, laagopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren).

Ook gebruikt men in veel landen van herkomst (bijna) uitsluitend contant geld.

"In Syrië gebruikten we alleen contant geld, bankpassen en Ov-kaarten bestonden daar niet." (Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren).

Een aantal respondenten vertelt dat er ook verschillen zijn in de manieren waarop wordt omgegaan met betalingsverplichtingen en de gevolgen van te laat betalen.

"In Egypte kon je rekeningen betalen wanneer je wilde, of zelfs niet betalen, terwijl hier in Nederland achterstallige betalingen leiden tot boetes en extra kosten." (Syrische man, 28 jaar, hoogopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren).

En een aantal respondenten benoemt verschillen die te maken hebben met de inrichting van het financiële systeem en rechten van vrouwen als het gaat om geld.

"In Nederland is alles anders. Hier heeft een vrouw recht op een eigen bankrekening en als ik iets wil kopen, kan ik dat gewoon doen zonder toestemming te vragen. Ook bestaan er in Nederland financiële tegemoetkomingen voor kinderen, zoals de kinderbijslag, wat in Syrië niet het geval is." (Syrische vrouw, 30 jaar, laagopgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren).

"We hadden we een beperkt banksysteem en bijna alles werd door de overheid geregeld. Hier is dat heel anders." (Eritrese man, 25 jaar, hoogopgeleid, inburgering afgerond).

Een klein aantal respondenten, afkomstig uit Turkije en Iran ziet geen of weinig verschillen als het gaat om het regelen van geldzaken.

"Het is niet heel anders, de meeste dingen werken op dezelfde manier." (Turkse man, 34 jaar, hoogopgeleid, minder dan een half jaar bezig met inburgeren).

Kortom, ook als men in het land van herkomst ervaring heeft met geldzaken, wil dit nog niet altijd zeggen dat deze ervaringen relevant en toepasbaar zijn in de Nederlandse context. En: in sommige herkomstlanden (bijvoorbeeld in Turkije en Iran) lijkt het regelen van geldzaken meer op hoe dat in Nederland is geregeld, dan in andere.

3.1.3. Informele schulden door de vlucht

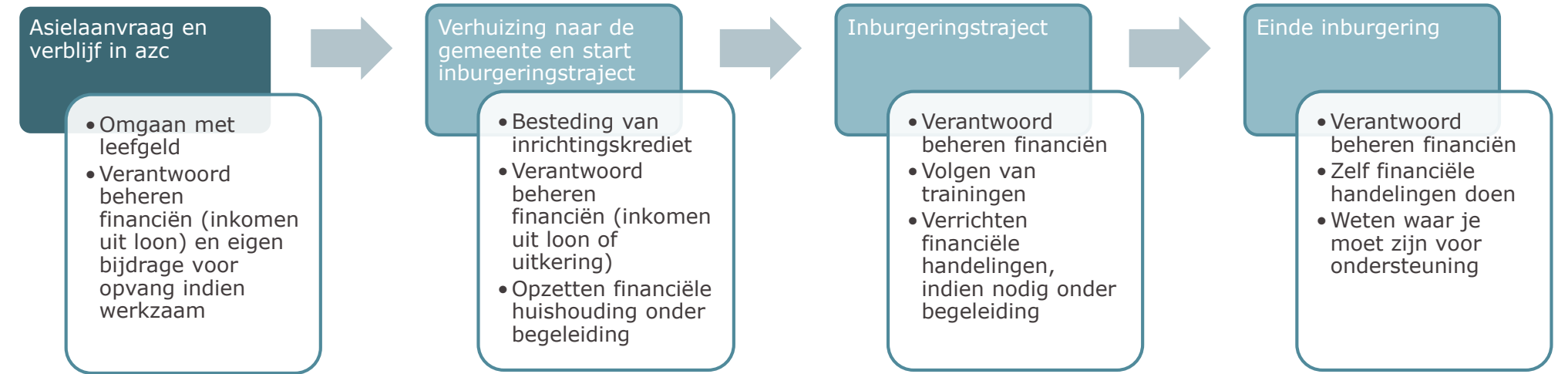
De groep asielzoekers is tot slot ook divers als het gaat om hun financiële positie bij aankomst in Nederland. Ruim een derde van de respondenten heeft in het kader van hun vlucht naar Nederland schulden moeten maken. Het gaat in alle gevallen om informele schulden bij familieleden. Het aflossen van deze schulden kan een grote impact hebben op de (financiële) positie van asielzoekers en statushouders in Nederland.

"Ik heb veel schulden. Toen ik uit Jordanië vertrok, heb ik €3.000 geleend van mijn familieleden: mijn neef, mijn tante en een ander familielid. Tot nu toe heb ik dat bedrag niet kunnen terugbetalen." (Syrische man, 40 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

Een respondent benoemt dat hij weliswaar zelf geen schulden heeft, maar zijn vader wel, en dat hij moet bijdragen aan het aflossen daarvan.

3.2. Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc

In hoofdstuk 2 lieten we al zien dat asielzoekers en statushouders in deze fase slecht in beperkte mate financiële handelingen verrichten.

Hieronder bespreken we wat de ervaringen zijn van de respondenten met geldzaken in deze fase.

3.2.1. Eerste kennismaking met geldzaken in Nederland: het leefgeld

Asielzoekers en statushouders krijgen tijdens hun verblijf in de centrale opvang maaltijden of eetgeld en een wekelijkse financiële toelage ten behoeve van kleding en andere persoonlijke uitgaven. Dit is voor hen de eerste kennismaking met geld(zaken) in Nederland.

We hebben aan de respondenten gevraagd naar hun ervaringen met dit leefgeld. Het valt op dat respondenten verschillende ervaringen hebben: doorgaans hebben zij in meerdere azc's gewoond, met elk een eigen regime. De respondenten die hier ervaring mee hebben zijn heel negatief over de door COA verzorgde maaltijden. Liever kopen zij hun eigen voedsel. Diverse respondenten vertellen dat zij – of hun kinderen – het aangeboden eten niet altijd konden verdragen en dat het (daarom) onvoldoende was. Vervolgens hadden zij niet of nauwelijks geld om zelf (aanvullend) eten aan te schaffen.

"We kregen €12,50 per week en drie maaltijden per dag. Dit bedrag was niet genoeg voor alle wekelijkse behoeften, en het eten was vaak moeilijk te eten, waardoor we soms hongerig gingen slapen." (Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

Enkele respondenten vertellen dat zij soms geld van andere bewoners leenden om toch noodzakelijke uitgaven te kunnen doen (eten, kleding), of dat zij hun spaargeld tijdens het verblijf in de centrale opvang hebben opgemaakt. Meer in het algemeen vertellen respondenten dat het leefgeld net wel/niet voldoende is voor essentiële zaken. 'Extra's' als reizen met het OV naar familieleden elders in het land, of roken, passen niet in het budget.

"Als roker vond ik het leven in het AZC erg moeilijk." (Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

En een respondent uit Eritrea benoemt dat zij familie in het thuisland alleen met beltegoed kan bereiken (en niet via internet). Dit brengt hoge kosten met zich mee.

"Voor ons Eritreeërs is het moeilijk. Wij kunnen niet via Wifi bellen, wij hebben beltegoed nodig. Met het leefgeld kun je misschien één of twee mensen bellen, en dan is het op. [...]. Je kan niet stoppen met familie bellen. Je móet ze spreken en vragen hoe het gaat, wat van je laten horen". (Eritrese vrouw, 28 jaar, middelbaar opgeleid, minder dan drie maanden bezig met inburgeren)

We vroegen respondenten ook of zij uitleg van COA hebben gekregen over het leefgeld en of duidelijk was welke kosten met het leefgeld moesten worden betaald. Bijna alle respondenten zeggen dat zij bij aankomst van COA hierover uitleg hebben gekregen.

"Mijn contactpersoon bij het COA heeft mij verteld dat het bedoeld was voor eten, drinken en leuke dingen. De eerste keer dat ik leefgeld kreeg, werd het met een tolk aan mij uitgelegd. Bij de balie van het COA wordt informatie gegeven in verschillende talen, ook in mijn taal." (Guinese vrouw, 26 jaar, laagopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Doorgaans is deze uitleg voldoende en als respondenten vragen hadden, dan stelden ze die aan COA medewerkers, maar vooral aan andere bewoners. Van hen keken zij ook af hoe, en waar het leefgeld kon worden besteed. Meerdere respondenten benoemen dat het leefgeld zo'n beperkt bedrag is, dat daarover ook niet veel uit te leggen valt.

"Ze hoeven ons niet te vertellen hoe om te gaan met €14. Dat is wat je krijgt en daar moet je het mee doen". (Ethiopische man, 32 jaar, hoogopgeleid, minder dan drie maanden bezig met inburgeren).

Al met al stelt het leefgeld asielzoekers en statushouders voor de uitdaging om hiermee 'rond' te komen. De informatieverstrekking hieromtrent lijkt voldoende.

3.2.2. Geldzaken in het azc

Hierboven noemden we al dat respondenten vertellen dat zij met vragen over het leefgeld vooral te rade gingen bij medebewoners. Ook in Nederland verblijvende familieleden worden genoemd. Desgevraagd zeggen de meeste respondenten dat zij meer in het algemeen vragen over geld konden stellen aan diverse medewerkers van, of op het azc: de eigen casemanager, de infobalie, vrijwilligers of een medewerker van VluchtelingenWerk Nederland. Dit was doorgaans afdoende. Een aantal (hoogopgeleide) respondenten in ons onderzoek vertellen juist dat hun vragen over geld in de centrale opvang niet goed werden beantwoord.

"Elke keer dat ik een vraag had over geld, werd ik met verschillende mensen geconfronteerd en kreeg ik meestal geen duidelijke antwoorden. Er was geen specifieke persoon verantwoordelijk voor het verstrekken van nauwkeurige informatie over financiële zaken. Vaak zeiden COA medewerkers dat ze hierover geen informatie hadden." (Iraanse man, 44 jaar, hoogopgeleid, inburgering afgerond)

3.2.3. Werken tijdens verblijf bij COA

Als asielzoekers of statushouders tijdens hun verblijf op het azc betaald werk verrichten, dienen zij naar vermogen bij te dragen aan de kosten voor hun opvang. De respondenten hebben tijdens hun verblijf geen betaald werk verricht. Vijf respondenten deden vrijwilligerswerk binnen COA en ontvingen hiervoor een kleine vrijwilligersvergoeding.^[66]

Kortom, de interviews geven geen zicht op ervaringen met betaald werk in de opvangperiode en financiële zaken die hierbij komen kijken. Uit de interviews met experts die we aan het begin van ons onderzoek hebben gehouden, blijkt dat het verrekenen van de kosten voor de opvang met het inkomen dat in principe maandelijks moet plaatsvinden, niet altijd tijdig lukt, bijvoorbeeld als een statushouder niet goed heeft begrepen dat zij of hij de loonstrook hiervoor maandelijks met COA moet delen. De eigen bijdrage wordt dan met terugwerkende kracht opgelegd en zo bouwt men een schuld bij COA op. Dit kan er toe leiden dat een statushouder met schulden naar de gemeente verhuist.

66 Bewoners die vrijwilligerswerk in het azc verrichten krijgen hiervoor een kleine vrijwilligersvergoeding: € 0,75 tot € 1,50 per uur met een maximum van € 18,00 per week. Zie [COA - Werken: vrijwilligerswerk en betaald werk](#) | www.coa.nl

3.2.4. Uitleg en voorlichting over geldzaken en voorbereiding verhuizing naar de gemeente

Ongeveer de helft van de respondenten die in een, of meerdere azc's heeft verbleven, heeft naar eigen zeggen – al dan niet in het kader van de voorinburgering - voorlichting of uitleg gekregen over hoe in Nederland geldzaken geregeld worden.

"We kregen een cursus over hoe we onze financiën in Nederland konden regelen, en we hebben daar een certificaat voor ontvangen." (Syrische man, 40 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

Op een enkeling na vinden deze respondenten dat de uitleg en voorlichting zeer nuttig was. De andere helft van de respondenten (waaronder ook hoogopgeleiden) geven aan dat zij tijdens hun verblijf in de centrale opvang helemaal geen uitleg en voorlichting over geldzaken in Nederland hebben gekregen, terwijl zij hier wel behoefte aan hadden gehad. Het gaat er de respondenten met name om dat zij graag eerder informatie hadden willen krijgen over bijvoorbeeld regels in Nederland en de manier waarop in Nederland met geldzaken (bijvoorbeeld financiële planning) wordt omgegaan. In de (deels retrospectieve) interviews concludeert men dat kennis hierover eigenlijk 'te laat' kwam. Een respondent merkt hierbij op dat het zonde is dat de tijd die zij als statushouder in het azc heeft verbleven, niet is benut om haar van informatie te voorzien.

Desgevraagd vinden de meeste respondenten dat zij - als het om geldzaken gaat - op het azc niet goed voorbereid zijn op de verhuizing naar de gemeente.

"Het AZC was alleen een opvangplek, en ik dacht dat alles duidelijk zou worden zodra ik een woning van de gemeente kreeg." (Staatloze man, 30 jaar, middelbaar opgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Aan een betere voorbereiding was, zoals gezegd, zeker behoefte. Zo vertelt een respondent dat hij graag eerder had willen weten wat er bij de inrichting van een woning komt kijken en welke voorzieningen hiervoor beschikbaar zijn. Een andere respondent had graag eerder meer informatie gehad over internetbankieren en (de financiële consequenties bij) werken in Nederland. Andere respondenten benoemen meer in het algemeen dat zij graag al in het azc kennis hadden willen nemen van geldzaken die hen pas in na vestiging in de gemeente zijn verteld: het betalen van de vaste lasten, toeslagen en het betalen van belasting. Een respondent voegt toe dat hij weliswaar informatie heeft gekregen, maar dat dit niet voldoende voorbereiding was op de geldzaken die hij – eenmaal in de gemeente – zelf moest gaan regelen.

"Ik kreeg van het COA alleen de informatie dat ik straks alles zelf moest regelen, maar niet hoe ik dat moest doen." (Eritrese man, 21 jaar, laagopgeleid, 2 jaar bezig met inburgeren)

In de antwoorden van de respondenten klinkt door dat het verblijf in de centrale opvang is ervaren als een periode van geringe financiële verantwoordelijkheden en het ontbreken van zicht op wat hen op het gebied van geldzaken te wachten stond als men eenmaal naar de gemeente was verhuisd.

"Bij het COA werd alles voor mij geregeld, maar in de gemeente moest ik alles zelf betalen of hulp zoeken bij instanties." (Guinese vrouw, 26 jaar, laagopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Verbetervoorstellen van respondenten

We hebben de respondenten gevraagd welke tips of aanbevelingen zij hebben als het gaat om het voorlichting en begeleiden bij geldzaken van asielzoekers en statushouders in de centrale opvang. Gegeven het bovenstaande is het niet verwonderlijk dat de meeste respondenten pleitten voor méér voorlichting en begeleiding. Een aantal respondenten benoemt dat er juist in de periode dat men in het azc verblijft hiervoor veel gelegenheid is. *"Mijn tip is dat mensen in het AZC veel tijd hebben, dus het zou goed zijn als iedereen daar lessen krijgt over geldzaken, administratie en werk. Een meer gestructureerde financiële administratie zou erg handig zijn." (Eritrese man, 25 jaar, hoogopgeleid, inburgering afgerond)*

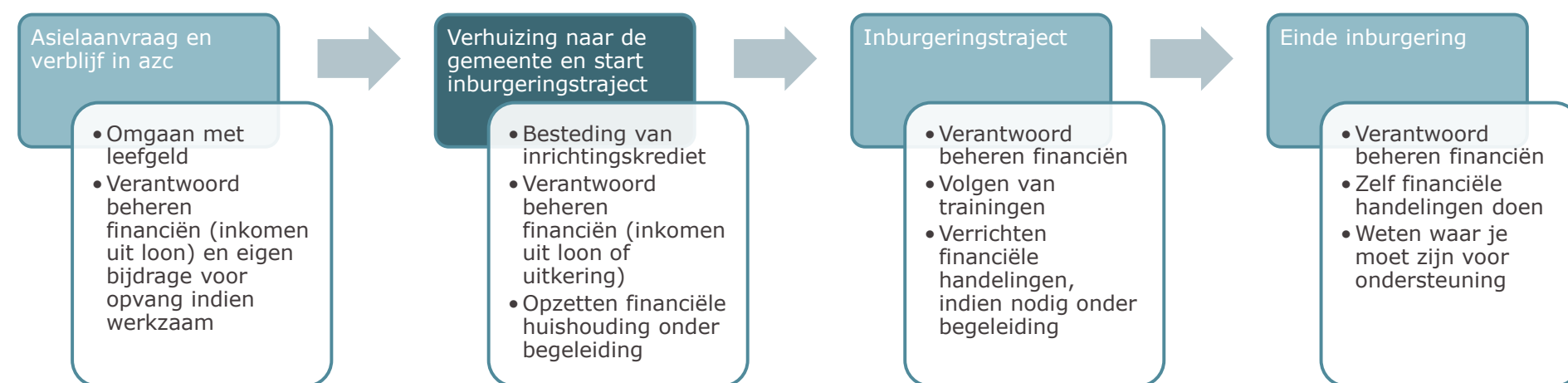
Respondenten hebben ook tips die te maken hebben met randvoorwaarden voor het kennis kunnen nemen en leren over geldzaken in Nederland. Bijvoorbeeld dat de informatie in de eigen taal wordt aangeboden, of dat al in het azc kan worden gestart met taallessen, zodat informatie over financiën (in het Nederlands) sneller kan worden begrepen. *"Mijn advies aan het COA is om meer aandacht te besteden aan analfabeten en mensen die alleen hun moedertaal spreken, omdat zij zich moeilijk kunnen uitdrukken en hun behoeften lastig kunnen communiceren. Ook zou het COA meer informatie moeten geven over financiële zaken en vrouwen beter moeten informeren over hun financiële rechten." (Syrische vrouw, 30 jaar, laagopgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren)*

Andere zaken die zijn genoemd, zijn het versnellen van de procedure om een BSN-nummer te krijgen, en meer voorlichting over, en begeleiding richting werk, zodat men sneller (financieel) zelfstandig is. Tot slot benoemt een respondent dat het zou helpen als op het azc's leenlaptops beschikbaar zijn om te oefenen met digitaal geldzaken regelen. De bevindingen uit ons onderzoek sluiten aan bij die van onderzoek naar het perspectief

van inburgeraars op de inburgering. Statushouders in dit onderzoek vinden het aanbod aan informatie (veel) te beperkt in relatie tot de lange wachttijd in het azc. Slechts een op de tien statushouders vindt dat zij of hij genoeg ondersteuning heeft gekregen toen men nog in het azc woonde. Twee derde had meer ondersteuning willen krijgen bij het leren van Nederlands. Daarnaast gaf ruim een derde (36%) aan meer informatie over de Nederlandse cultuur te hebben gewild en ruim een kwart (28%) had behoefte gehad aan meer informatie over werken in Nederland. ^[67]

3.3. Fase 2: Verhuizing naar de gemeente en start inburgering

In deze fase verrichten starten statushouders met het – onder begeleiding – opzetten van hun financiële huishouding.

Hieronder bespreken we wat de ervaringen hiermee zijn van de respondenten.

Regeldag en woning(inrichting)

Op een enkeling na (die nog in een azc verblijft) hebben de respondenten in de gemeente waarin zij wonen een zogenaamde 'regeldag' meegemaakt. Op deze dag, meestal de eerste dag in de gemeente, worden alle praktische zaken in gang gezet.

De meeste respondenten hebben van de gemeente een inrichtingskrediet gekregen, meestal in de vorm van een lening, in een klein aantal gevallen als gift. De vrouwelijke nareizigers vertellen dat zij nog niet in Nederland waren toen hun man de woning betrok en dat zij bij de inrichting niet betrokken waren. En ook twee jonge statushouders die zich als nareiziger bij hun ouders hebben gevoegd, hebben geen ervaring met het inrichten van een huis. Overigens kregen zij van de gemeente wel een krediet voor het inrichten van hun kamer in het ouderlijk huis. Uit de interviews komt naar voren dat het krijgen van de sleutel van de woning en de inrichting daarvan een behoorlijk overweldigende ervaring is geweest. In één keer, moet een heel 'huishouden' worden opgezet.

"Alles, van kleine dingen zoals schoonmaakdoekjes tot grote spullen, moest geregeld worden."
(Eritrese man, 25 jaar, hoogopgeleid, inburgering afgerond)

Naar eigen zeggen, zijn de meeste respondenten hierbij goed geïnformeerd en geholpen door "de gemeente" en "VluchtelingenWerk". Een aantal respondenten vertelt dat zij in de eigen taal, of in het Engels zijn geïnformeerd over alles wat er bij het inrichten van de woning kwam kijken, waardoor zij goed begrepen wat er ging gebeuren. Dit neemt niet weg dat veel respondenten vertellen dat zij door de vele onbekende zaken die op hen afkwamen in deze periode veel stress hebben ervaren.

"Tijdens de overgang naar ons nieuwe huis waren we niet goed voorbereid: het geld voor de inrichting was nog niet gestort, het huis was ongemeubileerd, maar we moesten het AZC al verlaten."
(Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren).

Dat respondenten veel stress hebben ervaren in de eerste dagen of weken in de gemeente heeft vooral te maken met het gevoel dat men geen grip op de situatie had. Zoals ook hierboven geschetst, vinden respondenten dat zij voor hun komst naar de gemeente niet goed zijn voorbereid op alles wat er op hen af zou komen. Respondenten kunnen veel van wat er in de eerste weken in de gemeente is gebeurd, pas achteraf in perspectief plaatsen en constateren dat zij destijds behoorlijk waren 'overvallen' door alles wat er moest gebeuren.

67 Regioplan en Open Embassy (2024). Onderzoek perspectief inburgeraars. Uitkomsten 2023 – 2024 (tweede rapportage).

3.3.1. Het financieel ontzorgen

De meeste respondenten zijn financieel ontzorgd door de gemeente. Het merendeel is hier positief over. De eerste periode in de eigen woning in de gemeente is druk en overweldigend en respondenten hebben nog niet het gevoel grip te hebben op hun leefsituatie en financiën. Daarom is het fijn dat de gemeente tijdelijk de regie op de financiën overnam.

"In het begin werd een deel van mijn uitkering automatisch ingehouden door de gemeente om de vaste lasten te betalen. Dit vond ik prettig, omdat ik nog niet wist hoe ik mijn financiën moest organiseren en betalingen moest doen. De budgetbeheerder regelde de betalingen voor de huur en zorgverzekering. Dit was een fijne regeling in de beginperiode, en ik ontving mijn uitkering nadat de vaste lasten al betaald waren." (Syrische vrouw, 29 jaar, hoogopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Een aantal respondenten vertelt dat het hen een gerust gevoel gaf dat de noodzakelijke vaste lasten via het ontzorgen in ieder geval waren betaald. Wel benoemt een aantal dat na aftrek van vaste lasten, er niet genoeg over bleef om van te leven. En enkele respondenten hebben negatieve ervaringen met het ontzorgen. Deze hebben te maken met onduidelijkheid over wie aan zet is bij het betalen van rekeningen.

"Ik vond het handig, maar niet altijd. Er was miscommunicatie tussen mij, de instanties die geld vroegen en het gemeentelijk budgetbeheer. Soms ontving ik facturen om te betalen en wist ik niet of ik of de gemeente deze moest betalen. Dus het idee vond ik goed, maar de uitvoering vond ik vervelend. Als het goed geregeld was met duidelijke communicatie, zou ik het een handig systeem vinden." (Eritrese man, 21 jaar, laagopgeleid, 2 jaar bezig met inburgeren)

Bovenstaand citaat illustreert wat meerdere respondenten benoemen: dat het weliswaar fijn is dat zorgen rondom het betalen van vaste lasten worden weggenomen, maar dat het gebrek aan grip op de eigen (financiële) situatie blijft bestaan, omdat men 'het systeem' nog niet begrijpt. Een respondent vertelt dat hij wel vragen wilde stellen over bijvoorbeeld de zorgverzekering, maar dat het hem aan kennis ontbrak om dat te doen.

"Ze zeggen wel van "stel je vragen", maar als je bepaalde informatie niet hebt, dan kun je geen vragen stellen, want je mist die informatie. Het kan zijn dat je de volgende dag in de problemen komt en dan blijkt dat je niet de goede vragen hebt gesteld". (Ethiopische man, 32 jaar hoogopgeleid, minder dan 3 maanden bezig met inburgeren)

3.3.2. Maatschappelijke begeleiding

Net als bij het financieel ontzorgen door de gemeente, vinden de meeste respondenten het fijn dat ze maatschappelijke begeleiding hebben gehad. In de eerste maanden in de gemeente, moet heel veel worden geregeld, ook op financieel en administratief gebied. Diverse respondenten benoemen dat hen dit vanwege de taalbarrière en onbekendheid met hoe het 'werkt' in Nederland nooit zonder hulp zou zijn gelukt. Tegelijkertijd speelt ook hier dat respondenten het niet prettig vonden, dat zij weinig grip hadden op hun leefsituatie en financiën en hiervoor erg afhankelijk waren van anderen.

"Onze contactpersoon heeft ons niet goed geholpen. Hij koos bijvoorbeeld een energieleverancier voor ons en zei dat het een goed contract was, maar achteraf bleek het duur en ongunstig. Mijn man regelt alle financiële zaken en ik volg het niet zo goed. Ik begrijp het ook niet volledig en kan mijn financiën niet zelfstandig organiseren." (Syrische vrouw, 30 jaar, laagopgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Retrospectief constateren sommige respondenten dat zij weliswaar intensief en met de beste bedoelingen zijn geholpen, maar dat destijds door betrokken ondersteuners keuzes zijn gemaakt die voor hen niet altijd goed hebben uitgepakt.

De hoger opgeleiden onder onze respondenten benadrukken in hun antwoorden dat zij niet tevreden zijn over de geboden begeleiding, juist omdat zij afhankelijk waren van anderen en in die fase niet genoeg informatie hadden om zelf(standig) hun financiën te beheren. Met andere woorden, het gebrek aan grip lijkt voor hoger opgeleiden onder onze respondenten zwaarder te tellen dan voor de meeste andere respondenten.

Diverse andere respondenten benadrukken dat er bij de maatschappelijke begeleiding vooral zaken vóór hen zijn geregeld, maar dat in de begeleiding geen of weinig aandacht is besteed aan het zélf leren om geldzaken te regelen en te beheren.

"Bij de verhuizing hielp de medewerker van XX [organisatie verantwoordelijk voor maatschappelijke begeleiding] mij met het organiseren van mijn financiën. Ja, we kregen uitleg over geld en hoe we het moesten besteden, maar ze leerden ons niet hoe we het zelf konden aanvragen. Ze deden dit voor ons, waardoor ik het in de toekomst niet zelf kan doen. (Syrische man, 34 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

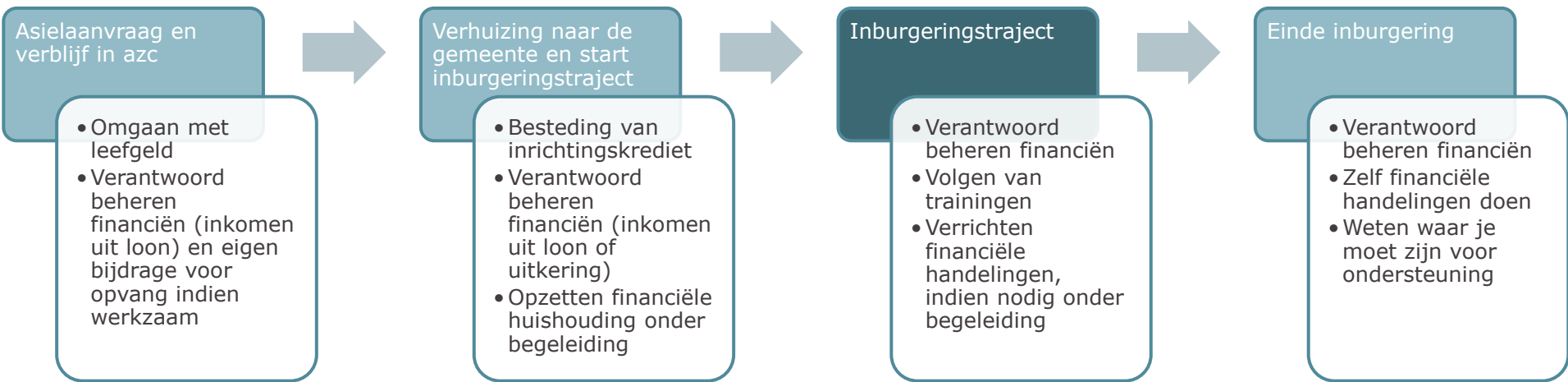
Verbetervoorstellen door respondenten

Gevraagd naar tips voor verbetering van de ondersteuning van statushouders bij geldzaken in de eerste periode in de gemeente, noemen respondenten de volgende zaken: Meer informatie en voorlichting over de geldzaken die in deze fase veelal van hen worden ‘overgenomen’, meer besteedbaar inkomen, of snellere beschikbaarheid van middelen waar men recht op heeft en ondersteuning in de eigen taal door personen die verstand hebben van geldzaken. Overigens vertelt een aantal respondenten dat zij in de eigen taal geholpen zijn bij geldzaken. Zij zijn hier heel tevreden over.

Ander onderzoek bevestigt dat statushouders het ontzorgen doorgaans waarderen. In het voornoemde onderzoek naar het perspectief van inburgeraars op de Wi2021 blijkt dat bijna drie kwart van de statushouders die ontzorgd worden of werden, hierover tevreden is, omdat het voor hen (aanvankelijk) moeilijk is om het betalen van de vaste lasten zelf te doen.^[68] Statushouders in een onderzoek in Rotterdam naar ervaringen met de uitvoering van de Wi2021 zijn geïnterviewd staan zeer positief tegenover het financieel ontzorgen dat door de gemeente wordt geboden. Het geeft hen ruimte en rust. Men is dankbaar dat er ondersteuning is bij deze administratieve taken en dat het betalen van rekeningen uit hun handen wordt genomen zolang ze de regels en de taal nog niet genoeg kennen.^[69] En uit beide onderzoeken komt naar voren dat – hoewel er wisselende ervaringen zijn – het gewaardeerd wordt dat in de beginperiode, naast het ontzorgen, extra ondersteuning wordt geboden via de maatschappelijke begeleiding.

3.4. Fase 3: Inburgering en afronding van de inburgering

In deze fase gaan statushouders in stappen en indien nodig met begeleiding (zelfstandig) hun geldzaken regelen.

Hieronder bespreken we wat de ervaringen van respondenten in deze fase zijn.

3.4.1. Ervaringen met gemeentelijk aanbod begeleiding richting financiële (zelf)redzaamheid

Vier van de 17 respondenten^[70] die in de gemeente wonen hebben naar eigen zeggen géén voorlichting, training, cursus of hulp gekregen financieel (zelf)redzaam worden. De overige respondenten kregen hierbij wél ondersteuning in de gemeente. Termen die zij hiervoor gebruiken zijn: budgetles (online) cursus, lessen en training. Eén respondent noemt expliciet de Module Arbeidsmarkt & Participatie. Op twee respondenten na vond men het aanbod (heel) nuttig. In de antwoorden van de respondenten zien we terug dat ze door het aanbod meer inzicht hebben gekregen in hoe (financiële) zaken in Nederland ‘werken’ en geregeld moeten worden. Dit zorgt voor een gevoel van ‘grip’ op geldzaken, waarvan respondenten aangaven dat dit eerder vaak ontbrak. Voor een deel van de (hoger opgeleide) respondenten geldt dat zij het aanbod hebben ervaren als een noodzakelijk handvat om daarna zelf(standig) met geldzaken in Nederland aan de slag te kunnen gaan.

68 Regioplan en Open Embassy (2024). Onderzoek perspectief inburgeraars. Uitkomsten 2023 – 2024 (tweede rapportage).

69 Damen, R. e.a. (2024). Op weg met het nieuwe inburgeringsbeleid in Rotterdam Ervaringen en interacties van inburgeraars en professionals. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.

70 Eén respondent verblijft nog in de centrale opvang.

"Ik heb twee cursussen gevolgd over financiële zaken: een online cursus en een fysieke cursus bij de gemeente. Deze cursussen gaven mij inzicht in de financiële regelingen en toeslagen die beschikbaar zijn als je een gezin hebt en geen werk. Daarnaast heb ik geleerd hoe belastingen werken en wat de relatie is tussen inkomen en belastingen, en over de zorgverzekering en auto-verzekering. Deze cursussen hebben mij geholpen. Zo heb ik bijvoorbeeld geleerd dat ik mijn auto direct moest verzekeren na aankoop en welke verzekeringen verplicht zijn en welke optioneel. Dit helpt bij het besparen op onnodige kosten, vooral bij de keuze van een zorgverzekering [...]. Op dit moment krijg ik geen hulp bij het beheren van mijn financiën; ik regel alles zelf. Tot een maand geleden had ik nog wel ondersteuning, maar nu niet meer. Ik heb alleen hulp nodig als ik met financiële problemen te maken krijg. Nu regel ik alles zelf, en dat bevalt mij beter, omdat ik inmiddels bekend ben met de gemeenteprocedures en een cursus/training heb gevolgd over financieel beheer. Daarnaast had ik geen moeite met digitale vaardigheden. Binnen anderhalf jaar heb ik geleerd hoe ik zelfstandig mijn financiële zaken regel." (Syrische man, 28 jaar, hoogopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren).

In veel antwoorden lezen we terug dat deelname aan een cursus of training ervoor heeft gezorgd dat men zelfstandig verder kan. Respondenten benoemen daarbij soms dat er na de drukke eerste periode in de gemeente, niet meer zoveel nieuws te regelen valt, als het op geldzaken aankomt. De noodzaak voor (meer) informatie of hulp ontbreekt dan.

"In zowel de inburgeringsschool als via de gemeente hebben we lessen gehad over financiële zaken in Nederland. Onderwerpen waren bijvoorbeeld belastingen, hoe je je inkomsten moet verdelen, dat je de huur niet voor andere uitgaven moet gebruiken en dat je geen contracten moet afsluiten die niet passen bij je inkomen. Ook kregen we uitleg over verschillende verzekeringen. Deze cursussen waren erg nuttig. Nu zijn onze financiële zaken duidelijker en niet meer zo ingewikkeld als in het begin." (Syrische vrouw, 30 jaar, laagopgeleid, 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Het lijkt er op dat voor de meeste respondenten geldt dat zij betrekkelijk kort na aankomst in de gemeente ondersteuning hebben gekregen bij financieel (zelf)redzaam worden. Eén respondent vermeldt dat deze ondersteuning (te) laat werd aangeboden.

"Ik heb pas na een jaar een training gevolgd. Ik vond het handig, maar het was eigenlijk te laat. In die eerste periode had ik al veel financiële problemen en misverstanden." (Eritrese man, 21 jaar, laagopgeleid, 2 jaar bezig met inburgeren)

3.4.2. Omgaan met financiële uitdagingen

We hebben aan de respondenten gevraagd wat zij doen als ze een vraag hebben over geldzaken, of een probleem hiermee hebben. Iets meer dan de helft van de respondenten zegt hiervoor te rade te gaan bij hun contactpersoon van de gemeente, of de organisatie die de maatschappelijke begeleiding heeft uitgevoerd.

De helft van de personen die een "contactpersoon" noemt, noemt overigens ook, of in eerste instantie andere 'hulpbronnen'. Daarbij gaat het meestal om *informele* ondersteuning van burens, het eigen netwerk, familie en vrienden en landgenoten.

Hoewel hierop in de interviews niet diep is ingegaan, lijkt het bij het vragen om hulp bij geldzaken in zowel het formele als informele netwerk, vooral te gaan om uitleg of duiding van iets wat men niet begrijpt of kent en advies over hoe te handelen.

"Als ik een vraag of probleem heb over financiële zaken, neem ik contact op met mijn contactpersoon en neem ik geen beslissing voordat ik met haar heb overlegd. Soms vraag ik ook mijn moeder om advies." (Syrische vrouw, 29 jaar, hoogopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Respondenten die nog niet lang bezig zijn met inburgeren, en die niet, of minder digitaal vaardig zijn, doen een beroep op concrete hulp.

"Als het om grote geldbedragen gaat, raak ik in paniek en weet ik niet wat ik moet doen. Daarom vraag ik hulp aan de gemeente. Ik begrijp een beetje Nederlands, maar veel moet online geregeld worden, wat lastig voor mij is." (Guinese vrouw, 26 jaar, laagopgeleid, bijna 1,5 jaar bezig met inburgeren)

Andere hulpbronnen die enkele keren zijn genoemd zijn inloopsprekuren van het sociaal wijkteam, of de taalschool, of vrijwilligers in de bibliotheek. Over het zoeken naar informatie op internet zijn de meningen verdeeld. Een respondent vertelt dat hij zijn vraag voorlegt in online groepen, *"omdat er altijd wel iemand in dezelfde situatie zit"*. Zo vond hij informatie over het treffen van een betalingsregeling. Diverse respondenten zeggen dat ze niet zeker weten of de informatie die zij op het internet vinden, betrouwbaar is. Twee respondenten zouden graag meer gebruik maken van het internet als informatiebron, maar dit lukt niet, omdat de aangeboden informatie in het Nederlands is. Eén respondent vertelt dat hij lid is van een "spaargroep". Dit is een groep bekenden waarvan de leden periodiek een klein bedrag inleggen om te sparen. Leden van de groep kunnen

in overleg een beroep doen op (een deel van het) ingelegde geld in de vorm van een lening. De respondent vertelt dat hij – in geval van financiële nood – hier op een beroep kan doen.

Al met al zien we dat respondenten verschillende strategieën toepassen om informatie of ondersteuning bij geldzaken te krijgen. Zoals we hier boven ook al lieten zien, spelen taalvaardigheid en digitale vaardigheden een belangrijke rol bij het al dan niet zelf(standig) kunnen oplossen van financiële problemen.

“Voor mij is het moeilijk om mijn financiële zaken te organiseren, omdat ik niet heb gestudeerd en analfabeet ben. Ik begrijp er niets van.” (Syrische man, 40 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

“Wij zijn wel benadeeld in Eritrea, want wij hebben daar weinig toegang tot internet. Dat digitale, dat mis je gewoon”. (Eritrese man, 38 jaar, laagopgeleid, minder dan 3 maanden aan het inburgeren)

We vroegen respondenten ook hoe zij financiële problemen in de toekomst (willen) voorkómen. De meeste respondenten zeggen dat het belangrijk is om zo zuinig mogelijk te leven, zodat men geen schulden opbouwt.

“Het belangrijkste om problemen en schulden te voorkomen, is een eenvoudig leven leiden. Daarnaast is het essentieel om goed inzicht te hebben in je inkomsten en uitgaven, zodat je niet meer uitgeeft dan je ontvangt.” (Turkse man, 34 jaar, hoogopgeleid, minder dan een half jaar bezig met inburgeren)

“Zorgen dat je je inkomsten kent en geef niet meer uit dan je binnenkrijgt, om financiële problemen en schulden te voorkomen. Wanneer de uitkering op je rekening staat, wachten tot de vaste lasten zijn afgeschreven voordat je het overige geld uitgeeft.” (Syrische vrouw, 39 jaar, laagopgeleid, 2 jaar bezig met inburgeren)

Andere strategieën om financiële problemen te voorkómen zijn volgens respondenten: snel de taal leren, zodat je de regels en wetten in Nederland kent en begrijpt, op tijd hulp vragen en het volgen van een door de gemeente aangeboden cursus of training niet uitstellen. Daarnaast zijn genoemd: altijd je rekeningen op tijd betalen, sparen voor noodgevallen en geen geld lenen.

Tot slot wordt genoemd: werken, om het inkomen te vergroten en beter rond te komen.

“Mijn advies voor nieuwe vluchtelingen is om actief te werken en structuur in je leven aan te brengen. Werk biedt niet alleen financiële zekerheid, maar kan ook een positieve invloed hebben op je gezondheid, zoals ik zelf heb ervaren toen ik ziek was. Zorg ervoor dat je je geldzaken goed bijhoudt, maar focus vooral op werk, want dit helpt je zowel financieel als mentaal vooruit. Vermijd passiviteit en aarzel niet om ondersteuning te zoeken als dat nodig is.” (Eritrese man, 24 jaar, laagopgeleid, inburgering afgerond)

3.4.3. Wat is (meer) nodig?

We hebben aan de respondenten gevraagd of de informatie, ondersteuning, begeleiding en hulp die zij in het kader van de inburgering hebben gekregen, voor hen voldoende is om zelf in Nederland geldzaken te kunnen regelen. Meer dan de helft van de respondenten zegt dat dit voldoende was. Daarbij verwijzen respondenten vaak naar hun ervaringen in de eerste periode na vestiging in de gemeente. Toen wist men niet wat hen te wachten stond en was informatie en hulp hard nodig. Mede door het aanbod gericht op het vergroten van de financiële zelfredzaamheid is men naar eigen zeggen veel wijzer geworden. In de periode dat zij maatschappelijke begeleiding kregen, zijn bovendien de grootste financiële kwesties geadresseerd.

In andere delen van het interview, waarin we bijvoorbeeld vragen of het gemakkelijk of moeilijk is om in Nederland geldzaken te regelen, zien we echter bij een flink deel van de respondenten een heel ander beeld. Namelijk dat men (nog) helemaal niet financieel (zelf)redzaam is, vaak omdat de taalbeheersing hiervoor ontoereikend is, digitale vaardigheden ontbreken, of gewoonweg omdat men onvoldoende inzicht heeft in wat er komt kijken bij geldzaken in Nederland.

“Ik kan financiële zaken niet zelfstandig regelen en heb altijd hulp nodig. Ik heb in mijn thuisland geen onderwijs gehad en de Nederlandse taal is moeilijk voor mij.” (Syrische man, 40 jaar, laagopgeleid, minder dan 1 jaar bezig met inburgeren)

“Hoewel ik de taal goed spreek, vind ik het moeilijk om financiële post te begrijpen en te verwerken. Mijn digitale vaardigheden zijn beperkt, waardoor ik zonder hulp veel zaken niet zelf kan regelen. Ik kan wel geld overmaken via internet, maar het beheren en organiseren van mijn financiën blijft lastig.” (Eritrese man, 24 jaar, laagopgeleid, inburgering afgerond)

Dat men (nog) niet financieel (zelf)redzaam is, geldt het meest voor respondenten die relatief kort bezig zijn met inburgeren en laagopgeleid zijn. Maar ook voor enkele respondenten die de inburgering hebben afgerond.

Uit de interviews blijkt dus dat dat respondenten aan de ene kant zeggen dat de geboden ondersteuning bij het financieel (zelf)redzaam worden voor hen 'voldoende' is, terwijl zij aan de andere kant aangeven dat zij voor het regelen van (basale) geldzaken aangewezen zijn op hulp van, of via de gemeente. We zien in de interviews enkele mogelijke verklaringen voor deze opvallende discrepantie. De eerste is dat respondenten vaak nog (volop) gebruik maken van praktische hulp bij het regelen van geldzaken. Voor een enkeling is dit in het kader van het ontzorgen of de maatschappelijke begeleiding. Daarnaast gaat het om budgetbeheer, of geormerkte hulp voor statushouders (zoals inloopsprekuren). Deze statushouders zijn gewend dat zij 'op maat' met hun financiën worden geholpen en lijken zich er niet van bewust dat deze specifieke voorzieningen eindig zijn en dat het de bedoeling is dat zij het snel 'zelf' kunnen.

Daarnaast hebben veel respondenten, zoals wij hierboven ook aangaven, het idee dat de grootste financiële kwesties inmiddels wel goed op de rit staan en dat zij (daarom) geen ondersteuning of hulp meer nodig hebben. Wij hebben aan de respondenten gevraagd of zich in hun leven in Nederland 'life events' hebben voorgedaan met financiële consequenties, zoals een geboorte, echtscheiding, verhuizing of een baan. Voor verreweg de meeste respondenten was dit niet het geval, met uitzondering van twee respondenten die inmiddels betaald werk verrichten. Deze werkende respondenten hebben geen specifieke financiële uitdagingen ervaren. Vermoedelijk speelt mee dat zij door het werk volledig uit de uitkering zijn uitgestroomd.

Tot slot: twee van de vrouwelijke nareizigers in de groep respondenten vertellen dat zij weliswaar niet financieel (zelf)redzaam zijn, maar dat dit geen probleem is, omdat hun man verantwoordelijk is voor de geldzaken in het huishouden.

Er zijn overigens ook enkele respondenten die aangeven wél meer hulp nodig te hebben. Voor een deel gaat het om praktische hulp bij het managen van de eigen geldzaken en het maken van een financiële planning.

"Op dit moment krijg ik geen ondersteuning. Ik zou het wel fijn vinden om iemand te hebben die mij stap voor stap uitleg kan geven, vooral over belastingen, het maken van een financieel plan en andere belangrijke geldzaken. Soms loop ik tegen dingen aan die ik niet goed begrijp, en extra begeleiding zou me helpen om zelfstandig en zonder zorgen mijn geldzaken te regelen." (Eritrese man, 21 jaar, laagopgeleid, 2 jaar bezig met inburgeren)

Andere respondenten zeggen dat zij vooral geholpen zouden zijn als zij een opleiding mochten volgen en meer hulp kregen bij het zoeken naar werk.

3.5. Reflectie: ervaringen van asielzoekers en statushouders op weg naar financiële (zelf)redzaamheid

In dit hoofdstuk stonden we stil bij de ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden in Nederland. We brachten in beeld welke behoeften asielzoekers en statushouders hebben als het gaat om informatie, begeleiding, training en hulp bij het financieel (zelf)redzaam worden in de drie fases van asielaanvraag tot de afronding van de inburgering. Hieronder geven we per fase weer wat onze respondenten nodig hebben op weg naar financiële zelfredzaamheid. We maken hierbij eerst een aantal kanttekeningen.

In dit kwalitatieve onderzoek hebben we een beperkt aantal (18) respondenten gesproken over hun ervaringen. Aan het begin van het hoofdstuk lieten we zien dat dat asielzoekers een heel diverse groep vormen. Er zijn grote verschillen wat betreft de kennis, vaardigheden en ervaringen die zij meenemen (vanuit het land van herkomst). Sommige respondenten zijn (hoog)opgeleid, terwijl anderen beperkt onderwijs hebben genoten. Een deel is in het land van herkomst eindverantwoordelijk geweest voor de financiën van het huishouden, een deel (van met name jonge asielzoekers) heeft hiermee nog geen of weinig ervaring. Er zijn asielzoekers met informele schulden (om de vlucht te financieren) en asielzoekers die deze niet hebben. Al deze zaken zijn van invloed op de behoefte aan ondersteuning bij het zelfredzaam worden. Een eenduidig antwoord op wat asielzoekers en statushouders nodig hebben, is niet te geven. Toch zien we grote overeenkomsten als het gaat om de genoemde behoeften van onze diverse groep respondenten. Dit komt naar ons inzicht omdat de groep asielzoekers en statushouders ook belangrijke zaken met elkaar gemeen hebben: bij aankomst in Nederland spreken zij nog geen Nederlands en hebben zij nog geen kennis over hoe (geld)zaken in Nederland geregeld zijn. Naarmate statushouders langer in Nederland verblijven, zal de diversiteit aan behoeften aan ondersteuning bij het financieel (zelf)redzaam worden, ook diverser worden: sommige mensen leren bijvoorbeeld sneller Nederlands dan anderen en zijn (sneller) digitaal vaardig dan anderen.

Van de 18 respondenten die we hebben geïnterviewd, zijn er 14 bezig met hun inburgeringstraject. Vier respondenten hebben dit kort geleden afgerond. Dit betekent dat de interviews een deels retrospectief karakter hadden: Op één respondent na wonen alle respondenten inmiddels in de gemeente. Zij kunnen dus terugkijken op hun verblijf in de centrale opvang. Voor de meeste respondenten is het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding afgerond. Daarnaast hebben de meeste respondenten ook een cursus of training in omgaan met geld gevolgd in de gemeente. Ook hierop kunnen respondenten reflecteren. Een deel van de respondenten maakt echter nog (volop) gebruik van *praktische hulp* in de gemeente bij het regelen van geldzaken. Het gaat dan

meestal over geormerkte hulp voor statushouders in het kader van de inburgering. Bijvoorbeeld doorgaande begeleiding vanuit budgetbeheer, of speciale inloopspreekuren van de gemeente of een samenwerkingspartner. Voor deze respondenten blijkt het lastig om aan te geven wat zij eventueel nog (meer) nodig hebben ná de ondersteuning die doorgaans in het kader van de inburgering geboden wordt.

4 De ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid in gemeenten

In dit hoofdstuk gaan we in op welke vormen van ondersteuning geboden worden, hoe dit ingebed is, met wie wordt samengewerkt, aanpalende beleidsterreinen, en wat de ervaringen en uitdagingen zijn. Dit doen we aan de hand van vier casussen: de gemeenten Berkelland, Heerenveen, Tilburg en Breda.^[71] Binnen deze casussen brengen we de ondersteuning richting financiële (zelf)redzaamheid in beeld vanaf het moment dat een inburgeraar aan een gemeente is gekoppeld.

Per gemeente hebben we een uitgebreide beschrijving opgesteld van de geboden ondersteuning richting financiële (zelf)redzaamheid – zie Bijlage 3. Dit doen we aan de hand van verkennende gesprekken met beleidsmakers inburgering van de gemeenten, documentenanalyse (bv. beleidsplannen) en groepsinterviews met beleidsmakers en uitvoeringspartijen die betrokken zijn bij de financiële begeleiding van statushouders. Hieronder rapporteren we over de overkoepelende analyse.

4.1. Beleid(svisie)

De vier gemeenten leggen elk net andere accenten binnen hun beleidsvisie. De ondersteuning richting financiële (zelf)redzaamheid is een van de aspecten van de aanpak: In de Wi2021 staat immers de opdracht tot financieel ontzorgen en de begeleiding naar financiële zelfredzaamheid in verbinding met andere taken en verantwoordelijkheden, die bij de regierol van de gemeente horen. De verschillende gemeenten zetten daarbij in op financiële (zelf)redzaamheid van de statushouder waarbij ten minste een statushouder kennis maakt met het Nederlands financieel systeem en weet waar deze moet zijn voor vragen rondom financiële zaken. Daarbinnen wordt volledige financiële zelfredzaamheid – het alles zelf regelen – als het hoogst haalbare gezien.

71 Op basis van een selectie van verschillende criteria (o.a. omvang gemeente, soort aanbod, doelgroep en samenwerkingspartners) is een lijst met verschillende aanpakken in gemeenten opgesteld. In overleg met de begeleidingscommissie zijn bovenstaande vier gemeenten geselecteerd.

4.2. Financieel ontzorgen

Het financieel ontzorgen staat aan de basis om statushouders snel te laten starten met inburgeren en statushouders de tijd te geven om zicht te krijgen op het Nederlands financieel systeem. Gemeenten zijn volgens de Wi2021 verplicht om de eerste zes maanden betalingen uit de toegekende bijstand te doen voor huur, gas, water en stroom en de verplichte zorgverzekering. Echter omdat dit in de praktijk ingewikkeld blijkt, is er het voornemen om dit wetsonderdeel te herzien (zie paragraaf 2.3.2). Vooruitlopend op de wetswijziging is er ruimte voor gemeenten om binnen het financieel ontzorgen maatwerk toe te passen.^[72]

In drie van de vier gemeenten wordt financieel ontzorgen toegepast. De drie gemeenten geven elk hun eigen accenten aan de inrichting en uitvoering van het ontzorgen. In twee gemeenten – *Breda en Heerenveen* – voert het Budgetbeheer^[73] van de gemeenten het financieel ontzorgen uit. In Berkelland wordt dit door het werkleerbedrijf Fijnder gedaan. De periode van financieel ontzorgen verschilt per gemeente. In *Breda* hanteert men de wettelijke periode van zes maanden, in *Berkelland* acht maanden, en in *Heerenveen* om twaalf maanden.

Volgens de wet dienen de volgende vaste lasten te worden ingehouden: huur, gas, water, stroom, en de verplichte zorgverzekering. In de praktijk verschilt het welke vaste lasten worden ingehouden. Huur, gas en stroom zijn het meest voorkomend (alle drie de gemeenten doen dit). Daarnaast wordt in *Heerenveen* de premie van de zorgverzekering ingehouden, en andere lasten indien een statushouder meer ondersteuning nodig heeft. Terwijl in *Breda* kosten voor water standaard worden ingehouden. Ook kunnen in *Breda* additionele vaste lasten worden ingehouden zoals de inboedel- en aansprakelijkheidsverzekering, indien daarvoor incassomogelijkheden van de verzekeraars zijn.

Financieel ontzorgen is de norm binnen de drie gemeenten. Niettemin geven de drie gemeenten aan dat als tijdens de intake blijkt dat een statushouder de financiële betalingen zelfstandig kan uitvoeren, men afziet van financieel ontzorgen.

72 Ministerie van SZW (2024, 6 april). [Verzamelbrief Inburgering](#).

73 Budgetbeheer is een vorm van geldbeheer gericht op het voorkomen of beperken van schulden. Het regelt het inkomen en de uitgaven van de cliënten. De vaste lasten worden automatisch doorbetaald en de cliënt ontvangt leefgeld. Zie ook: [Leren omgaan met geld](#) | [Omgaan met geld en schulden](#) | [Regelhulp - Ministerie van VWS](#).

Tilburg doet niet aan financieel ontzorgen maar zet in op het zelf doen. In de eerste drie maanden wordt geprobeerd om de financiën op orde te krijgen. Dit gebeurt in de vorm van praktische hulp waarin bijvoorbeeld ook automatische incasso's worden geregeld en soms automatische doorbetalingen vanuit de uitkering.

Uit ervaring blijkt dat in sommige gemeenten – zoals Breda en Heerenveen – het voorkomt dat statushouders het geld van de uitkering niet direct gestort krijgen. In *Breda* heeft men hiervoor het Opstartfonds opgericht dat beheerd wordt door Kredietbank West Brabant. Dit biedt een voorschot en wordt op een later moment verrekend. En betaalt de gemeente de eerste maand huur aan de woningcorporatie als gift. In *Heerenveen* wordt een voorschot uitbetaald voor de eerste huurnota en zorgnota, en indien nodig voor leefgeld.

Als statushouders naar de gemeente verhuizen, moeten zij hun huis inrichten. Hiervoor kunnen zij inrichtingskrediet ontvangen. Dit kan in natura worden uitgekeerd, als lening of als gift. In drie gemeenten betreft het een lening, en in de andere gemeente – *Tilburg* - betreft het een gift, tenzij de statushouder reeds inkomen heeft. De gemeenten laten hier een verschillend beeld zien. In *Breda en Heerenveen* verloopt de lening via de bijzondere bijstand. In *Berkelland* verloopt dit via de Stadsbank. In alle gemeenten is de hoogte van het bedrag afhankelijk van de gezinssamenstelling.

4.3. Begeleiding, ondersteuning en hulp bij financiële (zelf)redzaamheid

Naast het financieel ontzorgen worden in alle vier de gemeenten begeleiding, ondersteuning en hulp geboden bij het financieel (zelf)redzaam worden. Deze begeleiding betreft enerzijds de maatschappelijke begeleiding dat een wettelijke verplichting is onder de Wi2021, en anderzijds individuele begeleiding trainingen en groepscursussen die geboden worden door gemeenten en uitvoerders. Hieronder beschrijven we per type activiteit wie de begeleiding uitvoert, hoe het aanbod eruit ziet, en de duur ervan.

4.3.1. Maatschappelijke begeleiding

In alle gemeenten wordt met name praktische hulp geboden tijdens de maatschappelijke begeleiding. Dit kan een looptijd hebben van zes maanden tot 1,5 jaar. De intensiteit van begeleiding is afhankelijk van de behoefte van de statushouders.

De partijen die maatschappelijke begeleiding aanbieden, verschillen tussen de gemeenten. In *Breda* is de maatschappelijke begeleiding volledig belegd bij Vluchtelingenwerk. In *Berkelland* is het belegd bij Interbeek Support, de taalaanbieder. En in *Heerenveen* is dit bij de integratiecoaches

van de gemeenten belegd. In *Tilburg* is de maatschappelijke begeleiding alleen voor de eerste drie maanden belegd bij Vluchtelingenwerk, waarna er een overdracht naar het Refugee Team plaatsvindt dat voor 9, 12 of 15 maanden de maatschappelijke begeleiding voortzet.

In de meeste gemeenten bieden de uitvoeringsorganisaties voor maatschappelijke begeleiding ook inloopspreekuren aan, waar statushouders ook na afloop van de maatschappelijke begeleiding terecht kunnen. Dit kan voor een periode van zes maanden tot vier jaar zijn. Vaak kan dit ook in andere talen. Bijvoorbeeld in *Berkelland* is het mogelijk om vragen in Tigrinya, Arabisch en Koerdisch te stellen. In *Tilburg* kunnen statushouders ook contact opnemen met Refugee Team via Whatsapp.

4.3.2. Overige vormen van begeleiding

Naast maatschappelijke begeleiding, kunnen gemeenten ervoor kiezen om andere vormen van begeleiding en trainingen in te zetten.

Individuele begeleiding door de gemeente

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om de individuele begeleiding op financiële vraagstukken aan te bieden als onderdeel van het inburgeringstraject. Zo biedt *Breda* budgetcoaching aan gedurende de eerste zes maanden. Dit loopt parallel aan het financieel ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding. Naast contactmomenten kunnen statushouders ook contact opnemen via Whatsapp. De budgetbegeleiders zijn in dienst van de gemeente en hebben allen een achtergrond in schuldhulpverlening en affiniteit met de doelgroep. Ook spreken de budgetbegeleiders Arabisch en Turks. Het doel is dat een statushouder na zes maanden de financiële betalingen zelf kan doen en overzicht kan houden van zijn/haar inkomsten en uitgaven. Indien na de zes maanden blijkt dat een statushouder nog niet financieel zelfredzaam is, kan de gemeente ervoor kiezen om tijdelijk de statushouder langer te coachen of de statushouder als reguliere klant binnen het budgetbeheer te begeleiden. In zo'n geval ligt de focus op leren signaleren en anticiperen.

E-learning

In *Heerenveen* wordt een e-learning aangeboden die verbonden is aan de groepscursussen die geboden worden. Dit programma is gericht op het financieel redzaam worden. Het pakket is ontwikkeld door Base2Work en is uitgebreid op basis van wensen van de gemeente. De e-learning is op dit moment beschikbaar in het Nederlands en het Arabisch. Daarnaast zijn er filmpjes opgenomen in het Engels en Tigrinya en wordt er gewerkt aan versies in het Farsi en Turks. De e-learning bevat acht modules waar in de praktijk de meeste financiële problematiek plaatsvindt (bijvoorbeeld inkomen, uitgaven en Belastingdienst). De modules zijn onderverdeeld in activiteiten waarin

de onderwerpen uitvoerig wordt behandeld door middel van video's, voorbeelden en zelftesten. Aan het eind dient de statushouder een examen af te leggen.

Groeps cursussen

In twee van de vier gemeenten – *Berkelland* en *Heerenveen* - worden groepstrainingen aangeboden, waarbij indien nodig gewerkt wordt met tolken. Bij beide wordt gekeken naar het niveau van taal voor de samenstelling van de groepen. Trainers van de trainingen hebben zelf ook een achtergrond in schuldhulpverlening of als inkomensconsulent. Ook in de gemeente *Tilburg* worden groeps cursussen aangeboden waarin dieper op financiële zaken wordt ingegaan: hoe regel je het zelf. Het Refugee Team geeft bijvoorbeeld een cursus 'Omgaan met geld'.

In *Berkelland* wordt dit gegeven door Fijnder, werkleerbedrijf Oost Achterhoek. Deze training bestaat uit vijf bijeenkomsten van drie uur waarin statushouders leren om meer inzicht te krijgen in hun inkomsten en uitgaven. Deze vijf bijeenkomsten vinden plaats gedurende tweeënhalve week. In *Heerenveen* bestaat de groepstraining uit zeven bijeenkomsten van tweeënhalve uur. Elke groep bestaat 10-12 mensen. Idealiter loopt dit traject gelijk met de e-learning – zie hierboven.

Workshops en modules geïntegreerd in bestaand inburgeringsaanbod

In bijna alle gemeenten wordt er aandacht besteed aan financiële zelfredzaamheid binnen het inburgeringsprogramma. Daarbij krijgen ze informatie over financiële praktische zaken en leren ze werken met een budgetplan/huishoudboekje.

In *Berkelland* en *Tilburg* is financiële zelfredzaamheid geïntegreerd in de taallessen. Zo werkt Interbeek Support in Berkelland met een module Praktijkgericht Leren binnen de taallessen. In *Tilburg* zit financiële zelfredzaamheid vervlochten in de verschillende thema's van de taalschool.

Ook kunnen er workshops over financiële en digitale vaardigheden gegeven worden als onderdeel van het inburgeringsprogramma. In *Tilburg* worden deze gegeven door RefugeeTeam als onderdeel van het overkoepelend inburgeringsprogramma dat zij bieden. Daarbij maakt men onderscheid qua leerroute. In *Breda* vindt dit plaats tijdens de opstartklas en wordt het verzorgd door Hello Breda, een lokale maatschappelijke partner. Hello Breda werkt met vrijwilligers die veelal dezelfde achtergronden hebben als statushouders en kan dit in de moedertaal geven. Voor individuen die goed scoren op taal en digitale vaardigheden, biedt Hello Breda een plus-training aan gericht op digitale vaardigheid.

4.3.3. Aanpalende ondersteuning

Naast de activiteiten die nauw verweven zijn met het inburgeringstraject dat de statushouders afleggen, kan de gemeenten er ook voor kiezen om ondersteuning vanuit aanpalende beleidsterreinen aan te bieden voor deze doelgroep. Daarbij kan men denken aan de beleidsterreinen van Werk & Inkomen, Vroegsignalering, Armoede en Schuldhulpverlening etc. In de gemeenten komen verschillende initiatieven naar voren die worden ingezet om de financiële zelfredzaamheid van statushouders te bevorderen, maar die niet uitsluitend gericht zijn op statushouders:

- Inloopspreekuur van inkomensconsulenten bij Fijnder, *Berkelland*.
- Inlooppunt van Hello Breda, een lokale organisatie die met vrijwilligers werkt met veelal dezelfde achtergronden als statushouders.
- Inlooppunt voor jongeren op Entreecollege ROC, *Tilburg*.
- [Bespaarhulp aan huis](#), een samenwerking met Energieloket Achterhoek gericht om energieverbruik te verminderen.
- [Formulierenbrigade van Humanitas](#).
- Digi-Taalhuis van de bibliotheek.
- Sterk Huis in *Tilburg*, gericht op alleenstaande vluchtelingen (AMV-ers).
- Samenwerking met andere afdelingen van de gemeenten gericht op geldzorgen en armoede, zoals Vroeg Eropaf, en Voormekaar Teams (sociale wijkteams).
- Doorverwijzing van maatschappelijke partners bij complexe vraagstukken naar lokale actoren, zoals Instituut Maatschappelijk Werk, Caleidoscoop, de Kredietbank en andere lokale welzijnsorganisaties.
- Overdracht van financieel kwetsbare statushouders aan het eind van financieel ontzorgen/maatschappelijke begeleiding naar afdelingen WMO/Werk & Inkomen/Budgetbeheer van de gemeenten.
- Subsidieregeling Energiezuinig Witgoed Berkelland, dat een tegoedbon biedt voor een witgoedapparaat en gebruikt kan worden om het huis in te richten.

Deze initiatieven zijn veelal ook toegankelijk na afloop van de maatschappelijke begeleiding en individuele begeleiding vanuit de gemeente.

4.4. Ervaringen met de diverse groep statushouders

Gemeenten en uitvoeringspartijen hebben te maken met een diverse groep statushouders. Daarom is het belangrijk om de mate van financiële (zelf)redzaamheid van statushouders te monitoren. Ook kunnen ingrijpende evenementen in iemands leven leiden tot financiële complexiteit. Bepaalde (overgangs)situaties vragen dan ook om aandacht binnen de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid. Hieronder gaan we op beiden in.

4.4.1. Individuele vaardigheden van de groep statushouders

Gemeenten en uitvoeringspartijen zien verschillen in de financiële (zelf)redzaamheid van statushouders. Statushouders zijn een diverse doelgroep: er zijn verschillen als het gaat om opleidingsniveau, beheersing van het Nederlands en Engels, wel of geen digitale vaardigheden, al of niet verantwoord besteden etc. Zelfs na een traject is de mate van financiële (zelf)redzaamheid van statushouders heel verschillend. Gemeenten geven aan dat alhoewel ze verwachten dat het merendeel zichzelf kan redden, sommigen niet geheel zelfredzaam zullen worden maar nog afhankelijk blijven van voorzieningen. Deze blijven dan iets langer bij de budgetcoach of worden doorverwezen naar de reguliere hulpverlening.

Monitoren

Gemeenten en uitvoeringspartijen hanteren verschillende manieren om te monitoren in hoeverre een statushouder financieel zelfredzaam is. Daarbij kijken consulenten onder andere naar de basisvaardigheden zoals onderscheiden door Nibud, zie paragraaf 2.1, alsook kennis en gedrag.

In drie van de vier gemeenten baseren consulenten de mate van financiële zelfredzaamheid op de interactie met de statushouders gedurende verschillende momenten in de begeleiding. Soms laten de consulenten de statushouders tijdens de intake al taken uitvoeren om te kijken in hoeverre statushouders het zelf kunnen. *Breda* merkt daarbij op dat sommige statushouders de telefoon direct aan de budgetbegeleider geven terwijl anderen zelf al zaken opzoeken en de controle willen behouden. Dit vormt voor hen een indicatie in hoeverre een statushouder reeds redzaam is of in staat is te worden.

Daarnaast maken drie van de vier gemeenten gebruik van tools om zelfredzaamheid te meten. *Heerenveen* gebruikt daarentegen een variant van de zelfredzaamheidsmatrix van Vluchtelingenwerk Nederland. In *Tilburg* gebruikt het Refugee Team haar eigen checklists waarbij ze aan de hand van verschillende leefgebieden monitoren hoe een statushouder zich ontwikkelt.

In *Breda* worden verschillende tools gebruikt. Zo kiezen de budgetbegeleiders van de gemeente ervoor om hun eigen tool te ontwikkelen die voortbouwt op de tool [Checklist Financiële Zelfredzaamheid Statushouders](#). Terwijl Vluchtelingenwerk Nederland hun eigen zelfredzaamheidsmatrix gebruikt, en ook *Hello Breda* heeft hun eigen tool.

4.4.2. Ingrijpende gebeurtenissen/problemen

Daarnaast kan de mate waarin statushouders zelfredzaam zijn, beïnvloed worden door ingrijpende gebeurtenissen en overgangssituaties. Deze spelen enerzijds op systeemniveau en anderzijds op individueel niveau - als gevolg van individuele keuzes en de leefsituatie van statushouders. In de gemeenten kwamen de volgende momenten naar voren waarop specifieke vragen of problemen zich voordoen:

Systeemniveau:

- **Overgang van het asielzoekerscentrum naar een woning.** Daarvoor heeft *Breda* mede ook het Opstartfonds opgezet om een overbruggingsuitkering te realiseren.
- **Beëindiging van financiële ontzorging.** In de praktijk blijkt dat statushouders soms nog niet snappen hoe automatische incasso's werken als ze uit het financieel ontzorgen komen.
- **Overgang van 18- naar 18+.** *Tilburg* geeft bijvoorbeeld aan dat jongeren het lastig vinden om te budgetteren omdat ze van wekelijkse inkomsten naar maandelijkse inkomsten gaan.
- **Gezinshereniging** kan een stressvolle ervaring zijn omdat de statushouder veel contact heeft met de familie. Ze ervaren druk vanuit de familie om de gezinshereniging te regelen en om geld te sturen. Ook veranderen er tijdens een gezinshereniging zaken die van invloed zijn op de financiële situatie.
- **Werk en studie.** Als iemand binnen het gezin gaat werken of studeren, heeft dit consequenties voor belastingen/toeslagen. Een statushouder moet bij de juiste loketten de wijzigingen doorgeven. Ook moet een statushouder rekening houden dat inkomsten veranderen en dat toeslagen of uitkeringen lager kunnen uitvallen.

Individueel niveau:

- **Trouwen of overlijden van partner of gezinslid.** Op zo'n moment heeft een statushouder niet alleen te maken met rouw, maar moeten er ook allerlei financiële zaken geregeld worden. De nieuwe gezinssamenstelling is van invloed op de financiële situatie van iemand.
- **Zwangerschap.** Bijvoorbeeld in *Breda*, kunnen vrouwen ondersteuning vanuit Vluchtelingenwerk krijgen om kraamzorg en kinderbijslag aan te vragen.

- **Verhuizing naar andere gemeente.** Niet alleen dient een huis opnieuw ingericht worden maar ook moeten sommige zaken, zoals bijstand, opnieuw aangevraagd worden. Dit kan tijd in beslag nemen.
- **Scheiden.** In *Heerenveen* wordt bijvoorbeeld aangegeven dat echtscheiding financiële onzekerheid met zich meebrengt. De financiën van een echtpaar moet dan uit elkaar worden getrokken en een van de partners moet verhuizen, soms naar noodopvang in een andere gemeente. In dat geval kan de gemeente doorverwijzen naar het juridisch loket.
- **Informele schulden.** In de begeleiding van statushouders wordt soms duidelijk dat er informele schulden zijn, bijvoorbeeld omdat een statushouder aangeeft dat hij/zij meer geld nodig heeft. In een enkel geval lijkt in bijvoorbeeld *Heerenveen* informele schulden de reden dat een statushouder snel uit budgetbeheer wil.

5

Werkzame elementen en randvoorwaarden

In dit hoofdstuk staan we stil bij werkzame elementen bij de ondersteuning van asielzoekers en statushouders naar financiële (zelf)redzaamheid. Dit doen we op basis van de ervaringen van de statushouders die we in dit onderzoek hebben geïnterviewd en de ervaringen in vier gemeenten. De ondersteuning is onder te verdelen in kennisoverdracht (het verschaffen van informatie), het bieden van ondersteuning en praktische hulp bij financiële vraagstukken en handelingen en training en cursussen. Deze drie vormen van ondersteuning zijn belangrijk om in een nieuwe context financieel (zelf)redzaam te worden en versterken elkaar. Aan het einde van dit hoofdstuk staan we stil bij randvoorwaarden die nodig zijn om de ondersteuning goed in te richten.

5.1. Werkzame elementen

De werkzame elementen zijn als volgt onder te verdelen:

- Ondersteuningsaanbod (kennisoverdracht, ondersteuning en praktische hulp en trainingen/cursussen)
- Contact en communicatie
- Samenwerking

Hieronder lichten we de werkzame elementen toe. We noemen daarbij voorbeelden uit de vier gemeenten die aan het onderzoek hebben deelgenomen.

5.1.1. Ondersteuningsaanbod

- **Het lesmateriaal is ontwikkeld voor de doelgroep en sluit goed aan op de leefwereld.** Het Refugee Team in *Tilburg* heeft bijvoorbeeld het lesmateriaal zelf ontwikkeld. De opbouw is altijd hetzelfde, zodat de statushouders het herkennen en daardoor de opdrachten sneller begrijpen, ook al gaat het steeds over andere onderwerpen.
- **Combinatie van verschillende typen aanbod.** In *Heerenveen* worden statushouders op diverse manieren ondersteund: naast de individuele maatschappelijke begeleiding, krijgen zij een groepstraining (voorafgegaan door een e-learning) en individuele coaching, gericht op 'zelf doen'.

- **Herkenning en herhaling in verschillende onderdelen van de begeleiding.** In *Heerenveen* kan gelijktijdig met de start van de groepstraining de statushouder individueel begeleid worden door de budgetbeheerder. Deze begeleiding volgt de opbouw van de e-learning, waardoor sprake is van herkenning en aansluiting op de groepstraining. De trainers nodigen soms gastsprekers uit, bijvoorbeeld een collega die meer kan vertellen over de bijstandsuitkering of over de energierekening.
- **Verplicht aanbod.** De e-learning in *Heerenveen* is bijvoorbeeld verplicht (en ook als zodanig opgenomen in het PIP), zodat alle statushouders kennis kunnen nemen van, en kunnen oefenen met de belangrijkste financiële zaken in Nederland. Doordat deze verplicht moet worden doorlopen en doordat de begeleider de vorderingen van elke statushouder kan volgen, is er een goed beeld van waar iemand 'staat' als het om financiële redzaamheid gaat. Deelname aan de groepstraining is eveneens verplicht en de opkomst is doorgaans heel goed. De groepsbijeenkomsten tellen mee als participatie-uren (voor de z-route).
- **Groepsbijeenkomsten zorgen ook voor uitbreiding van het netwerk en de mogelijkheid tot het stellen van vragen.** In *Heerenveen* zien ze dat deelnemers het fijn vinden om elkaar te treffen en de trainers horen dat de deelnemers de informatie nuttig vinden. Ook worden veel vragen gesteld. Veel voorkomende vragen gaan over het loonstrookje en het eigen risico bij de zorgverzekering.
- **Er wordt preventief gewerkt door statushouders al tijdens de inburgering de weg te wijzen naar externe instanties.** In *Tilburg* proberen ze bijvoorbeeld preventief te werken, 'er kunnen problemen in de toekomst komen' en daarom maken zij statushouders nu al bekend met externe instanties waar zij later terecht kunnen met hun hulpvragen. Zij zien in dat wij niet alles kunnen doen, maar regelen wel de overdracht.
- **De inzet van tools om de financiële (zelf)redzaamheid in beeld te brengen.** In *Heerenveen* werken ze bijvoorbeeld met scores op een zelfredzaamheidsmatrix die heel behulpzaam blijken te zijn bij de gezamenlijke afwegingen over het inzetten van (extra) ondersteuning of juist het beëindigen van de financiële begeleiding. In *Tilburg* hebben ze zelf verschillende checklists ontworpen om te scoren.

5.1.2. Contact en communicatie

- **Laagdrempeligheid en persoonlijke begeleiding van statushouders.** In *Tilburg* is er bijvoorbeeld laagdrempelig en direct contact met de persoonlijke begeleider, zijn er wekelijkse spreekuren en zijn ze laagdrempelig bereikbaar via onder andere WhatsApp. Buiten de spreekuren plannen ze individuele afspraken en leggen, indien nodig, huisbezoeken af (Refugee Team). Ook in *Breda* wordt ingezet op laagdrempelige bereikbaarheid van de maatschappelijke begeleiders en budgetbegeleiders. Consulanten in *Berkelland* noemen dat zij soms afwijken van de standaard werktijden, omdat statushouders vanwege school niet tijdens de spreekuren kunnen bellen. Ook daar vindt contact voornamelijk via Whatsapp plaats.
- **Aandacht voor de eigen kracht en verantwoordelijkheid.** In *Tilburg* wordt statushouders bijvoorbeeld vanaf het begin af aan geleerd om zelf hun financiële zaken te regelen. Het wordt niet voor hen gedaan, maar mét hen. Het Refugee Team laat veel regie bij de statushouders zelf, bijvoorbeeld ook door het invullen van budgetoverzichten. Zo krijgen statushouders een overzicht van wanneer ze geld krijgen en hoelang ze dan moeten sparen. Het werkt dat hun rol vooral die van adviseren en sturen is en dat ze niet vertellen wat statushouders moeten doen. Ook in *Berkelland* gaat men uit van het principe 'mensen leren door te doen'. Niet ontzorgen, maar ze helpen om zelf hun financiële zaken te regelen. Zowel samenwerkingspartners Fijnder als Interbeek onderstrepen het belang van mensen van het begin af aan te begeleiden om inzicht te krijgen in het bijhouden van hun financiële administratie.
- **Inzet van rolmodellen, sleutelpersonen en anderstaligen/tolken.** In *Breda* hebben de hulpverleners affiniteit met de doelgroep en spreken zij andere talen. Zo spreken budgetbegeleiders Turks en Arabisch en hebben zelf ook die achtergrond, en werkt Hello Breda met vrijwilligers die zelf ook statushouder zijn geweest. In *Tilburg* wordt ook gewerkt met tolken.
- **De zichtbaarheid van ondersteuners.** In *Berkelland* is de inkomensconsulent goed zichtbaar door zijn bijdrage tijdens de financiële training. Dit zorgt ervoor dat statushouders zich meer bewust worden van de rol van de inkomensconsulent en inmiddels op de hoogte zijn wie hun inkomensconsulent is. Tijdens de training worden ook foto's van andere begeleiders getoond, zodat statushouders beter op de hoogte zijn wie welke functie heeft.
- **Communicatie sluit aan op de leefwereld van de doelgroep.** In *Tilburg* weten medewerkers wat er speelt in de leefwereld van statushouders en ze weten hoe ze met de

doelgroep kunnen communiceren. Er is sprake van een cultuur sensitieve werkwijze.^[74] Ook als het gaat om het aanleren van kwesties rondom financiën, kunnen ze op een hele laagdrempelige manier en met makkelijke woorden, korte zinnen - ondanks dat ze soms de taal ook niet spreken – statushouders uitleg geven.

5.1.3. Samenwerking

- **Er is sprake van een integrale aanpak waarin de focus ligt op verschillende leefgebieden waarvan financiën er een is. Financiële (zelf)redzaamheid zit verweven in de verschillende onderdelen van de begeleiding.** Dit gebeurt bijvoorbeeld in *Tilburg* waar het onderdeel van het programma van het Refugee Team is maar ook in het lesprogramma van de taalaanbieder.
- **Er zijn korte lijntjes, er wordt onderling afgestemd en van elkaar geleerd.** De korte lijntjes in *Berkelland* tussen inkomensconsulenten en klantmanagers zijn een meerwaarde, omdat ze regelmatig met elkaar afstemmen en werken in een gemeenschappelijk systeem, waardoor ze snel inzicht hebben in de situatie van de statushouder. In *Tilburg* vindt er bijvoorbeeld onderlinge afstemming plaats over de inhoud van het lesprogramma. Ook stemmen ze af met de taalscholen en het Refugee Team (dat zowel individuele begeleiding als groepsbegeleiding biedt binnen het inburgeringsprogramma). Hierdoor worden de lessen op elkaar afgestemd. In *Heerenveen* is er een nauwe samenwerking tussen beleid en uitvoering. Tussen collega's (van budgetbeheer, inkomensconsulent, klantmanager en integratiecoach) kan gemakkelijk informatie worden gedeeld. Dit draagt ook bij aan een 'lerende organisatie': samen leer je steeds meer over wat belangrijk is bij de ondersteuning en begeleiding van statushouders. Voor statushouders is het fijn dat zij weten bij wie zij terecht kunnen.

5.2. Randvoorwaarden

In deze paragraaf staan we stil bij randvoorwaarden die nodig zijn voor het COA, gemeenten en andere uitvoerders om de financiële ondersteuning goed te kunnen inrichten.

Voorafgaand aan de verhuizing naar de gemeente is het belangrijk om de wachttijd in de centrale opvang beter te benutten door statushouders door statushouders beter voor te bereiden op de verhuizing naar de gemeente.

De gemeenten in ons onderzoek geven aan dat zij gebruik maken van de ruimte om maatwerk in het ontzorgen toe te passen. Hiermee kunnen zij veel beter aansluiten bij de specifieke behoefte van statushouders en recht doen aan de diversiteit binnen de groep statushouders die zij begeleiden.

Daarnaast geven gemeenten aan dat zij onvoldoende *structurele* middelen hebben om de ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid goed in te richten. In de praktijk hebben sommige statushouders méér nodig, bijvoorbeeld een langere periode van (maatschappelijke) begeleiding, of meer training. Voor intensievere vormen van ondersteuning, of een aanbod voor statushouders die digitale vaardigheden missen, wordt nu vaak gewerkt met incidentele middelen.

Voor een succesvolle (warme) overdracht naar regulier aanbod van statushouders die na hun inburgering nog ondersteuning nodig hebben bij geldzaken is het van belang dat in het brede sociaal domein diversiteits sensitief gewerkt wordt, zodat het aanbod aansluit op behoeften van statushouders.

6 Conclusies en verbeterpunten

In dit hoofdstuk staan we stil bij de beantwoording van de hoofdvraag van het onderzoek: *Op welke manier kan de ondersteuning van asielzoekers en statushouders richting financiële zelfredzaamheid vanuit COA en gemeenten beter aansluiten bij de situatie en behoeften van deze doelgroepen?* Daarvoor bouwen we voort op de analyse in hoofdstuk 3 tot en met 5. Vervolgens formuleren we verbeterpunten gericht op het beter aansluiten van ondersteuning op de situatie en behoeften van asielzoekers en statushouders. Deze aandachtspunten zijn relevant voor gemeenten en het COA en landelijke en lokale partijen met wie zij samenwerken bij de ondersteuning van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden.

We interviewden 18 statushouders met verschillende achtergronden, die aan het inburgeren zijn onder de Wi2021 (14), of die deze inburgering hebben afgerond (4). Ook brachten we in vier gemeenten (Berkelland, Breda, Heerenveen en Tilburg) in beeld hoe de begeleiding van statushouders richting financiële (zelf)redzaamheid is georganiseerd. We hebben de bevindingen uit ons onderzoek besproken in twee groepsbijeenkomsten met experts (van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk) en vijf sleutelpersonen. De opbrengsten van deze bijeenkomsten zijn meegenomen in onze analyses en rapportage.

6.1. Conclusies

De ervaringen van asielzoekers en statushouders bij het financieel (zelf)redzaam worden staan centraal in dit onderzoek. We hebben deze ervaringen beschreven aan de hand van een 'klantreis'. Dit is de 'reis' die een persoon aflegt nadat hij of zij een bepaalde (levens)gebeurtenis heeft meegemaakt. In dit geval gaat het om asielzoekers die naar Nederland zijn gevlucht, een verblijfsstatus hebben gekregen en die ondersteuning hebben gekregen. We hebben de klantreis in een aantal fases opgedeeld:

1. De asielaanvraag en het verblijf in de centrale opvang;
2. De verhuizing naar de gemeente en de start van de inburgering;
3. De (periode van) inburgering en de afronding van de inburgering.

Hieronder staan we eerst stil bij onze bevindingen per fase.

Fase 1: Asielaanvraag en verblijf in het azc

Als we kijken naar de eerste fase – asielaanvraag en verblijf in azc, dan zien we dat van asielzoekers die bij het COA verblijven nauwelijks financiële kennis en vaardigheden worden gevraagd. Uitgezonderd het verantwoord besteden van het leefgeld, zijn er ook nauwelijks geldzaken te regelen. Dit wordt anders op het moment dat een asielzoeker of statushouder die in de opvang verblijft, gaat werken of wil gaan werken. In dat geval is er behoefte aan meer informatie over en ondersteuning bij werken in Nederland, het loon en het loonstrookje, belastingen en de verplichte bijdrage aan de eigen opvang. Dit laatste kan er toe leiden dat statushouders met schulden als gevolg van de verrekening met het leefgeld verhuizen naar de gemeenten.

De statushouders in dit onderzoek hebben aangegeven dat er in de centrale opvang niet (voldoende) tegemoet werd gekomen aan hun behoefte aan informatie over onder andere geldzaken in Nederland. Statushouders verblijven op dit moment veel langer dan de bedoeling is in de centrale opvang, voordat zij naar de gemeente verhuizen. Doordat het om allerlei redenen gemeenten niet lukt om in deze periode 'hun' statushouders al inburgeringsactiviteiten aan te bieden, is sprake van een 'gat', dat niet, of niet voldoende wordt opgevuld door de hier voor ingerichte voorinburgering. De respondenten in ons onderzoek beschouwen hun verblijf bij het COA als een periode van stilstand, terwijl er juist veel tijd en gelegenheid is om kennis en vaardigheden op te doen. Naast de eerder genoemde informatie en praktische ondersteuning rondom werken in Nederland, is er een grote behoefte aan kennis over hoe geldzaken in Nederland geregeld zijn en worden en wat er van hen wordt verwacht als zij in de gemeente gaan wonen. Deze kennis is tijdens het verblijf bij het COA weliswaar nog niet direct toepasbaar ('droogzwemmen'), maar kan wel een belangrijke theoretische basis vormen om later in de gemeente op verder te bouwen.

Fase 2: Verhuizing naar de gemeente, start inburgering

Als statushouders in de gemeente gaan wonen, wordt – in tegenstelling tot de periode van verblijf in de centrale opvang – van hen juist een gróte mate van kennis en vaardigheden verondersteld als het gaat om het regelen van financiële zaken. De meeste respondenten in ons onderzoek hebben de verhuizing naar de gemeente, het inrichten van de woning en een financiële huishouding als een overweldigende en stressvolle periode ervaren. Ineens moeten heel veel zaken worden geregeld, terwijl men niet kan overzien wat dit voor zaken zijn, en wat consequenties zijn van (financiële) beslissingen. Om de landing in de gemeente te vergemakkelijken en (financiële) problemen te voorkómen, zijn in de Wet inburgering het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding opgenomen. Ook hebben gemeenten een rol bij de begeleiding van statushouders richting financiële (zelf)redzaamheid, juist omdat men als nieuwkomer nog niet over deze kennis en

vaardigheden kan beschikken. Alhoewel uitwisseling van informatie over de statushouder tussen gemeenten en COA via het taakvolgingssysteem (TVS) mogelijk is, mist het TVS gegevens over financieel (zelf)redzaamheid.

Direct na vestiging wordt het regelen van een aantal financiële zaken overgenomen, dat wil zeggen: geregeld, of in de steigers gezet door professionals en/of vrijwilligers in de gemeente. Verschillende gemeenten leggen net andere accenten bij het financieel ontzorgen om dit vorm te geven. Een aantal gemeenten in de casussen combineren het met de inzet van budgetcoaches en -begeleiders om statushouders in deze beginfase te ondersteunen. Het financieel ontzorgen wordt door de meeste respondenten (zeer) gewaardeerd. Ook de maatschappelijke begeleiding speelt een belangrijke rol in het ondersteunen van statushouders bij financiële zaken. Maar er wordt vanuit het perspectief van de respondenten vaak nog niet tegemoet gekomen aan hun behoefte om inzicht in en grip op hun eigen financiële situatie te krijgen. Men wil méér uitleg over de (implicaties van) de geldzaken die voor statushouder worden geregeld. Een deel van de respondenten zou graag de geldzaken sámen met een betrokken professional of vrijwilliger willen regelen. Dit zou hen beter hebben voorbereid op wat later in het inburgeringstraject van hen zou worden verwacht: steeds meer (zelf)redzaamheid wat betreft geldzaken.

Fase 3: Inburgering, einde inburgeringstermijn

Als statushouders zijn gevestigd in de gemeente -en de eerste, drukke periode van settelen en regelen achter de rug is - gaan zij deelnemen aan inburgeringsactiviteiten, gericht op het voldoen aan de inburgeringsplicht. Het aanbod in gemeenten aan individuele coaching, begeleiding en groepsgewijze trainingen of cursussen, wordt gewaardeerd. De informatie die – vaak in de eigen taal – gegeven wordt, zorgt voor meer inzicht in en grip op (de eigen) geldzaken in Nederland. Herhaling is daarbij belangrijk, zeker omdat in de beginfase veel (informatie) op statushouders afkomt.

Of dit aanbod ertoe leidt dat een statushouder voldoende financieel (zelf)redzaam is, hangt er mede vanaf of gaandeweg de inburgering de basisvaardigheden (met name Nederlandse taal en digitale vaardigheden) zich voldoende ontwikkelen. Monitoren van financiële (zelf)redzaamheid is belangrijk om het aanbod beter te kunnen aansluiten op de behoeften van een statushouder.

Een flink deel van de respondenten – degenen die nog volop bezig zijn met de inburgering en/of bij wie (digitale) vaardigheden ontbreken – heeft in deze fase nog veel ondersteuning en hulp nodig bij geldzaken. Zij maken nog volop gebruik van aanbod dat in het kader van de inburgering voor hen is georganiseerd. Het gaat dan bijvoorbeeld over praktische hulp van een (gemeentelijk)

contactpersoon, of een inloopspreekuur waar men in de eigen taal geholpen kan worden. Omdat we in dit onderzoek statushouders hebben geïnterviewd die in meerderheid nog volop bezig zijn met hun inburgering, hebben we beperkt zicht gekregen op de mate waarin statushouders die dat nodig hebben, gebruik zullen (gaan) maken van generiek aanbod in de gemeente gericht op ondersteuning en hulp bij geldzaken.

Diversiteit van de doelgroep

Ons onderzoek laat zien dat het belangrijk is om bij de inrichting van ondersteuningsaanbod rekening te houden met de diversiteit van de doelgroep als het gaat om achtergrond en ontwikkelmogelijkheden. Asielzoekers zijn - ook als zij als meerderjarige in Nederland zijn aangekomen - niet altijd (eind)verantwoordelijk geweest voor het regelen van geldzaken in hun herkomstland. En bepaalde groepen asielzoekers en statushouders zijn extra kwetsbaar als het gaat om financiële (zelf)redzaamheid. Het gaat om ex-AMV'ers (die geen ouder hebben die hen kan begeleiden of financieel garant kan staan) en asielzoekers en statushouders die analfabeet zijn of een lager cognitief vermogen hebben. Ook vrouwelijke statushouders die de geldzaken overlaten aan hun partner zijn kwetsbaar.

6.2. Verbeterpunten

Op basis van de uitkomsten van ons onderzoek en de bespreking daarvan in twee groepsbijeenkomsten met experts (van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk) en vijf sleutelpersonen hebben we een aantal verbeterpunten geformuleerd. Deze kunnen bijdragen aan een betere aansluiting van de ondersteuning richting financiële (zelf)redzaamheid vanuit COA en gemeenten op de leefwereld en behoeften van asielzoekers en statushouders.

Deze verbeterpunten zijn vooral laagdrempelige en praktische acties waarmee gemeenten, het COA en landelijke en lokale partijen met wie zij samenwerken op de korte termijn aan de slag kunnen.

Verbeter de voorbereiding van statushouders op de verhuizing naar de gemeente

Statushouders die na verlening van de asielstatus vaak nog lang in centrale opvang van COA verblijven, hebben behoefte aan meer informatie over omgaan met geldzaken in Nederland. Daarnaast willen statushouders inzicht in wat hen bij en na de verhuizing naar de gemeente, te wachten staat: welke financiële processtappen zullen zij doorlopen? Gemeenten kunnen statushouders van gerichte informatie hierover voorzien. Het gaat dan bijvoorbeeld over het afsluiten

van verzekeringen, het aanvragen van de uitkering en toeslagen, het inrichtingskrediet en het opzetten van een financiële huishouding, maar ook over het financieel ontzorgen.

- Geef asielzoekers en statushouders die in de centrale opvang verblijven (meer) informatie in de eigen taal over geldzaken en de inrichting van het Nederlandse financiële systeem. Dit kan enerzijds door gebruik te maken van bestaand meertalig materiaal.^[75] Anderzijds door het ontwikkelen van nieuwe digitale/online materialen, zoals voorlichtingsfilmpjes en/of een e-learning. Deze zouden kunnen worden gericht op de overdracht van kennis over geldzaken en op het voorlichten van statushouders over de verhuizing naar de gemeente en wat daar allemaal (wat betreft geldzaken) bij komt kijken.
- De inzet van digitale/online materialen zou kunnen worden ondersteund door fysieke voorlichtingsbijeenkomsten of spreekuren door vrijwilligers en sleutelpersonen.
- Zorg voor een warme overdracht tussen COA en de gemeente door het organiseren van een driegesprek met de statushouder, de casemanager van het COA en de klantmanager van de gemeente, zodat statushouders beter weten wat van hen wordt verwacht bij aankomst in de gemeente en de gemeente al een eerste beeld heeft van de statushouder.

Maak bij aankomst in de gemeente een persoonlijk (stappen)plan voor financieel (zelf) redzaam worden

Bij aankomst in de gemeente moet er direct veel (geld)zaken worden geregeld. Om de landing in de gemeente te vergemakkelijken en (financiële) problemen te voorkómen, zijn in de Wet inburgering 2021 het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding opgenomen.

- Maak bij de start van het inburgeringstraject samen met de statushouder een persoonlijk (stappen)plan: wat heeft zij/hij nodig om financieel (zelf)redzaam te worden? Check of de stappen in het plan door de statushouder goed begrepen worden.
- Breng aan het begin van het inburgeringstraject en tussentijds in beeld in hoeverre een statushouder beschikt over de voor financiële (zelf)redzaamheid benodigde basisvaardigheden. Organiseer dat statushouders die nog niet voldoende beschikken over digitale vaardigheden (die niet altijd in het inburgeringsaanbod geadresseerd worden) ondersteund kunnen worden bij het verwerven hiervan.

- Heb aandacht voor het vraagstuk informele schulden.^[76] Breng in beeld of er sprake is van informele schulden of betalingsverwachtingen/verplichtingen aan familieleden in het land van herkomst. Zie voor handelingsperspectieven de [factheet Informele schulden](#).
- Bespreek afspraken over deelname aan inburgeringsaanbod gericht op bevorderen financiële (zelf)redzaamheid met de statushouder en leg deze vast in het PIP.

Besteed méér tijd aan uitleg en het samen nemen van beslissingen bij de inrichting van de geldzaken van een statushouder

Statushouders geven aan dat zij het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding waarderen en erkennen dat de ondersteuning bij het inrichten van hun geldzaken bij aankomst in de gemeente onontbeerlijk is geweest. Tegelijkertijd hebben zij behoefte aan meer informatie over de financiële processtappen die door anderen (medewerkers van de gemeente en hun samenwerkingspartners) in het kader van het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding in gang zijn gezet.

- Organiseer na de 'regeldag' (meestal de eerste dag in de gemeente waarop praktische zaken worden geregeld) een terugkomdag, waarin statushouders (nogmaals) uitleg krijgen over de financiële processtappen die zijn gezet en vragen hierover vragen kunnen stellen.
- Check bij elk contactmoment in het kader van geld- en administratieve zaken of de informatie goed begrepen is door de statushouder.
- Faciliteer dat in de maatschappelijke begeleiding voldoende tijd is om (geld)zaken zoveel mogelijk *samen* met de statushouder te regelen en organiseren.

Houd rekening met de diversiteit van de doelgroep statushouders

Het is belangrijk om rekening te houden met de diversiteit van statushouders. Deze diversiteit kan zich vertalen op meerdere vlakken (de mate van basisvaardigheden, ervaring met geldzaken, kwetsbaarheid als gevolg van positie in het huishouden of leeftijd, als gevolg van life-events). Het is van belang dat gemeenten en uitvoeringspartijen hun aanbod kunnen aanpassen op de leefwereld van de statushouder om te zorgen dat eenieder zo redzaam mogelijk is.

- Zet in op een diversiteits-sensitieve aanpak, waarbij wordt aangesloten op de leefwereld en leefsituatie van statushouders (aandacht voor de life-events, achtergrond, cultuur etc.) Zie handreiking en drie aanvullende factsheets van KIS/Verwey-Jonker Instituut: [Bereiken, benaderen en begeleiden van inwoners met een migratieachtergrond in armoede, schulden](#)

75 Zie bijvoorbeeld [15 gloednieuwe animaties in 5 talen, gratis beschikbaar voor NVVK-leden - NVVK](#)

76 Meer informatie over de wereld achter informele schulden: [Informele schulden: een tweezijdige medaille | KIS](#) (Odekerken & Yenga, 2024).

of geldzorgen.^[77] De tips betreffen onder andere: communicatie (makkelijke en korte zinnen, veel met visualisaties werken en het inzetten van vertaalapps/animaties), laagdrempeligheid (naar de mensen toegaan en laagdrempelige activiteiten), vertrouwen en herkenbaarheid (de inzet van sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen) etc.

- Monitor periodiek (bijvoorbeeld met behulp van een instrument waarmee de zelfredzaamheid in beeld wordt gebracht) hoe het gesteld is met de financiële (zelf)redzaamheid van een statushouder en pas de ondersteuning hierop aan. Er zijn in veel gemeenten al veel zelfgemaakte en goede instrumenten (checklists) in omloop die gebruikt kunnen worden als goed voorbeeld.
- Zorg ervoor dat (betaalde of vrijwillige) medewerkers van spreekuren of informatiepunten voor statushouders cultuur-sensitief werken. Sleutelpersonen kunnen indien nodig statushouders in de eigen taal ondersteunen.

Draag statushouders die dat nodig hebben warm over naar regulier ondersteuningsaanbod in het sociaal domein

Een deel van de statushouders heeft na de ondersteuning bij financieel (zelf)redzaam worden die doorgaans in het kader van de inburgering geboden wordt, nog ondersteuning en/of hulp nodig bij geldzaken.

- Zorg ervoor dat statushouders die gebruik maken van praktische hulp en ondersteuning bij geldzaken tijdens hun inburgering zich ervan bewust zijn dat zij (na hun inburgering) gebruik kunnen maken van regulier ondersteuningsaanbod in het sociaal domein. Ook om deze reden is het belang dat de reguliere hulpverlening ook diversiteits sensitief werkt zodat hun inzet beter aansluit op behoeften van asielzoekers en statushouders).
- Laat statushouders die dat nodig hebben laagdrempelig kennismaken met regulier ondersteuningsaanbod door bijvoorbeeld een voorlichtingsbijeenkomst, of een bezoek aan een buurt- of wijkcentrum.
- Zorg bij afronding van de ondersteuning in het kader van de inburgering voor een warme overdracht naar ondersteuningsaanbod in het sociaal domein door bijvoorbeeld mee te gaan naar een eerste gesprek en door het versterken van de samenwerking tussen formele (reguliere) en informele organisaties (bijvoorbeeld zelforganisaties of organisaties die specifiek gericht zijn op de begeleiding van asielzoekers en statushouders). Het is daarbij van

belang dat formele organisaties de meerwaarde inzien van het samenwerken met informele organisaties.^[78]

77 Odekerken, M. & T.A. Kool (2025). Bereiken, benaderen en begeleiden van inwoners met een migratieachtergrond in armoede, schulden of geldzorgen. Utrecht: KIS.

78 Odekerken, M. & T.A. Kool (2025). Bereiken, benaderen en begeleiden van inwoners met een migratieachtergrond in armoede, schulden of geldzorgen. Utrecht: KIS.

7 Checklist

Hieronder presenteren we een Checklist ‘Een betere aansluiting van het aanbod financiële (zelf)redzaamheid op de leefwereld van asielzoekers en statushouders’ voor COA, gemeenten, samenwerkingspartners en organisaties in het reguliere sociale domein.

Asielzoekers en statushouders worden vanuit de opvang, of de Wet Inburgering 2021 op verschillende manieren ondersteund bij het financieel (zelf)redzaam worden in Nederland. Uit ons onderzoek komt naar voren dat het aanbod nog niet altijd goed aansluit op de leefwereld van asielzoekers en statushouders. We hebben deze zogenoemde ‘gaten’ tussen het aanbod en de vraag als uitgangspunt voor het opstellen van deze checklist genomen. Met deze checklist kunnen partijen op een makkelijke manier in beeld brengen of zij rekening houden met specifieke aandachtspunten (met als optie om een van de drie antwoorden te geven ‘ja, we werken eraan of nee’).

De checklist onderscheidt de volgende drie fasen (1) asielaanvraag en verblijf azc (2) verhuizing naar de gemeente en start inburgering en (3) inburgering en einde van de inburgering. Per fase zijn in de praktijk verschillende partijen aan zet, dit maakt dat de checklist ook per fase los is in te vullen door de partijen die in die fase aan zet zijn. Op basis van de ingevulde checklist kunnen partijen met elkaar in gesprek gaan, denk bijvoorbeeld aan gemeenten die een groot deel van de begeleiding en ondersteuning aan samenwerkingspartners uitbesteden.

Deze checklist is geredeneerd vanuit het aanbod, niet vanuit het perspectief van individuele statushouders. Hierbij willen we benadrukken dat ook in ons onderzoek naar voren komt hoe divers de doelgroep van asielzoekers en statushouders is. Dit maakt dat het essentieel is om bij het aanbod rekening het houden met de asielzoeker en statushouder in kwestie (analfabeet, hoogopgeleid etc.). In de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid is het van belang om bij het in te zetten aanbod goed zicht te hebben op iemands basisvaardigheden (bijvoorbeeld in hoeverre iemand de Nederlandse taal machtig is en in hoeverre iemand over digitale vaardigheden beschikt).

Tabel 7.1 Checklist: Een betere aansluiting van het aanbod financiële (zelf)redzaamheid op de leefwereld van asielzoekers en statushouders

		Ja	We werken eraan	Nee
FASE 1 Asielaanvraag en verblijf in het azc	Betrokken partijen: COA en gemeenten			
Voorinburgering en vroege start	Is er voldoende voorinburgeringsaanbod beschikbaar?			
	Is er aanbod na de voorinburgering indien statushouders nog langer in het azc verblijven?			
Vrijwilligerswerk en/of betaald werk	Wordt er een REBA-gesprek gehouden (met informatie over betaald werk en de consequenties daarvan bv. het verrekenen van je inkomen voor de kosten van de opvang), is deze informatie goed begrepen en vindt er een vlotte opvolging plaats (dat alles goed wordt nagerekend)?			
Vorbereiding op de verhuizing	Is er een voorbereiding op de verhuizing en wat daar allemaal bij komt kijken? (bv. wat er bij de inrichting van een woning komt kijken en welke voorzieningen hiervoor beschikbaar zijn, maar ook het betalen van de vaste lasten, toeslagen en het betalen van belasting).			
FASE 2 Verhuizing naar de gemeente en start inburgering	Betrokken partijen: Gemeenten en samenwerkingspartners bij het ontzorgen en de maatschappelijke begeleiding.			
Overdracht van COA naar gemeente	Heeft de klantmanager van de gemeente het initiatief genomen om een drie-gesprek (met de casemanager van COA) te organiseren om gezamenlijk de ondersteuningsbehoefte bij het (financieel) zelfredzaam worden in beeld te brengen?			
Financieel ontzorgen (eerste zes maanden vanaf recht op een bijstandsuitkering)	Is aan de statushouder uitgelegd wat het financieel ontzorgen inhoudt (wat er gebeurt met de rekeningen), wie wat doet, wat er van hem/haar verwacht wordt en is gecheckt of de informatie begrepen is?			
	Wordt er gebruik gemaakt van een instrument om financiële (zelf)redzaamheid (periodiek) te meten om zicht te krijgen op de basisvaardigheden etc.? (bv. checklist Eurowijzer, checklist Nibud of d.m.v. een eigen ontwikkelde checklist)			

	Is er parallel aan het proces van het financieel ontzorgen aandacht voor het stimuleren van de financiële (zelf)redzaamheid van statushouders? (bv. uitleggen dat het overgebleven geld van belang is om in het eigen levensonderhoud te voorzien, samen met de statushouder de lasten te betalen, aan de slag te gaan met het maken van budgetoverzichten etc. zodat ze ook meer grip krijgen op hun financiën)			
		Ja	We werken er aan	Nee
Maatschappelijke begeleiding	Vindt er een goede afstemming plaats tussen het financieel ontzorgen en de opvolging ervan via de maatschappelijke begeleiding?			
	Wordt er in de maatschappelijke begeleiding zo veel mogelijk samen met de statushouder gedaan, en wordt er gecheckt of de financiële stappen die samen zijn genomen, goed zijn begrepen?			
FASE 3 Inburgering en afronding van de inburgering	Betrokken partijen: Gemeenten en samenwerkingspartners inburgering en brede sociale domein			
Inburgering	Wordt binnen het Persoonlijk Plan Inburgering en Participatie (PIP) vastgelegd aan welke op financiële (zelf)redzaamheid gerichte inburgeringsactiviteiten de statushouder gaat deelnemen?			
	Is er in de voortgangsgesprekken aandacht voor het bespreken van financiële vragen/vraagstukken en problemen en word en deze ook gemonitord?			
	Wordt er gebruik gemaakt van rolmodellen, sleutelpersonen en/of ervaringsdeskundigen die het thema financiële zelfredzaamheid onder de aandacht kunnen brengen?			
Brede ondersteuning	Is in beeld gebracht naar welke reguliere formele en informele organisaties statushouders met vragen over geldzaken kunnen worden verwezen (sociale kaart)?			
	Is de statushouder ook voldoende geïnformeerd over de sociale kaart?			
	Is met de statushouder gesproken over vraagstukken zoals informele schulden of geld overmaken naar familie in het buitenland?			
Einde aanbod ondersteuning financiële (zelf)redzaamheid vanuit de inburgering.	Is er begeleiding geboden tijdens de overgangsfase van ontzorgen naar zelfstandig financieel beheer?			
	Wordt er een bewuste afweging gemaakt welk aanbod geschikt is voor de statushouder o.b.v. zijn mate van financiële (zelf)redzaamheid? (bv. spreekuur voor statushouders, in budgetbeheer of richting het reguliere aanbod voor inwoners met financiële vragen/geldzorgen/schulden)			

	Is de statushouder na het stoppen van de gespecialiseerde ondersteuning en hulp vanuit de inburgering geïnformeerd over welke informatie, ondersteuning en hulp er in de gemeente beschikbaar is voor hulpvragen (bv. wegwijs gemaakt of op de hoogte van de sociale kaart)?			
	Vindt er na de beëindiging van de ondersteuning financiële (zelf)redzaamheid vanuit de inburgering. een 'warme' overdracht plaats naar organisaties (bv. schuldhulpverlening, jongerenwerk etc.)?			

Bijlagen

Bijlage 1:

Onderzoeksverantwoording

In het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden die ons in staat stellen om tezamen, vanuit meerdere invalshoeken, gericht antwoord op de vragen te geven. In deze bijlagen beschrijven we welke methoden we hebben toegepast, welke analyses we hebben gemaakt en (kenmerken van) de in het onderzoek betrokken respondenten.

Literatuur- en documentenstudie

We hebben een beknopte literatuur- en documentenstudie uitgevoerd. Dit bood een eerste inzicht in de bestaande kennis over financiële zelfredzaamheid bij asielzoekers en statushouders. Via de literatuur- en documentenstudie kregen we ook een eerste beeld van de 'geldzaken' waarmee asielzoekers en statushouders vanaf hun komst naar Nederland, te maken krijgen. Ook brachten we zo in beeld hoe door COA, gemeenten en andere uitvoerders asielzoekers en statushouders hierbij ondersteund worden.

Verkennde expertinterviews en focusgroep met sleutelpersonen

Bij de start van ons onderzoek voerden we vier expertinterviews uit met vertegenwoordigers van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk Nederland. Ook organiseerden we een focusgroep met zeven sleutelpersonen^[79], die we via Migration Inc. hebben geworven. Via deze gesprekken hebben we lacunes in de literatuur- en documentenstudie aangevuld. In de focusgroep met sleutelpersonen stonden we daarnaast stil bij behoeften van asielzoekers en statushouders aan ondersteuning bij financiële (zelf)redzaamheid en hoe hier -vanuit het perspectief van ervaringsdeskundigen – in wordt voorzien door COA en in de gemeente. De meeste respondenten (experts én sleutelpersonen) zijn aan het einde van het onderzoek (zie hieronder) betrokken bij twee groepsbijeenkomsten waarin we met hen hebben gereflecteerd op onze bevindingen.

79 Sleutelpersonen zijn zelf migrant of vluchteling, hebben het vertrouwen binnen de eigen gemeenschap en kunnen een brugfunctie vervullen tussen statushouders, instanties en gemeenten. Zie Gruijter, M. de, Kahmann, M., Yohannes, R., & Razenberg, I. (2020). De inzet van sleutelpersonen bij de inburgering. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Opstellen overzicht processtappen

Op basis van de bevindingen uit de literatuur- en documentenstudie, interviews met experts en de focusgroep met sleutelpersonen, hebben we een eerste versie opgesteld van de processtappen: met welke geldzaken krijgen asielzoekers en statushouders op welke momenten en op welke manieren te maken vanaf hun komst naar Nederland?

Onderzoek in vier gemeenten

We hebben in vier gemeenten door middel van groepsinterviews in beeld gebracht op welke manieren statushouders die aan het inburgeren zijn, worden ondersteund bij het financieel (zelf)redzaam worden. Het onderzoek vond plaats in de gemeenten Berkelland, Breda, Heerenveen en Tilburg. Met elk van de gemeenten is een voorgesprek gehouden. Vervolgens hielden we in elke gemeente 2 of 3 groepsinterviews met beleidsmatig en uitvoerend betrokkenen bij het financieel ontzorgen en de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid. Aan de groepsinterviews namen dus zowel professionals van de gemeente, als van samenwerkingspartners/contractpartners deel. We hebben op basis van de interviewverslagen en beschikbare documentatie een uitgebreide beschrijving geschreven van de aanpak, de uitvoering en de ervaringen hiermee in elke gemeente. Deze beschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 3.

Diepte-interviews met statushouders

Om een beter beeld te krijgen in hoeverre de geboden ondersteuning aansluit op de behoeften van asielzoekers en statushouders, hebben we met 18 statushouders die inburgeringsplichtig zijn geworden onder de Wi2021 diepte-interviews gehouden (15 individuele interviews en één groepsgesprek met 3 respondenten). De respondenten zijn afkomstig uit de bovengenoemde gemeenten en met behulp van deze gemeenten geworven. Dat wil zeggen dat betrokkenen uit de gemeenten gericht een aantal statushouders hebben benaderd die hebben deelgenomen aan ondersteuningsaanbod gericht op financiële (zelf)redzaamheid (zoals een cursus of training). De interviews zijn (bijna allemaal) afgenomen in de eigen taal door een door ons getrainde interculturele interviewer van Migration Inc. De interviewverslagen zijn geanalyseerd met gebruik van een softwareprogramma voor de analyse van kwalitatieve data (Atlas.ti).

Tabel 7.3. Tabel Achtergrondkenmerken geïnterviewde statushouders

nr	m/v	leeftijd	Land van herkomst	Opleidingsniveau	Inburgeren Wi2021
1	Man	34	Syrië	Laag	< 1 jaar bezig met inburgeren
2	Man	40	Syrië	Laag	< 1 jaar bezig met inburgeren
3	Vrouw	39	Syrië	Laag	2 jaar bezig met inburgeren
4	Vrouw	30	Syrië	Laag	1,5 jaar bezig met inburgeren
5	Vrouw	26	Guinee	Laag	1,5 jaar bezig met inburgeren
6	Man	28	Syrië	Hoog	1,5 jaar bezig met inburgeren
7	Vrouw	29	Syrië	Hoog	1,5 jaar bezig met inburgeren
8	Man	30	Staatloos	Midden	1,5 jaar bezig met inburgeren
9	Man	21	Eritrea	Laag	2 jaar bezig met inburgeren, ook betaald werk
10	Vrouw	44	Iran	Hoog	Inburgering afgerond, betaald werk
11	Vrouw	36	Iran	Midden	1 jaar bezig met inburgeren
12	Man	44	Iran	Hoog	Inburgering afgerond, werkzoekend
13	Man	25	Eritrea	Hoog	Inburgering afgerond, doet hbo-opleiding
14	Man	24	Eritrea	Laag	Inburgering afgerond, betaald werk
15	Man	34	Turkije	Hoog	< minder dan half jaar bezig met inburgeren
16	Man	32	Ethiopië	Hoog	< minder dan drie maanden bezig met inburgeren
17	Vrouw	28	Eritrea	Midden	< minder dan drie maanden bezig met inburgeren
18	Man	38	Eritrea	laag	< minder dan drie maanden bezig met inburgeren

Reflectie op uitkomsten met experts en sleutelpersonen en formuleren verbeterpunten

We maakten op basis van de interviews in de gemeenten en met de statushouders een beknopte notitie met daarin een aantal belangrijke conclusies en discussiepunten. Deze bespraken we in twee groepsbijeenkomsten met experts (van COA, Divosa, Nibud en VluchtelingenWerk) en vijf sleutelpersonen die ook aan het begin van het onderzoek waren betrokken. In deze groepsbijeenkomsten hebben we met deelnemers ook verbeterpunten geformuleerd.

Analyse onderzoeksresultaten en schrijven rapportage en checklist

Na afronding van de dataverzameling hebben we alle data door methode- en datatriangulatie geanalyseerd. We brachten alle verschillende typen databronnen samen en hebben deze gewogen. De interviews met statushouders hebben we geanalyseerd aan de hand van een set van codes die aansluiten bij de klantreis die we hebben opgesteld. We ontwikkelden ook een checklist die COA en gemeenten kunnen gebruiken om na te gaan of de door hen ingezette begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid aansluit op de situatie en behoeften van asielzoekers en statushouders. De conceptrapportage is besproken met de begeleidingscommissie en de opdrachtgever.

Bijlage 2: Eindtermen rondom financiële (zelf)redzaamheid en communiceren met (overheids)instanties in Kennis Nederlandse Maatschappij^[80]

- Thema 1: Werk en Inkomen
 - 1.1. Snel en efficiënt (nieuw) werk zoeken**
 - 1.1.1. Is op de hoogte van de Nederlandse regelingen voor werk en inkomen.
 - 1.1.7. Is op de hoogte van de voorzieningen van de gemeente en UWV voor werkzoekenden en arbeidsongeschikten.
 - 1.1.8. Is op de hoogte van de belangrijkste rechten en plichten van uitkeringsgerechtigden.
 - 1.2. Actief deel uitmaken van een arbeidsorganisatie**
 - 1.2.1. Is ervan op de hoogte dat een arbeidsovereenkomst de rechten en plichten beschrijft van werknemer en werkgever.
 - 1.2.3 Is ervan op de hoogte dat werkgevers premies en belastingen voor hun werknemers afdragen.
 - 1.4 Voorbereidingen treffen om een eigen bedrijf te starten**
 - 1.4.1 Is op de hoogte van een aantal belangrijke voorwaarden om een bedrijf te kunnen starten.
- Thema 2: Omgangsvormen, waarden en normen
 - 2.1 Duiden van verschillende omgangsvormen in Nederland
 - 2.1.3 Is ervan op de hoogte dat het doorgaans belangrijk is om van tevoren afspraken te maken o.a. op het werk en met instanties.

- Thema 3: Wonen
 - 3.1. Passende huisvesting regelen**
 - 3.1.1 Is ervan op de hoogte dat hij voor zijn eerste huisvesting vaak afhankelijk is van het aanbod van de gemeente (tenzij hij zich als gezinsmigrant bij familie voegt die al de beschikking over woonruimte heeft).
 - 3.1.2. Is ervan op de hoogte dat huurders in Nederland wettelijke rechten hebben.
 - 3.2. Regelen van en omgaan met nutsvoorzieningen en communicatiemiddelen in de eigen woning**
 - 3.2.1 Is ervan op de hoogte dat hij zelf verantwoordelijk is voor aansluiting van energie, water en internet.
 - 3.2.2. Is ervan op de hoogte dat aan het verbruik van energie en water kosten verbonden zijn die (sterk) kunnen fluctueren.
- Thema 4: Gezondheid en Gezondheidszorg
 - 4.4. De financiële en administratieve kant van zorg correct afhandelen**
 - 4.4.1. Is ervan op de hoogte dat de zorgverzekering verplicht is, waarbij vrijwillig aanvullend bijverzekerd kan worden.
 - 4.4.2. Is op de hoogte van hoe zorgkosten kunnen worden gedeclareerd.
 - 4.4.3. Weet dat veel administratieve aspecten van de zorg digitaal geregeld worden.
 - 4.4.4. Weet dat voor het aanvragen en declareren van veel zorgvoorzieningen een DigiD nodig is.
 - 4.5. Gebruikmaken van faciliteiten voor welzijn en/of preventie**
 - 4.5.1 Is op de hoogte van welzijnsfaciliteiten waarvoor hij terecht kan bij een gemeenteloket of wijkteam.
- Thema 5: Geschiedenis en Geografie
 - 5.2. Geografische kennis van Nederland gebruiken**
 - 5.2.2 Is op de hoogte van de werking van het Nederlandse openbaar vervoer.
- Thema 6: Instanties
 - 6.1. Omgaan met informatie van de overheid**
 - 6.1.1 Is ervan op de hoogte dat informatie vanuit en contact met overheidsinstanties meestal digitaal plaatsvindt.
 - 6.1.2. Is ervan op de hoogte dat er naast de overheid ook andere instanties en initiatieven zijn die kunnen helpen bij het omgaan met wet- en regelgeving, financiële zelfstandigheid en gezondheid.

80 Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2024, 7 mei). Regeling van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 7 mei 2024, nr. 2024-0000064028, tot wijziging van de Regeling inburgering 2021 in verband het wijzigen van de eindtermen kennis van de Nederlandse maatschappij

6.2. Gebruikmaken van dienstverlening van de gemeente aan de burger

6.2.1. Is ervan op de hoogte dat hij wijzigingen in de gezinssamenstelling moet doorgeven aan de gemeente (BRP).

6.2.4. Is op de hoogte van een aantal taken van de gemeente.

6.3. Omgaan met belastingaangifte en aanvragen van toeslagen

6.3.1. Is ervan op de hoogte dat hij van zijn inkomen een (digitale) salarisstrook en jaaropgave krijgt.

6.3.2. Is ervan op de hoogte dat hij in sommige belasting moet betalen, maar in andere gevallen belasting terug kan krijgen.

6.3.3. Is ervan op de hoogte dat de Belastingdienst toeslagen verstrekt zoals voor zorg, huur en kinderopvang.

6.6. Omgaan met verzekeringen

6.6.1 Is ervan op de hoogte dat het gebruikelijk is om verzekerd te zijn tegen bepaalde risico's en dat sommige verzekeringen verplicht zijn.

■ Thema 7: Staatsinrichting en Rechtsstaat

7.2. Kennen van enkele belangrijke wettelijke bepalingen

7.2.5 Is ervan op de hoogte dat de privacy van de burger door de wet wordt beschermd.

■ Thema 8: Onderwijs en Opvoeding

8.3 Omgaan met schoolkosten en tegemoetkomingen in schoolkosten en studiefinanciering.

8.3.1. Is ervan op de hoogte dat er aan het volgen van onderwijs/opleiding/studie kosten zijn verbonden.

8.3.2. Is op de hoogte van de regelingen voor volledige dan wel gedeeltelijke vergoeding van onkosten voor school, studie, zorg of opvang.

8.3.3. Is ervan op de hoogte dat hij voor een tegemoetkoming in studiekosten een aanvraag bij Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) kan indienen.

Bijlage 3: Beschrijving van de ondersteuning en begeleiding in vier gemeenten

Berkelland

Beleid begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

De beleidsvisie

De gemeentelijke visie op inburgering van de gemeente Berkelland is dat maatwerk leidend is, dat wil zeggen dat ze geen standaard aanpak hanteren voor alle inburgeraars. De gemeente heeft een integraal plan '*Meedoen in Berkelland, help them to help themselves*'.

Gemeenten kregen in 2023 meer ruimte voor de inrichting van financieel ontzorgen. Verschillende gemeenten signaleerden dat financieel ontzorgen volgens de letter van de wet moeilijk uitvoerbaar is. Deze (tijdelijke) aanpassingen zijn geboden in aanloop van de herziening van de wet. De gemeente Berkelland maakt gebruik van de mogelijkheid die is geboden om meer maatwerk te leveren in het kader van het financieel ontzorgen. In Berkelland wordt enkel de huur gedurende 8 maanden ingehouden op de uitkering, de overige vaste lasten worden betaald door het instellen van automatische incasso's.

Naast het financiële ontzorgen biedt de gemeente alle statushouders een financiële training aan. Het gaat om een groepstraining en daarnaast hebben statushouders een inkomensconsulent waarbij ze terecht kunnen voor vragen omtrent financiële zaken.

Doelstelling begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

Het primaire doel van de gemeente Berkelland is dat inburgeraars weten waar ze terecht kunnen met hulpvragen, maar dat ze ook tijdig signaleren als ze in de knel dreigen te komen en schulden dus voor zijn.

Beschrijving van het financieel ontzorgen in de gemeente

Financiële ontzorging

Consulenten statushouders hebben contacten bij de opvanglocatie in Winterswijk, maar vergunninghouders worden vanuit opvanglocaties door het hele land aan de gemeente Berkelland gekoppeld. Daarom gebeurt de warme overdracht op basis van het Taakvolgsysteem (TVS) van het COA. De eerste kennismaking met de gemeente is bij de ondertekening van het huurcontract. Fijnder is het werkleerbedrijf voor de gemeenten Berkelland, Oost Gelre en Winterswijk. Het werkleerbedrijf is verantwoordelijk voor inkomen en inburgering (onderwijs, MAP en participatie uren). Fijnder heeft klantmanagers in dienst die de begeleiding bij de inburgering verzorgen. Daarnaast is het werkleerbedrijf verantwoordelijk voor het financieel ontzorgen en de financiële training. Doorgaans wordt met 'financieel ontzorgen' bedoeld dat de gemeente vanuit de bijstandsuitkering van de statushouder de huur, zorgverzekering en gas, water en licht betaalt. In Berkelland is ervoor gekozen om gedurende een periode van 8 maanden alleen de huur op deze manier te betalen. De overige vaste lasten worden door de statushouder zelf betaald. Fijnder helpt met het instellen van automatische incasso hiervoor.

Het administratieve ontzorgen doet Fijnder niet voor alle statushouders, omdat zij zien dat het voor sommigen overbodig is. Er is voor gekozen om maatwerk toe te passen bij het financieel ontzorgen. Voor sommige statushouders, bijvoorbeeld hoger opgeleiden is het ontzorgen niet nodig. De klantmanagers bespreken dit bij het brede intake gesprek. Op basis van de inschatting van de klantmanager wordt het financieel ontzorgen wel, of niet toegepast. Ze wegen algemene kennis en ervaring mee in hun keuze. Vaak zien ze dat hoogopgeleiden makkelijker hun weg kunnen vinden en weten waar zij hulp kunnen vragen als dat nodig is.

Inrichtingskrediet

Bij aanvang van hun uitkering krijgen statushouders een inrichtingskrediet. De verstrekking hiervan loopt via de Stadsbank. Het inrichtingskrediet is een lening. Statushouders kunnen deze gedurende drie jaar in maandelijkse termijnen aflossen. Dit wordt automatisch ingehouden op de uitkering. De Stadsbank komt weer in beeld wanneer iemand bijvoorbeeld in budgetbeheer moet. Klantmanagers signaleren of budgetbeheer nodig is. De Stadsbank is verder niet betrokken, behalve wanneer budgetbeheer wordt ingezet voor een statushouder. Dit komt in de praktijk niet vaak voor.

Beschrijving van begeleiding naar financiële zelfredzaamheid in de gemeente

Inrichting van de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid

Een trainer die in dienst is bij Fijnder verzorgt de financiële training voor statushouders. De training is ontwikkeld door Fijnder en afgestemd op de doelgroep en het niveau van de statushouders. Hierin hebben ze gebruik gemaakt van diverse materialen van Divosa. Dit zijn 5 bijeenkomsten van 3 uur waarin ze leren om meer inzicht te krijgen op hun inkomsten en uitgaven. Deze training is verdeeld over 2,5 week. Statushouders ontvangen tijdens de training ook meer informatie over het financiële systeem in Nederland. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder andere verzekeringen, belastingen en schulden. De trainer maakt in de bijeenkomsten gebruik van een vast programma, maar biedt tegelijkertijd ruimte om dieper op bepaalde onderwerpen in te gaan. De training start met een bijeenkomst waarin statushouders een overzicht maken van hun inkomsten en uitgaven. Een ander onderwerp dat onder andere aan bod komt zijn variabele kosten. Een inkomensconsulent van Fijnder draagt ook bij aan de training door te vertellen wat haar functie inhoudt en praktische vragen van statushouders te beantwoorden tijdens de bijeenkomsten.

Samenstelling groepen

De groepen statushouders die de training volgen worden ingedeeld op basis van hun beschikbaarheid en hun Nederlandse taalvaardigheid. Wanneer statushouders geen Nederlands spreken is het een homogene groep en wordt er gewerkt met een tolk. Sommigen zijn al meer dan een jaar bezig met hun inburgering en anderen zijn pas een paar maanden op weg. Laag en- hoogopgeleiden zitten bij elkaar in de groep.

Individuele begeleiding

Statushouders worden voor hun inburgering begeleid door een klantmanager en voor uitkeringsvragen kunnen ze terecht bij de inkomensconsulent. Bij de inkomensconsulent kunnen statushouders terecht met vragen over bijvoorbeeld bijzondere bijstand, veranderingen in de uitkering en verrekening van inkomsten uit werk met de uitkering. Statushouders die te maken hebben met veranderingen zoals de geboorte van een kind of samenwonen, kunnen samen met de inkomensconsulent kijken naar de (eventuele) financiële consequenties hiervan.

De inkomensconsulenten hebben iedere ochtend een spreekuur van 9 tot 11 uur. Sommige inkomensconsulenten wijken hiervan af, omdat statushouders vanwege school niet tijdens de spreekuren kunnen bellen. Statushouders weten hun weg hierin te vinden en zoeken voornamelijk via Whatsapp contact met hun inkomensconsulent. De inkomensconsulent is doorgaans de hele dag te bereiken per mail, mobiel en een vast nummer. Er zijn meerdere inkomensconsulenten in dienst bij Fijnder met een speciaal aandachtsgebied voor statushouders.

Maatschappelijke begeleiding

Interbeek Support is een taalaanbieder in het kader van de inburgering en is tevens verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatschappelijke begeleiding. Zij ondersteunen statushouders bij het regelen van energiecontracten, huisarts, verwijzen naar formulieren loket en alle andere voorkomende maatschappelijke vragen. Statushouders worden gedurende één jaar begeleid door maatschappelijke begeleiders. Dit zijn betaalde krachten. Hier is voor gekozen om kwaliteit te kunnen waarborgen. De eerste 2 weken zijn intensieve weken, waarin de maatschappelijke begeleider 2 tot 4 afspraken inplant met de statushouder. Daarna is dat contact één keer per week. Afhankelijk van de behoefte van de statushouder wordt dat nog verder afgebouwd naar één keer per 2 weken.

Statushouders kunnen tijdens en nadat de maatschappelijke begeleiding stopt terecht bij 2 spreekuren, een regulier inloopsprek uur en een spreekuur op afspraak. Zaken die wat meer tijd nodig hebben worden besproken tijdens het spreekuur op afspraak. Hiervoor wordt doorgaans een half uur tot één uur gereserveerd. Interbeek Support heeft mensen in dienst die de moedertaal spreken van de statushouders die zij bedienen. Dit gaat om de talen Tigrinya, Arabisch en Koerdisch.

Statushouders kunnen tot aan het einde van de eerste verblijfsvergunning terecht bij de spreekuren. Dat houdt in dat ze na 1 jaar maatschappelijke begeleiding nog 4 jaar lang gebruik kunnen maken van de wekelijkse spreekuren bij Interbeek Support. Uitgangspunt van Interbeek Support is dat ze mensen ondersteunen, maar niet alles uit handen nemen. Men moet zelf moeite doen om de administratie bij te houden en als ze vragen hebben dan kunnen ze bij hen terecht. In de praktijk betekent het dat ze mensen een halt toeroepen als ze wekelijks met al hun post komen bij het spreekuur.

Praktijkgericht leren is een module naast de taallessen die Interbeek Support verzorgt in het kader van de inburgering. In de module praktijkgericht leren krijgen informatie over financiële zaken zoals inkomensveranderingen en toeslagen. Ook werken ze met een huishoudboekje, zodat statushouders leren inzicht te krijgen in hun inkomsten en uitgaven. De inhoud van deze module is niet afgestemd op de inhoud van de financiële training die wordt uitgevoerd door Fijnder.

Monitoren financiële zelfredzaamheid

Statushouders kunnen nadat de financiële training is afgerond ook terecht bij de inkomensconsulent, indien zij daar behoefte aan hebben. De klantmanager blijft in beeld totdat het inburgeringstraject is afgerond. Daarnaast komen statushouders wekelijks bij Interbeek Support in het kader van de maatschappelijke begeleiding. Door het frequente contact is er goed zicht op de mate waarin iemand (zelf) redzaam is qua financiën. Wanneer men na 5 jaar nog uitkeringsgerechtigd is krijgen ze een andere consulent, dat is afhankelijk van hoe groot de afstand tot de arbeidsmarkt is.

De gemeente probeert mensen tegemoet te komen door het project [Bespaarhulp aan huis](#) waarin de gemeente samenwerkt met het Energieloket Achterhoek om mensen te helpen hun energieverbruik te verminderen en daarmee ook energiekosten te verlagen. Dit is een voorziening voor alle inwoners. Binnen het project is er een bespaarcoach die bij mensen op bezoek gaat en bespaartips deelt. Tevens ontvangt men tot €150,- aan energiebesparende producten. Daarnaast is er de witgoed regeling, de gemeente Berkelland biedt mensen de mogelijkheid om al van die vouchers gebruik te maken, zodat ze minder hoeven te lenen voor hun inrichtingskrediet.

Financiële zelfredzaamheid van inburgeringsplichtige statushouders

Financiële uitdagingen inburgeringsplichtigen statushouders

Wanneer statushouders net een woning krijgen toegewezen, ontvangen ze inrichtingskrediet. Voorheen moesten mensen bonnetjes inleveren bij de gemeente, maar dat is losgelaten en nu wordt er gestuurd op eigen verantwoordelijkheid. In de praktijk betekent het dat sommigen een grote tv aanschaffen, voordat ze basismeubels hebben zoals een bed en een eettafel. Zoals reeds benoemd, worden statushouders de eerste 2 weken van hun maatschappelijke begeleiding, intensief begeleidt door maatschappelijk begeleiders van Interbeek Support, omgaan met geld is hierin een aandachtspunt.

Niet alle statushouders hebben voldoende kennis om te begrijpen wat voor contract zij afsluiten met bijvoorbeeld nutsvoorzieningen. Sommige statushouders hebben bijvoorbeeld een contract met variabele kosten of 2 aansluitingen voor elektriciteit. Ook ontbreekt hen soms aan kennis over energieverbruik. Het is een uitdaging om dergelijke kennis bij aanvang van de uitkering bij te brengen aan statushouders, omdat nutsvoorzieningen dan snel geregeld moet worden.

Als statushouders aan het werk gaan, verandert er ook veel in hun financiële situatie. Door het wegvallen van toeslagen, kan het inkomen lager uitvallen dan men had gedacht. Toeslagen die statushouders voorheen ontvingen, lopen ze nu “mis” omdat ze hun eigen geld verdienen.

(Ondersteuningsaanbod) ná de financiële begeleiding

Zoals eerder benoemd zijn er de spreekuren van Interbeek Support waar statushouders 5 jaar gebruik van kunnen maken. Na 12 maanden maatschappelijke begeleiding kunnen ze nog 4 jaar gebruik maken van het inloopsprekuur of het spreekuur op afspraak. Daarna zijn mensen aangewezen op het Voormekaar Team (sociale wijkteams van de gemeente Berkelland), dat vraagt wel van statushouders dat ze proactief zijn en zelf met hulpvragen komen. Uit de praktijk blijkt dat statushouders daar weinig komen en dat ze daar pas aan de bel trekken als het eigenlijk al te laat is. Tot slot is er de [Formulierenbrigade van Humanitas](#). Vrijwilligers helpen mensen met een minimum inkomen met het aanvragen van vergoedingen bij de gemeente en het invullen van benodigde formulieren.

Samenwerking

De gemeente heeft regelmatig overleg met Fijnder en Interbeek Support. Ook zijn er overleggen waar zowel Fijnder als Interbeek Support bij aanhaken. Daarnaast is er tussen consulenten statushouders, docenten, i-coaches en maatschappelijk begeleiders onderling ook regelmatig contact.

De klantmanagers en de inkomensconsulenten van Fijnder hebben regelmatig contact. De inkomensconsulent zoekt contact met de klantmanager bij aanvang van een uitkeringsintake met de statushouder, als er dan bijzonderheden zijn deelt de klantmanager die informatie met de inkomensconsulent. Inkomensconsulenten en klantmanagers werken in hetzelfde systeem, ze hebben inzage in elkaars rapportages.

Daarnaast haakt de inkomensconsulent wel eens aan bij het tweewekelijkse overleg statushouders, waar alle klantmanagers bijeen zitten. Als er belangrijke zaken zijn om te bespreken dan deelt de inkomensconsulent die mee of andersom.

Tijdens de financiële training werken de trainer en inkomensconsulent met elkaar samen. De inkomensconsulent is er af en toe bij om haar verhaal te doen en vragen van statushouders ter plekke te beantwoorden.

Maatschappelijke begeleiders verwijzen statushouders door naar wmo voor schuldhulpverlening. Zij melden statushouders zelf aan en hebben daarover contact met het team WMO/zorgloket van de gemeente Berkelland.

Werkzame elementen en uitdagingen

Werkzame elementen

De korte lijntjes tussen inkomensconsulenten en klantmanagers zijn een meerwaarde, omdat ze regelmatig met elkaar afstemmen en werken in een gemeenschappelijk systeem, waardoor ze snel inzicht hebben in de situatie van de statushouder.

De bijdrage van de inkomensconsulent tijdens de financiële training, zorgt ervoor dat statushouders zich meer bewust worden van de rol van de inkomensconsulent en inmiddels op de hoogte zijn wie hun inkomensconsulent is. Tijdens de training worden ook foto's van andere begeleiders getoond, zodat statushouders beter op de hoogte is wie welke functie heeft.

Een ander werkzaam element is dat mensen leren door te doen. Niet ontzorgen, maar ze helpen om zelf hun financiële zaken te regelen. Zowel Fijnder als Interbeek onderstrepen het belang van mensen van het begin af aan te begeleiden om inzicht te krijgen in het bijhouden van hun financiële administratie.

Uitdagingen

Bij lager opgeleiden is het belangrijk om veel uit te leggen en te herhalen. De training is nuttig, maar voor deze doelgroep vaak te kort. Dit heeft tot gevolg dat ze niet beschikken over voldoende vaardigheden om hun financiële administratie bij te houden. Er is meer tijd nodig financiële kennis bij te brengen en te oefenen met financiële vaardigheden die nodig zijn om financieel zelfredzaam te worden.

Volgens betrokkenen is het een uitdaging om mensen die de Nederlandse taal en in het bijzonder het Latijnse schrift niet beheersen of het schrift in hun eigen moedertaal beheersen richting financiële zelfredzaamheid te begeleiden. Ze zien dat sommige statushouders nadat ze de financiële training meer dan een half jaar geleden hebben gevolgd, nog onvoldoende in staat zijn om hun financiële administratie bij te houden. Tot slot ziet Interbeek Support een groep statushouders die al langer woonachtig zijn in Nederland, maar de Nederlandse taal onvoldoende beheersen en wekelijks naar de spreekuren komen met al hun post. Ze zien graag dat die groep meer wordt aangestuurd om zelfredzaam te worden en niet langdurig afhankelijk blijft van praktische hulp.

De overgang van statushouder naar verblijf voor onbepaalde tijd of naturalisatie, betekent in de praktijk dat ze van bepaalde dienstverlening geen gebruik meer kunnen maken. Het spreekuur van Interbeek Support is niet meer beschikbaar en het Voormekaar Team werkt op basis van de vraag van de inwoner, dat vraagt een proactieve houding van de statushouder, maar ook dat men met gerichte hulpvragen komt. Wanneer men na 5 jaar nog uitkeringsgerechtigd is, is er een wisseling van de consulent. Dit is een consulent perspectief of consulent werk.

Overige opmerkingen en bijzonderheden

De gemeente en Fijnder zijn nu bezig met het ontwikkelen van een soort routekaart met plaatjes en foto's over de rollen van de verschillende organisaties en begeleiders die statushouders begeleiden. Aanleiding is dat ze tijdens het inburgeringstraject zien, dat het niet voor alle statushouders helder is wie welke rol heeft en dat ze met hulpvragen bij de verkeerde begeleider of organisatie aankloppen. Deze routekaart zal ook worden gebruikt in de financiële training. Tijdens de training bleek het goed te werken om een foto te laten zien van de inkomensconsulent, omdat de meerderheid niet wist wie hun inkomensconsulent was.

Respondenten

Startgesprek beleid en uitvoering

- Beleidsmedewerker inburgering
- Regisseur nieuwkomers werkleerbedrijf Fijnder

Groepsinterview beleid en uitvoering

- Beleidsmedewerker inburgering
- Beleidsadviseur werk en inkomen
- Regisseur nieuwkomers werkleerbedrijf Fijnder

Groepsinterview uitvoering

- Regisseur nieuwkomers werkleerbedrijf Fijnder
- Inkomensconsulent werkleerbedrijf Fijnder
- Trainer werkleerbedrijf Fijnder

Individueel interview uitvoering maatschappelijke begeleiding

- Directeur Interbeek Support (opdrachtnemer maatschappelijke begeleiding en inburgeringsaanbod)

Schriftelijke bronnen

Divosa (2023). [Statushouders begeleiden naar financiële zelfredzaamheid: 'Neem niet alles uit handen'](#) | Divosa.

Divosa (2024). [Ontzorgen](#) | Divosa.

Gemeente Berkelland (2021). [Projectplan implementatie Wet inburgering in Berkelland per 1 januari 2022](#).

Breda

Beleid begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

De beleidsvisie

“Taal is het sleutelwoord, want het leren van de taal maakt een goede integratie mogelijk voor inburgeraars. Het is belangrijk dat nieuwkomers zich thuis voelen in Breda en zo snel mogelijk een Bredanaar voelen.” (Beleidsplan nieuwe wet inburgering, p.11)

Het inburgeringstraject wordt gezien als een integraal proces dat vele facetten kent, van je weg vinden tot kennis van de maatschappij en weten hoe dingen werken. Het financiële systeem is hier ook onderdeel van. Erkennende dat het financiële systeem in het land van herkomst kan verschillen, heeft de gemeente Breda reeds voorafgaande de intreding van de Wi2021 al ingezet op het ondersteunen van financiële zelfredzaamheid van statushouders. Dit werd als prioriteit gesteld door de wethouder. Reeds in een pilot die in 2019 van start ging werd op vrijwillige basis budgetbeheer en budget coaching aangeboden aan gehuisveste statushouders. De lessen die men in de pilot heeft opgedaan heeft men vervolgens doorvertaald naar het huidige beleidsplan en aanpak voor inburgeraars.

Financiële zelfredzaamheid wordt binnen dit beleidsplan gezien als het hoogst haalbare dat voor de statushouder mogelijk is, en daarop ook de voorzieningen op aanpassen. Dit kan voor de één zijn het zelf regelen van de financiële zaken, en voor de ander het weten bij wie je moet zijn als je een envelop van de belastingdienst krijgt.

Beschrijving van het financieel ontzorgen in de gemeente

Het financieel ontzorgen is in 2019 ingericht en per ingaande van de Wi2021 verplicht voor alle statushouders.

Voorafgaand verhuizing

Processen worden reeds in gang gezet voordat de statushouder woonachtig is in de gemeente. COA faciliteert het proces van de aanvraag van Burgerservicenummer, DigiD en openen van de bankrekening. In geval van nareizigers, wordt dit door VluchtelingenWerk NL geregeld. Ook ondertekenen statushouders de machtigingen voor budgetbeheer op de dag dat ze het huurcontract

ondertekenen en de uitkering wordt aangevraagd. Dit proces wordt verzorgd door Vluchtelingenwerk NL in samenwerking met de Kredietbank West-Brabant.

Het klantprofiel informeert de gegevensuitwisseling tussen COA en Vluchtelingenwerk NL voorafgaand een verhuizing. Daarin worden geen gegevens bijgehouden rondom financiële zelfredzaamheid.

Inrichtingskrediet

Op het moment dat een statushouder in de gemeente een huurovereenkomst tekent – twee weken voor aanvang van verhuizing, ontvangt men inrichtingskrediet indien het huis nog niet is ingericht. De lening is afhankelijk van gezinsgrootte en bedraagt maximaal 40% van de Nibud normen voor inrichtingskosten. Deze wordt via de bijzondere bijstand door de gemeente wordt verschaft en is rentevrij.

Vanuit het azc dient de statushouder zijn woning op afstand in te richten, met behulp van derden, liefdadigheidsinstellingen en netwerkpartners. De lening is niet toereikend om het huis te laten opknappen of nieuwe meubels te kopen. Dit kan nog wel eens moeilijk zijn als iemand niet weet hoe deze laminaat moet leggen of behangen, of als deze persoon het moet combineren met zorg voor de kinderen. In zulke gevallen komt het nog wel eens voor dat kinderen op één matras slapen of men geen bed heeft. In de praktijk kan het dan voorkomen dat het leefgeld ook wordt gebruikt om de woning in te richten. Of andersom dat het inrichtingskrediet gebruikt wordt om levensmiddelen en andere benodigdheden te kopen. De eerste huur wordt daarnaast door de gemeente betaald aan de woningcorporatie en is een gift. Dit wordt door de inkomensconsulent en klantregisseur betaald.

Financieel ontzorgen

Zodra de statushouder in de gemeente is gevestigd, ontlast budgetbeheer statushouders gedurende minimaal de eerste 6 maanden. Daarbij worden vaste lasten zoals huur, gas, elektra en water standaard doorbetaald door budgetbeheer vanuit de uitkering. Ook kijkt Budgetbeheer of andere vaste lasten, zoals een inboedel- en aansprakelijkheidsverzekering, doorbetaald kunnen worden. Dit laatste is afhankelijk van de incassomogelijkheden van de verzekeraars. Daarnaast krijgt de statushouder het restant van de uitkering uitbetaald als leefgeld. Ook wordt er een afspraak met de statushouder gemaakt voor een persoonlijk gesprek waar uitleg gegeven wordt over budgetbeheer en –coaching – zie hieronder.

Indien blijkt bij de intake dat statushouders al financieel zelfredzaam zijn dan kan de gemeente ervoor kiezen dat de statushouders wel hun betalingen zelfstandig uitvoeren, maar blijven de statushouders alsnog 6 maanden in beeld bij de coaching van Budgetbeheer.

Gedurende het ontzorgingstraject kunnen statushouders met hun DigiD inloggen in een portal van de gemeente waarin zij hun inkomsten, uitgaven, budgetplan e.d. kunnen zien. Zo kunnen ze maandelijks ook nakijken of alles betaald is.

Ervaring toont aan dat veel statushouders op hun uitkeringen moesten wachten. Om te zorgen dat statushouders niet in de financiële problemen komen heeft Breda het Opstartfonds opgericht dat beheerd wordt door Kredietbank West Brabant. Dit wordt gebruikt om toegekende toeslagen vooruit te betalen en Budgetbeheer van voldoende middelen te voorzien om de vaste lasten te kunnen betalen. Zodra de toeslagen zijn uitbetaald, houdt Budgetbeheer het voorschot weer in. Ook heeft de gemeente Breda het initiatief genomen om bijzondere bijstand in de vorm van overbruggingskrediet in te zetten. Dit initiatief was ten tijde van de casusbeschrijving in afwachting van formalisatie.

Beschrijving van begeleiding naar financiële zelfredzaamheid in de gemeente

Opstartklas

Alle statushouders beginnen met een opstartklas van acht weken door Taal Ideaal waarin ze drie dagen per week een programma volgen, met taal in de ochtend en voorlichtingen over praktische zaken en participatie in de middag. De workshops worden geboden door maatschappelijke partners.

Daarbij geeft Hello Breda onder andere een training rondom financiële en digitale vaardigheden, waarbij onder andere DigiD, ING en MijnOverheid aan bod komen. Deze trainingen worden in de eigen taal gegeven. Ook heeft Hello Breda een Nederlandse woordenlijst opgesteld voor de statushouders.

Binnen deze training hanteert Hello Breda een 0 tot 5 schaal voor lezen en schrijven, alsook voor verschillende vaardigheden, zoals het omgaan met je telefoon, je email gebruiken of inloggen met je DigiD. Deze schaal neemt men aan het begin en eind van een traject af. Als iemand hier reeds goed op scoort, dan biedt Hello Breda een plus-programma aan, waarbij men ook ingaat op online veiligheid. In de praktijk blijkt dat jongeren zaken heel snel oppakken, maar voor ouderen is het lastiger.

Naast het volgen van workshops, stellen de statushouders ook een budgetplan op met een overzicht van alle inkomsten en uitgaven. Daarbinnen neemt men een overzicht op van de uit te voeren betalingen en reserveringen, inclusief een reservering voor onvoorziene uitgaven. Daarnaast wordt er in kaart gebracht of alle voorliggende voorzieningen, zoals een bankpas en DigiD, zijn aangevraagd.

Budget coaching

Budgetcoaching vindt gelijktijdig met het financieel ontzorgen plaats. Dit wordt gegeven door drie vaste budgetbegeleiders die een achtergrond binnen schuldhulpverlening hebben. De budgetbegeleiders spreken ook vanuit huis Turks en Arabisch, en hebben daarnaast affiniteit met de doelgroep.

Gedurende deze zes maanden worden betalingen uitgelegd en geregeld, wordt er inzicht gegeven in de financiën, en gaan statushouders zelf oefenen. Uiteindelijk is het de bedoeling dat ze helemaal zelf de betalingen kunnen regelen. De volgende stappen worden gezet:

- Uitleg geven en regelen
- Inzicht geven in financiën en samen doen
- Zelf oefenen en begeleiden
- Helemaal zelf doen

Naast periodieke gesprekken, kunnen statushouders gedurende de zes maanden via Whatsapp aan de bel trekken en dan reageren de budgetbegeleiders binnen een werkdag. Indien nodig, vragen de budgetbegeleider de klant om langs te komen om het verder toe te lichten. De gesprekken vinden doorgaans in persoon plaats. Ook houden de budgetbegeleiders de klanten op de hoogte van wijzigingen of relevante veranderingen via de status updates van Whatsapp, zoals bijvoorbeeld het jaarlijks kiezen van zorgverzekering of de jaarlijkse huurverhoging.

Mocht na de zes maanden blijken dat de statushouder nog niet financieel zelfstandig is, dan kan men de periode van financieel ontzorgen tijdelijk verlengen indien de verwachting is dat de statushouder wel zelfstandig financieel kan handelen op korte termijn, of men kan ervoor kiezen om de klant als reguliere klant binnen budgetbeheer te begeleiden.

In eerste instantie zouden organisaties in de B1-route en Onderwijsroute na een half jaar een opfrustraining geven waar ook onderwerpen zoals huis-aan-huis verkoop of het afsluiten van telefoonabonnementen aan bod zouden komen. Alleen hier heeft de gemeente van afgezien omdat veel onderwerpen al tijdens de budgetcoaching besproken werden. Niettemin geven andere partijen

wel aan dat het goed zou zijn als ook op latere momenten nog aandacht geschonken zou worden aan financiële vaardigheden en zaken, omdat de statushouder in de beginperiode veel informatie krijgt en niet altijd alles goed onthoudt. Herhaling is daarom belangrijk.

Budgetcoaching in de praktijk

Het startpunt van de budgetcoaching verschilt per statushouder. Het einddoel is dat de statushouders voldoende financieel zelfredzaam zijn om zowel op de lange als korte termijn weloverwogen keuzes te maken. In eerste instantie zou budgetcoaching alleen aan statushouders in de Z-route worden aangeboden, echter vrij snel heeft de gemeente ervoor gekozen om dit voor alle statushouders te doen.

Bij aanvang van de financiële ontzorging vindt een intake plaats die uit twee gesprekken bestaat. Gedurende deze gesprekken brengt de budgetbegeleider in kaart in hoeverre de statushouder beschikt over basisvaardigheden (zoals rekenen, lezen en schrijven), digitale vaardigheden en een sociaal netwerk. Ook door in gesprek te gaan met de klantregisseur en de maatschappelijke begeleider, kan de budgetbegeleider zich een beeld vormen van de statushouder en diens gezinsamenstelling, en welke life events, zoals gezinshereniging, een statushouder mee te maken zal krijgen.

Voor moeilijk leerbare statushouders ligt de focus binnen budgetcoaching op statushouders leren signaleren en leren anticiperen. Voor anderen is de budgetcoaching meer gericht op het volledig zelfredzaam zijn. Bij statushouders die bij aanvang al meer zelfredzaam zijn zetten de budgetbegeleiders minder in op coaching en houden de budgetbegeleiders meer een vinger aan de pols.

In beeld brengen van de financiële (zelf)redzaamheid

Om de financiële zelfredzaamheid te toetsen werd er met de statushouder bij aanvang, tussentijds en bij de afbouw van het budgetcoaching tot recent de Nibud-checklist voor financiële zelfredzaamheid voor statushouders is afgenomen. Echter uit ervaring blijkt dat deze tool niet altijd toereikend is. Vooral omdat de financiële situatie van statushouders op het moment dat ze in de stad komen wonen, verschilt van die na zes maanden of na één jaar. Ook zijn vragen niet geschikt voor een intake, zoals bijvoorbeeld vragen over sparen terwijl de statushouders uit oorlogssituaties komen en geen geld hebben. De budgetbegeleiders hebben dan ook een aparte tool ontwikkeld dat voortbouwt op deze tool, maar het wel dichterbij de leefwereld van de statushouder brengt.

(Inlooppunt) Hello Breda

Statushouders kunnen aankloppen bij Hello Breda met hun vragen. Daar worden ze ondersteund door vrijwilligers die veelal zelf ook statushouders zijn geweest en goed zicht hebben op waar statushouders mee te maken hebben. Ze kunnen vaak in de moedertaal van statushouders ondersteunen en informatie delen. Ook kunnen statushouders bij Hello Breda feedback of een klacht indienen over hun financiële ontzorgingstraject. Op de website van Hello Breda staat ook basisinformatie over DigiD, uitkeringen, Mijn Overheid App en Centraal Justitieel Incassobureau. Laagdrempelig en persoonlijk contact staat daarbij voorop. Tot slot denkt Hello Breda graag mee over verdere ontwikkeling van het aanbod, bijvoorbeeld door het maken van meertalige video's of het aanbieden van herhaal-voorlichtingen in een latere fase van het inburgeringstraject.

Maatschappelijke begeleiding

De maatschappelijke begeleiding wordt gegeven door VluchtelingenWerk Nederland. Daarbij zetten zij zich in op huisvesting, regelen van tandarts en huisarts, zes maanden intensieve begeleiding en zes maanden spreekuur. In Breda biedt VluchtelingenWerk NL geen apart traject op financiële zelfredzaamheid aan, zoals bijvoorbeeld Eurowijzer.

Wel ondersteunt VluchtelingenWerk NL de statushouder bij het aanvragen van de toeslagen, het uitleggen van de huur, en waar een statushouder rekening mee moet houden qua toeslagen als deze gaat werken. Als de maatschappelijke begeleiders signalen opvangt dat het niet goed gaat met de financiën van iemand, dan brengt men alles in kaart en overlegt men met de relevante partijen, zoals de gemeentelijke Kredietbank. Aan het eind van het traject verwijst Vluchtelingenwerk NL door naar Instituut Maatschappelijk Werk (IMW) indien iemand langere financiële hulp nodig heeft.

VluchtelingenWerk NL hanteert binnen hun begeleiding het principe van voordoen, meedoen en laten doen. Daarbij communiceren de begeleiders via Whatsapp met de statushouders. Binnen hun begeleiding gaat VluchtelingenWerk NL uit van het hoogst haalbare niveau van financiële (zelf)redzaamheid van de statushouder. Daarbij kijkt een maatschappelijk begeleider naar de opleiding die iemand heeft genoten en of iemand gealfabetiseerd is in de eigen taal. Ook de snelheid waarmee een statushouder zich de inburgeringsroute eigen maakt, wordt meegenomen in de vormgeving van de begeleiding. Verder hanteert VluchtelingenWerk Nederland een zelfredzaamheidsmatrix waarbij men op verschillende leefgebieden kijkt hoe iemand scoort. Voor financiële zelfredzaamheid kan dit bijvoorbeeld zijn: *'ik kan zelf een verzekering afsluiten'*.

Vroeg Eropaf

Na zes maanden financiële ontzorging heeft de klantregisseur een signaalfunctie. Tijdens de voortgangsgesprekken komt financiën mede aan bod. Mocht blijken dat iemand een maand zijn huur, nutsvoorzieningen of zorgverzekeringen niet betaald, dan krijgt de gemeente een signaal. En kan het Vroeg Eropaf-team hierop inspringen. Vroeg Eropaf is de aanpak die Breda hanteert binnen Schuldhulpverlening voor vroegsignalering om zo grotere schulden te voorkomen.

Momenten inburgeringstraject dat er vragen/problemen ontstaan

Op verschillende momenten ontstaan er vragen of problemen binnen het inburgeringstraject:

- Overgang van het asielzoekerscentrum naar een woning. Daarvoor heeft men mede ook het Opstartfonds opgezet om een overbruggingsuitkering te realiseren.
- Alhoewel men inzicht kan krijgen via de gemeente portal, is het voor statushouders niet altijd duidelijk is wat er gedurende deze periode precies gebeurt.
- In de praktijk blijkt dat statushouders soms nog niet snappen hoe automatische incasso's werken als ze uit de financiële ontzorging komen.
- *Life events* zoals een baby, scheiding, verhuizing of gezinshereniging. Als een statushouder zwanger is of men gaat scheiden dan kan men daarvoor ondersteuning krijgen vanuit VluchtelingenWerk NL met het aanvragen van kraamzorg, aanvragen kinderbijslag of juridische steun.
- Werk en studie. Als iemand binnen het gezin gaat werken, heeft dit consequenties voor belastingen, toeslagen. Een statushouder moet bij de juiste loketten de wijzigingen dient door te geven. Het is niet altijd duidelijk waar deze moet zijn. Of als een statushouder gaat studeren en deze moet de DUO voor het eerst aanvragen.

De gemeente en diens partners benoemen vooral gezinshereniging en aan het werk gaan als grote uitdagingen tijdens het inburgeringstraject vanuit een financieel perspectief.

Verschillen in mate financiële zelfredzaamheid tussen statushouders

Tijdens de budgetcoaching ervaart men reeds diversiteit onder statushouders qua financiële vaardigheden. Zo vraagt de budgetbegeleider de statushouder een aantal financiële handelingen te verrichten. Sommige statushouders geven de telefoon direct aan de budgetbegeleider terwijl anderen zelf al dingen opzoeken en de controle willen behouden. Dit biedt een eerste inzicht in de competenties van een statushouders. Ook geven de budgetbegeleiders aan dat statushouders die meer zelfredzaam zijn, omdat ze bijvoorbeeld het Engels machtig zijn, minder worden gecoacht en men er voor kiest om een vinger aan de pols te houden. Voor een moeilijk leerbare groep daarentegen ligt de focus meer op de statushouders leren signaleren en leren anticiperen.

Financiële zelfredzaamheid na het traject

De mate van financiële zelfredzaamheid van statushouders na het traject is heel verschillend. Sommigen zullen niet financieel zelfredzaam worden en die komen, zoals aangegeven, onder het reguliere budgetbeheer te vallen. Na afloop van het ontzorgingstraject geven de budgetcoaching aan de statushouders informatie mee bij wie men met vragen terecht kan. De budgetbegeleiders merken op dat statushouders na afloop van het traject bij vragen toch nog even appen. Bij kleine of simpele vragen kan men dit oppakken. Echter bij lastigere vragen verwijzen ze de statushouders door naar de relevante instanties.

Als maatschappelijke begeleiders merken dat statushouders het niet begrijpen, wijzen ze deze op het inloopspreekuur van VluchtelingenWerk NL of in geval van complexe vragen, dragen ze de statushouders over aan het Instituut voor Maatschappelijk Werk (IMW). Hello Breda verwijst statushouders met vragen door VluchtelingenWerk NL als iemand nog onder de maatschappelijke begeleiding. Of ze verwijzen door naar het IMW, sociale raadslieden of maatschappelijke werkers in de wijk van organisaties zoals bijvoorbeeld SurPlus of Zorg voor Elkaar Breda.

Daarbij bieden zowel VluchtelingenWerk NL en Hello Breda een warme en laagdrempelige overdracht. Mocht het gewenst zijn, dan zal Hello Breda of VluchtelingenWerk NL meegaan naar de eerste afspraak met deze organisaties.

Samenwerking

Samenwerking staat voorop binnen de gemeente Breda. Binnen de gemeente werken de budgetbegeleiders nauw samen met de inkomensconsulenten en de klantregisseurs omdat de budgetbegeleiders veel informatie te horen krijgen die ook relevant zijn voor het gehele inburgeringsproces. Doordat men op elkaar afstemt binnen de afdeling kan men beter anticiperen op veranderingen met financiële gevolgen.

Met de ketenpartners wordt dit mede vormgegeven binnen het Waardenetwerk Thuis komen in Breda dat als doel heeft horizontale verantwoording af te leggen aan elkaar. Het Waardenetwerk biedt een omgeving om te kijken wat goed gaat of minder goed gaat in de uitvoering, en hoe het aanbod op elkaar aansluit. Ook bespreken de ketenpartners welke uitdagingen men tegenkomt, inclusief maar niet uitsluitend, op financiële vraagstukken. Daarbij komen allerlei thema's aan bod. Bijvoorbeeld meertalig communiceren of informatievoorzieningen.

De gemeente ziet de ketenpartners als belangrijke partners die een signaalfunctie op zich kunnen nemen richting de klantregisseur of budgetbegeleiders indien dit noodzakelijk is. De ketenpartners

hebben daarnaast veelal korte lijntjes in het maatschappelijk domein, en kunnen statushouders ook doorverwijzen naar elkaar of naar het buurtpunt. Afhankelijk van waar de vraagstukken liggen.

Werkzame elementen en uitdagingen

De ervaringen vanuit de statushouders met financieel ontzorgen zijn doorgaans positief. Mede omdat in de beginperiode de statushouders met veel veranderingen te maken heeft. Ook het vroegtijdig informeren over hoe het Nederlands sociale zekerheidssysteem in elkaar steekt of wat consequenties zijn van het niet-betalen of te laat betalen kan helpen bij het voorkomen van schulden. De gemeente merkt op dat de groep statushouders bijna niet terugkomt binnen de vroegsignalering.

Werkzame elementen

- Het opstartfonds dat een overbruggingsuitkering uitbetaalt, draagt bij aan rust in de beginfase als men nog niet de uitkering ontvangt.
- Welwillendheid bij de gemeente om dingen te verbeteren als er signalen zijn dat iets niet goed gaat.
- Laagdrempelige bereikbaarheid van en contact met maatschappelijke begeleiders, hulpverleners en budgetbegeleiders. Dit helpt met vertrouwen en toegang tot ondersteuning.
- Affiniteit met de doelgroep en het spreken van andere talen. Zo spreken budgetbegeleiders Turks en Arabisch en hebben zelf ook die achtergrond, en werkt Hello Breda met vrijwilligers die zelf ook statushouder zijn geweest en die informatie in de moedertaal kunnen geven. Zeker in de eerste periode na vestiging in Breda, en voor mensen die moeite hebben met het leren van de Nederlandse taal is dit waardevol.
- Sinds de Kamerbrief van april 2023 bestaat er de mogelijkheid om maatwerk binnen financieel ontzorgen en de budgetcoaching toe te passen. Dit zorgt ervoor dat het aanbod ook aansluit bij de behoeften van de statushouder. In de gemeente zijn er signalen dat dit nog beperkt wordt toegepast.

Uitdagingen

- Capaciteitsuitdagingen binnen budgetcoaching: Ten tijde van de interviews had men een caseload 110 klanten die onder financiële ontzorging en budgetcoaching vallen. Ook hadden de budgetbegeleiders nog een aantal klanten die al langer in het inburgeringstraject zitten. Met de toenemende caseload is de gemeente aan het kijken hoe men het aanbod kan aanpassen en/of men evt. kan inzetten op voorlichtingssessies in veel voorkomende talen.

- Informeren op verschillende momenten in het inburgeringstraject: Doordat statushouders zes maanden budgetcoaching krijgen en één jaar maatschappelijke begeleiding, kan het zijn dat sommige ingrijpende veranderingen zoals gezinshereniging of aan het werk gaan pas later in het inburgeringstraject een rol gaan spelen. Alhoewel veel informatie gedeeld wordt tijdens de budgetcoaching, blijft dit niet altijd hangen bij statushouders. Het zou bijvoorbeeld goed zijn als er video's ontwikkeld zouden worden in verschillende talen waar men informatie kan terugluisteren. Daarnaast zou het herhalen van voorlichtingen op een later moment in het inburgeringstraject kunnen helpen bij het ondersteunen van statushouders binnen deze financiële veranderingen. Dit zou ook vermijden dat men afgaat op foutieve informatie die via sociale media wordt gedeeld.
- Meerdere aanspreekpunten: Daarnaast wordt aangegeven dat een statushouder met heel veel verschillende personen en instanties te maken. Het kan voor een statushouders soms erg lastig te zijn om te weten bij welke instantie een statushouder moet zijn of welke vraag een statushouder precies moet stellen voor zijn/haar situatie. Daardoor stellen statushouders soms de vraag aan het verkeerde loket of de verkeerde persoon zoals bijvoorbeeld een taaldocent. Het is op dat moment van belang om goed door te verwijzen zonder dat men op de stoel van een ander gaat zitten.
- Kennis van de sociale kaart: Alhoewel de sociale kaart op Verbeter Breda staat, is het niet bekend of dat deze onder de aandacht bij de statushouders wordt gebracht.

Respondenten

- Beleidsadviseur Inburgering, gemeente Breda
- Beleidsadviseur Sociaal Domein, gemeente Breda
- Programma manager Inburgering, gemeente Breda
- Budget begeleider, Schuldhulpverlening Breda
- Teamleider integratie Breda, VluchtelingenWerk Nederland
- Regiomanager, VluchtelingenWerk Nederland
- Oprichter, Hello Breda en Status Go

Schriftelijke bronnen

- Beleidsplan nieuwe wet inburgering.
- Praktijkvoorbeeld Breda, Divosa.
- Breed overzicht klantreis, intern document.

Beleid begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

De beleidsvisie:

Sinds de inwerkingtreding van de Wi2021 zet de gemeente actief in op de begeleiding van statushouders naar financiële zelfredzaamheid. Naast de technische financiële ontzorging biedt de gemeente alle statushouders financiële coaching aan. Het gaat om een groepstraining en individuele begeleiding met behulp van een e-learning pakket. De gemeente wil met de inburgering bijdragen aan de zelfredzaamheid van inburgeraars, en hen hierbij ondersteunen zo lang als dat nodig is. In haar beleid focust de gemeente Heerenveen op het faciliteren van zo veel mogelijk contactmomenten met de statushouders. De gemeente Heerenveen voert alle onderdelen van de Wet inburgering 2021 zélf uit.

Er wordt nauw samengewerkt tussen team inburgering en team schuldhulpverlening. Beide teams hebben samen één coördinator. Hierdoor is sprake van korte lijnen en behoeven dossiers niet te worden overgedragen. Sinds oktober 2024 heeft de gemeente zogenoemde 'integratiecoaches'. Dit zijn betaalde medewerkers die vanuit de gemeente de maatschappelijke begeleiding verzorgen. Zij spelen een belangrijke rol bij het wegwijs maken van statushouders in de gemeente en zij hebben een goed beeld van (financiële) vragen en uitdagingen van de statushouders die zij begeleiden.

Doelstelling begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

Er wordt gewerkt aan 'redzaamheid', dat wil zeggen dat statushouders kennismaken met het financiële systeem in Nederland en dat ze leren hulp te vragen waar dat nodig is. Het streven is dat statushouders na 12 maanden zelfredzaam kunnen zijn, maar of dit lukt is van veel factoren afhankelijk. Sommige statushouders hebben tijdens hun verblijf in het azc al veel kennis opgepikt, terwijl het bij anderen wat langer duurt voordat er ruimte is om zich hierin te verdiepen en de groepstraining te volgen. Als blijkt dat ondersteuning (snel) niet meer nodig is, dan kan dit eventueel worden stopgezet. De ervaring is doorgaans dat de periode van 12 maanden passend is.

Beschrijving van het financieel ontzorgen in de gemeente

Financiële ontzorging

Statushouders maken voor het eerst kennis met de gemeente bij het ondertekenen van het huurcontract. Voorafgaand aan de komst van de statushouder vindt geen overdracht of contact met COA plaats. Wel heeft de gemeente toegang tot het Taakstellingsvolgsysteem (TVS), maar daarin staat doorgaans geen informatie die relevant is voor financiële (zelf)redzaamheid. Vanaf dat moment dat het huurcontract wordt ondertekend, start ook de uitkering en de financiële ontzorging. De gemeente ontzorgt in principe voor een periode van 12 maanden. De financiële ontzorging houdt in dat de gemeente de vaste lasten betaalt uit de uitkering via budgetbeheer. Het gaat om de huur, de energierekening en de zorgverzekering. Als wordt vastgesteld dat een statushouder meer ondersteuning nodig heeft, dan kan een breder pakket worden ingezet (budgetbeheer). De budgetbeheerder biedt begeleiding bij de financiële administratie. Voor de periode waarin de toeslagen nog niet zijn ingeregeld (inkomensgat) verstrekt de gemeente een voorschot ter overbrugging. De overbrugging is voor de eerste huurnota en eerste zorgnota. Er wordt extra overbrugging verstrekt als er geen ruimte is om leefgeld uit te keren. Bijvoorbeeld wanneer de uitkering pas over 3 weken uitgekeerd wordt, die 3 weken vanuit AZC naar de gemeente overbruggd moeten worden.

Het inrichtingskrediet

De gemeente Heerenveen verstrekt het inrichtingskrediet als een lening (bijzondere bijstand) op basis van wat iemand kan aflossen in 36 maanden op grond van zijn bijstandsnorm. Het meerdere wat noodzakelijk is wordt als gift verstrekt, als aan voorwaarden is voldaan (zoals een verantwoorde besteding).^[81]

Beschrijving van begeleiding naar financiële zelfredzaamheid in de gemeente

Inrichting van de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid

Naast de financiële ontzorging neemt elke statushouder in Heerenveen deel aan een groepstraining van 7 bijeenkomsten. Statushouders krijgen ook individuele begeleiding. Dit gebeurt aan de hand van een e-learning pakket dat is gericht op het financieel redzaam worden. De maatschappelijke begeleiding wordt in Heerenveen sinds kort uitgevoerd door integratiecoaches van de gemeente. Zij maken statushouders wegwijs in de gemeente en ondersteunen bij het regelen

81 Beleidsregels bijzondere bijstand gemeente Heerenveen 2025 | Lokale wet- en regelgeving

van praktische (financiële) zaken. De afspraken over zowel de financiële begeleiding als deelname aan de groepstraining worden vastgelegd in het PIP.

E-learning

Voorafgaand aan de individuele begeleiding nodigt de budgetbeheerder de klant individueel, of in een enkel geval in klein groepsverband uit op het gemeentehuis. Tijdens die afspraak wordt de e-learning geïnstalleerd en kan een inschatting gemaakt worden van de digitale vaardigheden. Als blijkt dat iemand geen of beperkte digitale vaardigheden heeft, dan wordt meer individuele begeleiding bij het doorlopen van de e-learning geboden.

Voor de individuele begeleiding maakt de gemeente Heerenveen gebruik van een e-learning pakket. Het pakket is ontwikkeld door Base2Work en is uitgebreid op basis van wensen van de gemeente. De e-learning is op dit moment beschikbaar in het Nederlands en het Arabisch. Daarnaast zijn er filmpjes opgenomen in het Engels en Tigrinya en wordt er gewerkt aan versies in het Farsi en Turks. De e-learning bevat 8 modules waar in de praktijk de meeste financiële problematiek plaatsvindt.

Het gaat om:

- Inkomen
- Uitgaven
- Administratie
- Sparen
- Verzekeren
- Werken & werkloos
- Kind & geld
- Belastingdienst

De modules zijn onderverdeeld in activiteiten waarin het onderwerp uitvoerig wordt behandeld door middel van video's, voorbeelden en zelftesten. Aan het einde van de module maakt de deelnemer een examen. Het examen meet of de deelnemer de informatie daadwerkelijk begrepen heeft en daarmee in de praktijk kan brengen. De resultaten zijn voor de begeleider in te zien waardoor er bijgestuurd kan worden indien nodig.

Groepstraining

Daarnaast neemt iedere statushouder verplicht deel aan een groepstraining. Deze bestaat uit zeven bijeenkomsten van tweeënhalf uur. Deze groepstrainingen hebben eenzelfde opbouw als het e-learning pakket waardoor de herkenbaarheid wordt vergroot. Twee trainers begeleiden de groepsbijeenkomsten, waaraan doorgaans tussen de 10-12 mensen deelnemen. De trainers zijn ook actief als schuldhelpverlener in het team Schuldhelpverlening. Gelijktijdig met de start van de groepstraining kan de statushouder individueel begeleid worden door de budgetbeheerder. Deze begeleiding volgt de opbouw van de e-learning, waardoor sprake is van herkenning en aansluiting op de groepstraining. De trainers nodigen soms gastsprekers uit, bijvoorbeeld een collega die meer kan vertellen over de bijstandsuitkering of over de energierekening. Bij de bijeenkomsten wordt gebruik gemaakt van tolken. Dit zijn vrijwilligers met meestal zelf een vluchtelingenachtergrond. In de praktijk is gebleken dat in een groepstraining maximaal twee tolken kunnen worden ingezet. Met méér dan twee tolken duurt het over en weer vertalen te lang. Hier wordt bij de samenstelling van de groepen rekening mee gehouden.

Deelname aan de groepstraining is verplicht en de opkomst is doorgaans heel goed. De groepsbijeenkomsten tellen mee als participatie-uren (voor de z-route). De ervaring leert dat deelnemers het fijn vinden om elkaar te treffen en de trainers horen dat de deelnemers de informatie nuttig vinden. Ook worden veel vragen gesteld. Veel voorkomende vragen gaan over het loonstrookje en het eigen risico bij de zorgverzekering.

Bij de zevende bijeenkomst krijgen de deelnemers door de wethouder een certificaat uitgereikt.

Tijdpad

Het is de bedoeling dat statushouders na maximaal 12 maanden de bijeenkomsten en de e-learning hebben afgerond. Op dit moment start tweemaal per jaar een reeks groepsbijeenkomsten. Bij de samenstelling van de groepen wordt ook gekeken naar taal: ondanks de inzet van tolken is het belangrijk dat de samenstelling van de groep niet te heterogeen is. In de praktijk heeft dit tot gevolg dat statushouders soms pas later kunnen starten met de groepsbijeenkomsten.

Idealiter loopt de inhoud van de e-learning parallel met de groepsbijeenkomsten. In de praktijk is dit vanwege de bovengenoemde organisatorische redenen meestal niet het geval.

Monitoren financiële zelfredzaamheid

De gemeente werkt voor de maatschappelijke begeleiding met een (variant op de) zelfredzaamheidsmatrix. Via dit meetinstrument kan periodiek op een aantal leefgebieden in beeld worden

gebracht hoe zelfredzaam iemand is. Een van de leefgebieden is 'financiën'. Op dit moment wordt het meetinstrument al wel gebruikt door de integratiecoaches, maar het moet nog wel geïntegreerd worden in de gehele aanpak. De (tussentijdse) scores op zelfredzaamheid blijken heel behulpzaam bij de gezamenlijke afwegingen over het inzetten van (extra) ondersteuning of juist het beëindigen van de financiële begeleiding.

Financiële zelfredzaamheid van inburgeringsplichtige statushouders

Financiële uitdagingen inburgeringsplichtigen statushouders

Statushouders vormen een heel diverse groep. Desgevraagd herkent de gemeente dat bepaalde groepen kunnen kampen met specifieke financiële uitdagingen. Het lukt sommige statushouders aanvankelijk niet om een goed beeld te krijgen van de kosten die zij hebben in relatie tot hun inkomsten. Dit manifesteert zich bij de huisvesting en de aanschaf van inrichtingsmaterialen (inboedel). Door impulsieve aankopen en de aanschaf van elektronica kan bijvoorbeeld niet genoeg geld over zijn voor de stoffering van een woning. De integratiecoaches begeleiden statushouders hierbij en proberen hen hiervoor te behoeden.

Ook statushouders die werken, of hebben gewerkt in kleine baantjes en met wisselende inkomsten zijn financieel kwetsbaar. Vaak is in die gevallen sprake van inkomen uit werk én een uitkering. De verrekening van de inkomsten is ingewikkeld en ook lastig uit te leggen.

De gemeente constateert dat veel jonge statushouders bezig zijn met gezinshereniging. Er is veel contact met en druk vanuit familie om de gezinshereniging te regelen en om geld te sturen. Deze jongeren staan er vaak alleen voor en dan is de verleiding groot om verkeerde keuzes te maken (bv. middelengebruik en schooluitval). Een deel van deze jongeren is (o.a. door de lange vlucht) analfabeet en kan moeilijk aansluiting vinden omdat zij het lastig vinden om de taal te leren. Deze jongeren hebben veel begeleiding nodig, zeker ook met geldzaken.

Desgevraagd is ook echtscheiding een 'life event' die financiële onzekerheid met zich meebrengt. De financiën van een echtpaar moet dan uit elkaar worden getrokken en een van de partners moet verhuizen, soms naar noodopvang in een andere gemeente. In dat geval kan de gemeente doorverwijzen naar het juridisch loket.

Sommige statushouders hebben informele schulden. Vanuit de gemeente is hier geen goed zicht op. In de begeleiding van statushouders wordt soms duidelijk dat er informele schulden zijn,

bijvoorbeeld omdat een statushouder aangeeft dat hij/zij meer geld nodig heeft. En in een enkel geval lijken informele schulden de reden dat een statushouder snel uit budgetbeheer wil.

(Ondersteuningsaanbod) ná de financiële begeleiding

In principe wordt na 12 maanden de financiële begeleiding beëindigd. Dit gebeurt in een gesprek. Het kan voorkomen dat na 12 maanden de budgetcoach nog betrokken blijft, maar dat gebeurt niet vaak.

Sinds half februari 2025 is een spreekuur gestart, in een laagdrempelige locatie in het centrum van Heerenveen. Statushouders die aan het inburgeren, zijn kunnen onder andere met financiële vragen terecht bij dit spreekuur dat wordt bemenst door de integratiecoaches. Als blijkt dat een statushouder na de financiële begeleiding nog ondersteuning nodig heeft bij financiële zaken, dan kan de gemeente hem/haar toeleiden naar het reguliere aanbod in de gemeente, zoals een budgetmaatje van welzijnsorganisatie Caleidoscoop. Deze organisatie heeft ook een sociaaljuridisch steunpunt dat kan hepen bij het invullen van formulieren. Ook het Digi-Taalhuis van de bibliotheek kan helpen. Zij geven bijvoorbeeld digitale vaardigheidstrainingen. Als een statushouder problematische schulden heeft, dan wordt verwezen naar de reguliere schuldhulpverlening.

Samenwerking

Samenwerking

De gemeente Heerenveen voert alle onderdelen van de Wi2021 zelf uit. Hier is bewust voor gekozen. De gemeente constateert dat zij hierdoor veel verschillende contactmomenten hebben met statushouders en hen zo goed leren kennen. Het is mogelijk om veel informele afstemming te hebben over tegen welke problemen statushouders aanlopen en welke ondersteuning of oplossingen de gemeente hiervoor kan bieden. Omdat alles 'in huis' wordt gedaan, behoeven er geen dossiers te worden overgedragen. Sinds kort voert de gemeente Heerenveen ook de maatschappelijke begeleiding zelf uit. De gemeente constateerde dat de belangrijke en soms ingewikkelde opdracht die maatschappelijk begeleiders hebben zich niet altijd goed leent om te worden uitgevoerd door een vrijwilliger. Daarom is de keuze gemaakt om de begeleiding door betaalde krachten van de gemeente te beleggen. Deze integratiecoaches spelen een belangrijke rol bij het wegwijs maken van de statushouder in de gemeente en zij hebben een goed beeld van (financiële) vragen en uitdagingen van de statushouders die zij begeleiden. Ook bemensen zij sinds medio februari 2025 het spreekuur voor inburgeringsplichtige statushouders (zie hierboven).

Werkzame elementen en uitdagingen

Werkzame elementen

Desgevraagd noemt de gemeente diverse werkzame elementen van hun aanpak rondom hun financiële begeleiding. De nauwe samenwerking tussen beleid en uitvoering is belangrijk. Omdat de gemeente Heerenveen alle onderdelen van de inburgering zelf uitvoert, is er veel betrokkenheid en gevoel van eigenaarschap. Betrokken medewerkers voelen zich verantwoordelijk. Overleg en overdwacht met andere organisaties is niet nodig, en dat scheelt veel tijd, die aan de begeleiding van statushouders kan worden besteed. Tussen collega's (van budgetbeheer, inkomensconsulent, klantmanager en integratiecoach) kan gemakkelijk informatie worden gedeeld. Dit draagt ook bij aan een 'lerende organisatie': samen leer je steeds meer over wat belangrijk is bij de ondersteuning en begeleiding van statushouders. Voor statushouders is het fijn dat zij weten bij wie zij terecht kunnen.

Een werkzaam element in de begeleiding van statushouders, is dat er veel contactmomenten zijn, zodat problemen of uitdagingen, maar ook vaardigheden van statushouders snel inzichtelijk worden. Er is kortom persoonlijke aandacht. Daarnaast worden statushouders op diverse manieren ondersteund: zij worden eerst financieel ontzorgd, maar daarnaast krijgen zij groepstraining en individuele coaching, gericht op 'zelf doen'. De e-learning is verplicht (en ook als zodanig opgenomen in het PIP), zodat alle statushouders kennis kunnen nemen van, en kunnen oefenen met de belangrijkste financiële zaken in Nederland. De gemeente wil zo goed mogelijk aansluiten op de vragen van statushouders. Gelijkwaardigheid is hierbij een belangrijk begrip: als statushouders het gevoel hebben dat zij als mens worden gezien, durven zij met vragen te komen. Ook in de communicatie wil de gemeente Heerenveen aansluiten bij de doelgroep. In de praktijk betekent dit dat medewerkers bijvoorbeeld gebruik maken van Whatsapp. Hiermee lukt het veel beter om snel met een statushouder te schakelen en informatie uit te wisselen.

Uitdagingen

Het blijft een uitdaging om alle statushouders goed te begeleiden richting financiële (zelf)redzaamheid. De (aanvankelijk) beperkte taalbeheersing is een uitdaging. Bij de begeleiding kan een tolk worden ingezet, maar bij de groepstraining kent dit grenzen: in de praktijk is het inzetten van twee tolken per groep wel het maximum. In de e-learning zitten onderdelen in meerdere talen. Hiermee worden méér statushouders bediend, maar nog steeds niet iedereen.

De gemeente Heerenveen constateert dat de groep jonge (voormalig) alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV'ers) veel ondersteuning nodig heeft. Het bestaande aanbod zou nog beter op hen kunnen worden toegesneden.

Een grote uitdaging zijn de digitale vaardigheden die nodig zijn om in Nederland (financieel) zelfredzaam te kunnen zijn. Er is een grote diversiteit bij statushouders in hoeverre zij ervaring hebben met digitale vaardigheden. Als deze (helemaal) ontbreken, dan is het ook lastig om bijvoorbeeld de e-learning te volgen. De gemeente wil meer samenwerken met het Digi-Taalhuis van de bibliotheek om statushouders digitaal vaardiger te maken. Tot slot, het is een uitdaging dat voor de begeleiding richting financiële zelfredzaamheid geen structurele financiering beschikbaar is.

Respondenten

Groepsinterview 'beleid':

- Regisseur sociaal domein
- Coördinator inburgering en schuldhulpverlening
- Beleidsadviseur inburgering en laaggeletterdheid

Groepsinterview 'uitvoering':

- Klantmanager inburgering
- Integratiecoach
- Specialist schuldhulpverlening
- Medewerker budgetbeheer

Schriftelijke bronnen

- Gemeente Heerenveen. (2024, 29 februari). Divosa. <https://www.divosa.nl/publicaties/handreiking-financieel-ontzorgen-en-financiele-zelfredzaamheid/handreiking-financieel-0/praktijkvoorbeelden/gemeente-heerenveen>
- Maatschappelijke begeleiding statushouders Gemeente Heerenveen (geanonimiseerd). (2024, 2 oktober). Heerenveen Bestuurlijke Informatie. <https://heerenveen.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/8f80ff74-c697-4f2c-83f4-870a88965bca?documentId=754ece5f-3877-4f5b-89c2-047c7aed5bfb>
- *Projectplan financieel zelfredzaam Heerenveen*. Base to Work.

Beleid begeleiding naar financiële zelfredzaamheid

De beleidsvisie

Iedereen is welkom in de gemeente Tilburg om te wonen, te werken, te leren en te leven. *"We streven naar een inclusieve stad, waarin iedereen meedoet en iedereen de vrijheid heeft om zelf vorm te geven aan de toekomst"*.^[82] De uitgangspunten van de beleidsnota 'InTilburgeren 2022-2026', het akkoord 'Meer voor Elkaar' en het programma 'Welkom in Tilburg' (WinT) zijn: *"We willen inburgeraars een warm welkom heten, inzetten op hun talent ontwikkeling en hun zelfredzaamheid en veerkracht vergroten. In het programma WinT wordt aan drie opgaven in samenhang gewerkt: opvang, huisvesting en integratie van nieuwkomers"*^[83]. Passende opvang en huisvesting, een warm welkom en meedoen in de samenleving staan centraal. Inburgering maakt onderdeel uit van de bredere opgave 'integratie van nieuwkomers'.

Warm welkom: In Tilburg worden nieuwe inburgeraars ontvangen met een warm welkom. Er wordt zo vroeg mogelijk contact gelegd met nieuwe Tilburgers. Als zij zich vestigen in Tilburg streeft de gemeente ernaar dat zij zich snel thuis voelen in hun stad en dat zij op een fijne manier kunnen 'landen'. De gemeente maakt hen wegwijs en zorgt voor praktische hulp bij basisvoorzieningen. Volgens de gemeente helpt deze vroege en zorgvuldige begeleiding om inburgeraars snel hun plek te laten vinden in de stad.

Talentontwikkeling: De gemeente maakt zich sterk voor de ontwikkeling van de talenten van haar inburgeraars. De gemeente zorgt ervoor dat ze vroegtijdig een goed beeld heeft van de mogelijkheden en kwaliteiten van de inburgeraar. Dit stelt de gemeente in staat om een inburgerings-traject vorm te geven dat past bij de individuele inburgeraar. Inburgeraars in Tilburg combineren taallessen en participatie, omdat die twee onderdelen elkaar versterken.

Zelfredzaamheid/veerkracht: Voor wat betreft participatie sluit de gemeente waar mogelijk aan bij de interesses en de mogelijkheden van de inburgeraar. Er wordt binnen de aanpak de koppeling met de arbeidsmarkt gemaakt zodat kansen op het gebied van werk direct verzilverd kunnen worden.^[84]

Doel inburgering

Het uiteindelijke doel van het inburgeringsbeleid is dat iemand zelfstandig fijn kan leven en wonen in Tilburg. *"Dat betekent dat we inburgeraars leren hoe zaken in dit voor hen nieuwe land werken. Door ze wegwijs te maken op vijf belangrijke leefgebieden – wonen, werk of school, financiën, welzijn en gezondheid, en sociaal netwerk – zorgen we ervoor dat ze goed voorbereid zijn om hun leven in Tilburg en hun wijk zelfstandig vorm te geven. Dit versterkt niet alleen hun zelfredzaamheid en veerkracht, maar ook hun vermogen om samen met anderen een sterk netwerk op te bouwen"*.^[85]

Financiële zelfredzaamheid

In de beleidsnota staat het volgende over financiële zelfredzaamheid: *"In het kader van de persoonlijke begeleiding ontvangen statushouders ook op financieel vlak begeleiding en informatie. Dit kan praktisch van aard zijn, door het instellen van automatische incasso's voor de vaste lasten, maar kan ook zijn door te ondersteunen bij internetbankieren, budgetcoaching of hulp bij brieven en e-mails. Speciale aandacht is nodig bij veranderingen van inkomen, zoals wanneer iemand (parttime) aan het werk gaat"*.^[86]

In de gemeente Tilburg is veel aandacht voor het vraagstuk van geldzorgen en schulden. Inwoners met een financiële vraag, geldzorgen, betalingsproblemen of schulden kunnen naar Team Schuldhulpverlening. Dit team biedt gratis hulp en inwoners kunnen terecht zonder afspraak. De hulpverlening is voor alle inwoners, dus niet specifiek voor statushouders.

82 Akkoord 'Meer voor Elkaar' 2022-2026 – pagina 22.

83 Oekraïense ontheemden, asielzoekers, uitgeprocedeerden, alleenstaande minderjarige vluchtelingen, inburgeringsplichtigen en statushouders.

84 268337-02 B1 Geactualiseerde beleidsnota InTilburgeren.

85 268337-02 B1 Geactualiseerde beleidsnota InTilburgeren.

86 268337-02 B1 Geactualiseerde beleidsnota InTilburgeren.

Er is geen specifieke definitie van de financiële zelfredzaamheid. Er zijn evaluatiemomenten waarbij op basis van checklists specifiek gekeken wordt naar het leefgebied financiën. Hierin wordt gescoord op de financiële situatie (stabiel, niet stabiel). De gemeente werkt met verschillende checklists waarin begeleiders een vakje kunnen aanvinken met betrekking tot verschillende (praktische) vaardigheden op het leefgebied financiën. Het gaat bijvoorbeeld om vaardigheden zoals inloggen bij een bank en het hebben van een financieel overzicht.

Beschrijving van het financieel ontzorgen in de gemeente

De gemeente Tilburg gaat op een eigen manier om met financiële ontzorging. Ze maakt gebruik van de mogelijkheid om maatwerk toe te passen. De gemeente legt juist de focus op het individueel begeleiden van de statushouders, zodat zij uiteindelijk na de begeleiding zelfstandig verder kunnen. Volgens de gemeente gebeurt het overnemen alleen in het begin (voor maximaal drie maanden). Uit de praktijk is gebleken dat het inhouden van de vaste lasten en dit doorbetalen vanuit de uitkering meestal niet haalbaar is. Het financieel ontzorgen wordt dan ook anders vorm te geven dan de wet letterlijk voorschrijft. *"We gaan niet inhouden en doorbetalen van de uitkering als hiervoor onvoldoende financiële ruimte is, maar middels automatische incasso (met hulp van Vluchtelingenwerk) worden de vaste lasten betaald"*.

Afspraken m.b.t. financieel ontzorgen zijn:

- Bij een stabiele uitkering die hoog genoeg is, kunnen ze in overleg met en op verzoek van de woningcorporaties de huur in houden en doorbetalen.
- De andere vaste lasten kunnen ze alleen inhouden en doorbetalen als de uitkering hoog genoeg is, stabiel en als er geen andere belemmeringen zijn.
- Als de uitkering onvoldoende is voor betaling van alle vaste lasten, bieden ze een alternatief voor ontzorgen: Ze ondersteunen via Vluchtelingenwerk bij het voldoen van de vaste lasten via een automatische incasso.

De kracht zit in het begeleiden zodat de statushouders het uiteindelijk na de maatschappelijke begeleiding zelfstandig kunnen: *"Dat statushouders de reguliere route zoals elke Tilburger kunnen vinden."* Er wordt op ingezet om statushouders gelijk vanaf het begin de benodigde vaardigheden aan te leren en *"dat statushouders het niet opeens na de termijn van het ontzorgen zelf moeten doen"*. Dit houdt in dat de gemeente niet via automatische incasso de vaste lasten voor statushouders betaalt, maar dit samen met hen doet. Statushouders wordt geleerd om te budgetteren. Met deze aanpak hebben ze goede ervaringen en ze zijn dit ook blijven doen na de verandering van de wet.

Beschrijving van begeleiding naar financiële zelfredzaamheid in de gemeente

Inrichting van de begeleiding naar financiële (zelf)redzaamheid

Statushouders melden zich eerst bij de gemeente en worden gekoppeld aan een klantregisseur en hebben een welkomstgesprek. De maatschappelijke begeleiding wordt door verschillende partijen uitgevoerd.

Individuele begeleiding

De individuele begeleiding waarin de begeleiding van financiële zelfredzaamheid verwerven zit, ziet er in Tilburg als volgt uit:

VluchtelingenWerk: Er vindt in de eerste drie maanden intensieve financiële begeleiding door VluchtelingenWerk plaats in de vorm van Praktische hulp. Ze ondersteunen bij alle financiële zaken. De start van de Praktische hulp is datum bezichtiging woning.

De meest belangrijke zijn:

- Inrichten van de woning en het inrichtingsgeld
- Maken van betalingsafspraken met de verhuurder
- Uitleggen van de ziektekostenverzekering
- Overzicht geven in inkomsten en uitgaven in het Nederlandse systeem in het algemeen.

Aangezien de begeleidingstijd in Tilburg zo kort is, meet VluchtelingenWerk de financiële zelfredzaamheid van statushouders in deze eerste drie maanden niet.

Refugee Team: Na drie maanden vindt er een overdracht plaats van Vluchtelingenwerk naar het Refugee team i.v.m. voortzetten van de maatschappelijke begeleiding in de vorm van Voorlichting en Vaardigheden. Er zijn drie mogelijkheden voor de duur van de begeleiding: 9, 12 of 15 maanden. Bij het Refugee Team zijn ze ervan overtuigd dat vluchtelingen een volwaardige plek verdienen in Nederland en een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan onze samenleving. Via persoonlijke begeleiding, actieve workshops en vrijwilligerswerk zorgen ze er samen voor dat zij zelf de regie kunnen nemen in het opbouwen van een toekomst in Nederland. Tijdens de overdracht wordt alles van de statushouder in kaart gebracht - bijvoorbeeld schulden, het geld op de rekening en andere omstandigheden - zodat het Refugee Team weet wat hen beginpunt is. Er wordt dan een inschatting gemaakt over hoelang de individuele begeleiding zal duren, 9, 12 of 15 maanden. Ze hebben dan elke week contact (gemiddeld een half uur) en kijken per persoon wat deze nodig heeft. Ze maken samen met statushouders budgetoverzichten, ze leren hun budgetteren zodat

ze goed weten wanneer ze geld binnenkrijgen. Ze doen het samen met de statushouders, zodat ze het zelf leren. De begeleiding is aan het begin vaak meer en zwakt dan langzaam af. In deze begeleiding leren de statushouders ook over belangrijke instanties waar zij (later) terecht kunnen met hun vragen. Ze zorgen voor laagdrempelig en direct contact met de persoonlijke begeleider. Wekelijks organiseren ze spreekuren en zijn ze daarnaast laagdrempelig bereikbaar via onder andere WhatsApp. Buiten de spreekuren plannen ze individuele afspraken en leggen, indien nodig, huisbezoeken af.

Tijdens de individuele begeleiding wordt er op meerdere momenten gekeken naar een checklist waarbij gekeken wordt naar de verschillende leefgebieden. Hierin wordt bijgehouden hoever iemand al is – of iemands financiële situatie stabiel is of niet - en zo nodig wordt een traject verlengd (tot 15 maanden).

De gemeente krijgt aan het einde van de begeleiding een eindrapportage van het Refugee Team, daarin wordt per leefgebied – waarvan financiën er een van is - aangegeven hoe zelfredzaam een statushouder is. Dit is niet met scores, maar meer een algemene beschrijving. Elke zes maanden rapporteren ze aan de consulent over de voortgang van de deelnemer, met specifieke aandacht voor hun ontwikkeling op het gebied van zelfredzaamheid. Daarnaast ontvangt de gemeente elk kwartaal een voortgangsoverzicht van maatschappelijke begeleiding. Zie hier voor een voorbeeldrapportage: [Voorbeeldrapportage Refugee Team](#).

De periode van de begeleiding van het Refugee Team is in principe maximaal 15 maanden. Daarna wordt er gekeken of alleen het inloopspreekuur bij instanties genoeg of is of dat er extra hulp nodig is vanuit de gemeente. Als dat nodig is, vindt er een warme overdracht plaats naar andere instanties. Dit doet het Refugee Team op tijd zodat er geen tussentijdse wachttijd is waarin mensen geen hulp krijgen. Ze worden bijvoorbeeld doorgeleid naar Toegang Tilburg^[87] of naar een consulent werk als statushouders de Nederlandse taal machtig zijn. Refugee Team heeft ook 1x in de week een inloop uur (woensdag van 15:00 tot 17:00), daar kunnen de asielstatushouders ook heen als er nog verdere ondersteuning nodig is. Na de brede intake wordt aan alle statushouders de cursus financiële zelfredzaamheid aangeboden. Door schuldhelpverlening is er een financieel informatiepunt opgezet voor jongeren op het Entreecollege ROC.

87 Toegang Tilburg is een samenwerking van de afdelingen Dienstverlening en Werk & Inkomen van de gemeente Tilburg, IMW regio Tilburg, MEE De Meent Groep en GGD Hart voor Brabant. Ze kunnen helpen bij geldproblemen maar ook andere problemen zoals opvang in huis, opvoedingsvraagstukken, huiselijk geweld etc. Zie [Wie zijn wij - Toegang Tilburg](#).

Begeleiding in groepsverband

Naast de individuele begeleiding is er ook begeleiding in groepsverband:

■ Onderdeel inburgeringsprogramma

Naast individuele maatschappelijke begeleiding wordt een inburgeringsprogramma door het Refugee Team gegeven. Hierin komen trainingen met verschillende thema's, waaronder financiële zelfredzaamheid, in groepsverband voor. Deze groepen worden ingedeeld met gelijkstemden (zelfde inburgeringsroute). De langzamere groep heeft bijvoorbeeld meer visuele leermethodes dan de snellere groep. In de eerste fase zijn de groepen alleen op taalniveau ingedeeld. Daarna leert het Refugee Team de mensen kennen en wordt er in fase 2 ook gekeken naar bijvoorbeeld de bestaande kennis. De werkboeken heeft het Refugee Team zelf ontwikkeld. In het inburgeringsprogramma wordt aandacht besteed aan financiële zelfredzaamheid en gaat het bijvoorbeeld over verzekeringen en met geld omgaan. Het programma is aangesloten op het taalniveau van de Nederlandse taal. De financiële zaken die meer persoonsgericht zijn, worden vaak behandeld bij de maatschappelijke begeleiding.

■ Taalles

Statushouders krijgen ook taallessen. De gemeente financiert taalscholen die deze lessen verzorgen. Het vraagstuk van financiële zelfredzaamheid zit globaal verspreid in de thema's van de taalschool. Hierin kan het soms ook gaan over met geld omgaan. Het Refugee Team heeft regelmatig contact met de taalscholen en ze stemmen de lessen ook op elkaar af.

■ Workshops

Het Refugee Team gaat bij de workshops dieper op financiële zaken in: hoe regel je het zelf. Het Refugee Team geeft bijvoorbeeld een cursus 'Omgaan met geld'. Daarnaast organiseren ze praktische workshops, die modulair inzetbaar zijn, over gezondheid, digitale vaardigheden en sociaal netwerk.

Verder houdt het Refugee Team zich ook bezig met het begeleiden naar werk of een opleiding en brengen ze Nederlanders en vluchtelingen met elkaar in contact. Ook ondersteunen ze bij de opvang en geven ze workshops over integratie aan werkgevers en onderwijsinstellingen. Het Refugee Team biedt ook hulp bij huisvesting: van het regelen van een zorgverzekering tot de inschrijving bij de huisarts - alles regelen ze met behulp van een uitgebreide checklist.

Sterk Huis

Sterk Huis heeft meerdere doelgroepen die zij bedienen en een daarvan is de doelgroep alleenstaande minderjarige vreemdelingen en statushouders. Sterk Huis heeft binnen de provincie Brabant een grote rol in het opvangen en begeleiden van deze doelgroep. Inmiddels heeft Sterk Huis al meer dan 30 jaar werkervaring hierin, met nog steeds hetzelfde doel; jongeren een fijne en veilige plek geven, zodat ze vanuit daar zichzelf verder kunnen ontwikkelen. Zowel in hun persoonlijke ontwikkeling, maar ook richting zelfstandigheid zodat zij op een gezonde en leeftijdsadequaat manier kunnen integreren in de Nederlandse samenleving. Dit doen we door een zo veilig mogelijke basis te creëren, op maat te werken en door samen te werken met externe organisaties.

Alleenstaande minderjarige vreemdelingen worden binnen Sterk Huis opgevangen op een kindervoorgroep (KWG), Kleine wooneenheid + (KWE+) of kleine wooneenheid (KWE). Bij plaatsing krijgt een jongere een voogd vanuit Nidos toegewezen en een persoonlijk mentor vanuit de groep waar hij woont. De voogd neemt de zorg op zich voor alle juridische aspecten en de mentor is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken en het leerproces naar zelfstandigheid. Het leerproces wordt vorm gegeven door een cliëntplan waarin een jongere aan doelen werkt op verschillende leefgebieden, financiën is hier ook een leefgebied van.

Daarnaast wordt er vanuit verschillende checklists gewerkt om te kijken hoe vaardig een jongere is, wat hij/zij nog kan leren en wat er nog nodig is richting het 18 jaar worden/ zelfstandig wonen. Tot 18de ontvangen de jongeren vanuit Nidos iedere week leefgeld en is er een financiële wegwijzer vanuit Nidos voor vergoedingen. Tijdens de begeleiding kunnen er leerdoelen ontstaan voor bijvoorbeeld; hoe een jongere leert om een bijbaan te vinden, hoe de jongere kan sparen, hoe een jongere leert om overzicht te hebben over zijn uitgaves of leert hoe hij/zij zich voorbereidt op het 18 jaar worden. Tijdens deze periode leert een jongere laagdrempelig met zijn/haar financiën om te gaan. Tevens wordt er vanaf de start met een jongere gespaard (minimaal 100 euro) zodat een jongere ook leert inzien dat het goed is om een buffer te hebben voor onvoorziene kosten (boetes, gezinsherenigingskosten etc.). Zodra een jongere 18 jaar wordt verandert er veel voor deze doelgroep. Bijvoorbeeld de jongere wordt inburgering plichtig, gaat zijn zorgverzekering aanvragen, kan beroep doen op toeslagen, heeft recht op tegemoetkoming scholieren/ studiefinanciering, er wordt juist een uitkering aangevraagd etc. Daarnaast gaat een jongere op de locatie ook leren om huur te betalen. Een ingewikkeld en nieuw proces voor de jongere wat allemaal op zijn 18de ineens geregeld moet worden. De persoonlijke mentor gaat dit stap voor stap van tevoren met de jongere oppakken (d.m.v.) een 'bijna 18 worden en eigen woning' checklist ondernemen ze deze stappen. Afhankelijk van de ontwikkeling en zelfredzaamheid van de jongere kan een jongere na zijn 18^{de}

levensjaar doorstromen naar een studentenkamer, studio, appartement (mits er geen gezinshereniging plaatsvinden). Om een jongere te laten doorstromen wordt hij/zij ingebracht in het SAMO overleg waarin er besproken wordt of een jongere zelfredzaam genoeg is om door te stromen. Financiën is ook een onderdeel wat besproken wordt (SAMO overleg is een overlegvorm waar gemeente Tilburg, ISK, vluchtelingenwerk, Nidos, buurtsport, jongerenwerk, soms woningcorporaties en Sterk Huis deelnemen).

Als jongeren doorstromen vanuit de locaties naar een studentenkamer, studio of appartement dan wordt er een ambulant hulpverlener van Sterk Huis gekoppeld aan zijn/haar traject. Sterk Huis heeft een ambulante 18+ team voor de begeleiding van statushouders. Daarnaast begeleidt dit team ook jongeren die met hun gezin gaan samen wonen of casussen die vanuit andere pilots/ samenwerkingsoverleggen ingebracht worden.

De ambulant hulpverlener en jongere werken samen om de volgende leefgebieden op orde te krijgen en/of te verbeteren; huisvesting, financiële situatie, dagbesteding, welzijn en netwerk. Daarnaast is er standaard aandacht voor thema's als veiligheid, seksualiteit, gezinshereniging/ familie en toekomst perspectief. Als we verder inzoomen op het leefgebied financiën dan staat het volgende centraal: De jongere heeft voldoende inkomen en een plan voor het voorkomen en/ of oplossen van schulden, bijvoorbeeld door te sparen. Daarnaast heeft de jongere inzicht in de maandelijkse in- en uitgaven en kan de jongere internetbankieren. De jongere is op de hoogte van de wet- en regelgeving rondom toeslagen, kwijtscheldingen, inkomen doorgeven etc. en weet waar hij hierover hulp / ondersteuning kan vragen. Risico's zijn ook een belangrijk onderwerp in de begeleiding; je kan hierbij denken aan gokken, lotto, bepaalde internet sites waar je meteen vastzit aan een contract of bijvoorbeeld skimmen.

Begeleiding van de ambulante hulpverlening bestaat uit 3 fases. Per fase wordt er gewerkt aan de leefgebieden van de statushouders, deze leefgebieden worden wederom in een cliëntplan met bijpassende leerdoelen gemaakt en op specifieke momenten gescoord. Bij de kennismakingsfase, ontwikkelfase en eindfase staan de volgende financiële thema's centraal:

■ Orde in de financiën

Met de jongere wordt een in- en uitgave overzicht gemaakt, geleerd hoe diegene kan internetbankieren en alle toeslagen worden aangevraagd. Eventueel wordt er een budgetoverzicht gemaakt, een spaarrekening geopend en spaarplan opgesteld. Wanneer er schulden zijn, wordt er een schuldoverzicht gemaakt en worden er betalingsregelingen getroffen. Wanneer het iemand niet lukt, wordt hij aangemeld bij Schuldhulpverlening of Bewindvoering.

■ Oefenen

Het bellen naar instanties, het lezen en begrijpen van post, correcte mailtjes sturen en online je weg vinden is ontzettend lastig voor onze jongeren. Ze moeten er talig voor zijn en genoeg zelfvertrouwen voor hebben. In de ontwikkelfase gaan we dit veelvuldig met ze oefenen, doormiddel van rollenspellen, bevragen, maar vooral door ze het veel zelf te laten doen, waar wij mogelijk nog kunnen inspringen als het niet goed gaat.

■ Informatie vinden

Voor een jongere is het vaak erg lastig om te weten waar hij/zij informatie kan vinden of bij wie hij/zij moet aankloppen voor bepaalde hulp. Dit leren we door veel uitleg te geven welke instanties er zijn en wat ze doen en er vervolgens ook langs te gaan. Daarnaast leren we jongeren ook hoe ze online informatie kunnen vinden, door de juiste zoektermen in te voeren, maar ook goed overweg te kunnen met Google Maps, Digi-D en kennis te hebben van belangrijke sites.

■ Vaardigheden checken

Ambulant hulpverleners werken met verschillende checklists, waarbij ze kunnen toetsen of de jongeren voldoende (praktische) vaardigheden bezitten, zodat we kunnen stoppen met de begeleiding.

Voorliggende voorzieningen

Wanneer de ambulante hulpverlening gaat stoppen, geeft Sterk Huis de jongeren een formulier mee met alle belangrijke instanties en voorliggende voorzieningen waar ze in de toekomst mogelijk gebruik van kunnen maken (een belangrijke organisatie is R-Newt jongerenwerk waar jongeren tijdens hun hele begeleiding en ook na de begeleiding laagdrempelig naar toe kunnen gaan). Ook bespreken we de toekomstige veranderingen in hun leven om te weten of ze hier goed op kunnen anticiperen en daar eventueel nog wat tijd aan moeten besteden in de eindfase.

Financiële zelfredzaamheid van inburgeringsplichtige statushouders

Cruciale momenten

Cruciale momenten zijn de beginperiode (wanneer iemand een woning krijgt), situaties rondom de huisvesting, als er gezinshereniging plaatsvindt, als er kinderen geboren worden, als iemand volwassen wordt (*"als jongeren 18 worden zijn ze gewend wekelijks betaald te krijgen en dat wordt vanaf dan maandelijks, dus dat is soms wel moeilijk want ze moeten nu geld gaan spreiden"*), als iemand overlijdt, bij het vinden van werk (en eindigen van de uitkering), een verhuizing, kinderen die willen reizen, kinderen die intrekken bij hun ouders en pensioen. Als de situatie van iemand

verandert, is veelal een ingrijpend moment. Ook het aanvragen van een uitkering of het aanvragen van een DUO-lening is allemaal erg complex.

Als jongeren naar school gaan krijgen zij een hoge uitkering, maar hierna (tijdens de studie) wordt de uitkering veel lager dus dan moeten ze hun uitgaven gaan aanpassen wat ook wel een drempel kan zijn. Het is voor hen dan lastig om genoeg geld te hebben en dan gaan ze werken naast hun studie, maar gaat vaak ten koste van hun studie. Als jongeren later samen gaan wonen met ouders, is vaak ook een kritieke periode. Er veranderen veel zaken voor ouders en jongeren: veel aan wat ze kunnen, maar ook financieel aan inkomen, uitkeringen etc.

Financiële zelfredzaamheid statushouders

Het verschilt erg per persoon en situatie (bijvoorbeeld welk opleidingsniveau ze hebben en of ze de taal al kennen) hoe financieel zelfredzaam iemand is voor en na de ondersteuning. Veelal na het afsluiten van de maatschappelijke begeleiding zijn er nog wel veel vragen bij statushouders over praktische zaken. Maar ook genoeg kunnen het wel zelfstandig. Jongeren blijven een kwetsbare groep. Ze doen wat ze zelf willen en de zorgen komen later. Ze overzien nog niet goed welke consequenties, bijvoorbeeld het sparen of niet aanvragen van toeslagen, kunnen hebben.

Informele schulden en geld sturen naar familie in het buitenland (ook in situaties waarin ze het zelf niet kunnen missen) maken de mate waarin statushouders financiële zelfredzaamheid zijn ook lastiger.

VluchtelingenWerk ervaart de financiële zelfredzaamheid bij statushouders als geen probleem maar ziet veel meer de mate van participatie (het vinden van werk) bij deze groep als kwetsbaar vraagstuk. Het percentage statushouders dat werk heeft, is nog erg laag.

Samenwerking

De samenwerking wordt als prettig ervaren tussen de gemeente en haar samenwerkingspartners waaronder VluchtelingenWerk, het Refugee Team en Sterk Huis.

Ook wordt er tussen de samenwerkingspartners samengewerkt. Zo is er volgens de gemeente een goede samenwerking tussen de personen van de taallessen en het Refugee team. Zij zorgen dat hun lessen op elkaar zijn afgestemd en wisselen ook informatie uit. Het Refugee team heeft goede contacten met de schuldhulpverlening.

In de gemeente Tilburg wordt er onderling intensief samenwerkt en zijn er korte lijnen. Sterk Huis ervaart deze samenwerking als positief en ondersteunend. Bij verschillende overkoepelende overleggen zoals: de hotspot, maatwerkcommissie, GOS-overleg, SAMO overleg en pilot met R-Newt wordt er invulling gegeven aan een breed samenwerkingsverband. Daarnaast is er ook samenwerking met klantregisseurs, uitkeringsbeoordelaren, Refuge team maar wordt er ook doorverwezen naar hulpverleningsinstanties zoals Stichting Fiscale Rechtshulp de Smeetskring. Zoals eerder benoemd is R-Newt een belangrijke organisatie voor de statushouders van Sterk Huis omdat zij op een laagdrempelige manier ondersteuning kunnen geven (zowel 18- als 18+).

Bij het Refugee Team beschrijven ze de samenwerkingen met andere instanties over het algemeen als goed, maar soms ook als lastig. Sommige organisaties vinden het moeilijk om met deze doelgroep te werken. Deze organisaties gaan er soms te snel vanuit dat mensen het niet snappen of niet zelfstandig genoeg zijn. Terwijl als zij de tijd nemen het wel zou lukken. Het ligt niet per se aan de taalbarrière, maar de manier van overbrengen: *"Ook zonder de taal te spreken, kan je statushouders heel veel uitleggen en ze proberen te laten snappen hoe zij financiële zaken kunnen regelen."*

Meerwaarde financiële zelfredzaamheid

VluchtelingenWerk pakt de eerste drie maanden de maatschappelijke begeleiding op waarin vooral praktische hulp wordt geboden. Daarna komt het Refugee Team in beeld. Tussen de taalscholen en het Refugee Team wordt afgestemd over de inhoud van de lessen waarin financiële zelfredzaamheid ook aan bod komt. Hierdoor sluiten de lesprogramma's op elkaar aan. Tussen VluchtelingenWerk en het Refugee Team vindt een overdracht plaats o.b.v. de checklist. Tussen VluchtelingenWerk en de klantregisseur is in de eerste 3 maanden o.a. contact over de thema's waarop een statushouder dreigt vast te lopen. Daarna neemt het Refugee Team dit over. Er is m.n. samenwerking wanneer een statushouder er niet uitkomt. De samenwerking op dat moment draagt bij aan het feit dat we 'voor de bocht kunnen sturen' en ervoor kunnen zorgen dat de inburgeraar niet op andere vlakken ook vastloopt.

Werkzame elementen en uitdagingen

Werkzame elementen

De gemeente vindt het positief dat ze niet aan financieel ontzorgen doen, maar dat ze focussen op de persoonlijke begeleiding van statushouders. Hierdoor leren statushouders vanaf het begin af aan zelf financiële zaken te regelen. Het wordt niet voor hen gedaan, maar met hen. Ze vindt

dat het aanleren van budgetteren bij statushouders wel goed gaat. Ook wordt de maatschappelijke begeleiding van statushouders vooral uitbesteed aan een partij, het Refugee Team (na de eerste drie maanden door VluchtelingenWerk Nederland). Hierdoor zit de financiële zelfredzaamheid verweven in de verschillende onderdelen.

Het Refugee Team vindt dat zij met hun integrale aanpak in groepsessies en individueel een werkzaam element. Ook laten zij veel regie bij de statushouders zelf, wat zij erg belangrijk vinden. Verder is het lesmateriaal (dat ze zelf ontwikkeld hebben) duidelijk. De opbouw is altijd hetzelfde, zodat de statushouders het herkennen en daardoor de opdrachten sneller begrijpen, ook al gaat het steeds over andere onderwerpen. Er wordt veel gewerkt met herhaling, dat werkt bij deze doelgroep. Ook zorgen ze voor laagdrempelig en direct contact met de persoonlijke begeleider, zijn er wekelijkse spreekuren en zijn ze laagdrempelig bereikbaar via onder andere WhatsApp. Buiten de spreekuren plannen ze individuele afspraken en leggen, indien nodig, huisbezoeken af. Verder zijn ze ook tevreden over het invullen van budgetoverzichten. Zo krijgen statushouders een overzicht van wanneer ze geld krijgen en hoelang ze dan moeten sparen. Het werkt dat hun rol vooral die van adviseren en sturen is en dat ze niet vertellen wat statushouders moeten doen. Ze proberen ook specifiek met betrekking tot de groep jongeren bewustwording te stimuleren. Ze tekenen dan hun toekomst uit om te laten zien wat bijvoorbeeld het maken van schulden of niet aanvragen van toeslagen in de toekomst betekent. Ze proberen echt inzicht te creëren. Ook stemmen ze af met de taalscholen en het Refugee Team die zowel individuele begeleiding als groepsbegeleiding (ook als onderdeel van het inburgeringsprogramma) aanbiedt, onderling af. Hierdoor worden de lessen op elkaar afgestemd.

Een werkzaam element voor Sterk Huis is de intensieve begeleiding die ook enkele jaren kan duren. Ook vinden zij dat er veel kennis en expertise is binnen de instantie. Specifiek gaat het dan om een cultuur sensitieve werkwijze. Medewerkers weten wat er speelt in de leefwereld van statushouders en ze weten hoe ze met de doelgroep kunnen communiceren. Ook als het gaat om het aanleren van kwesties rondom financiën, kunnen ze op een hele laagdrempelige manier en met makkelijke woorden en korte zinnen – ondanks dat ze soms de taal ook niet spreken – statushouders uitleg geven. Ook wordt soms gebruik gemaakt van de inzet van een tolk. Verder werken ze ook toekomstgericht en preventief zodat ze jonge statushouders al in een vroeg stadium bewust proberen te maken van mogelijke gevolgen van bijvoorbeeld schulden maken etc. Zij weten 'er kunnen problemen in de toekomst komen' en daarom maken zij statushouders nu al bekend met externe instanties waar zij later terecht kunnen met vragen. Zij zien in dat wij niet alles kunnen doen, maar zorgen wel voor een warme overdracht. Ze hebben ook connecties met partijen die goed werken met statushouders (taalbarrières etc.).

Uitdagingen

In Tilburg worden verschillende uitdagingen ervaren:

- Veranderlijkheid leefsituatie statushouders. Ondanks dat het aanleren van budgetteren als positief wordt ervaren richting het financieel zelfredzaam worden, is het effect wel erg afhankelijk van de persoonlijke situatie en mogelijke life-events van de statushouders.
- De financiële situatie met (informele) schulden. Zeker als er in de begin periode al veel schulden zijn opgebouwd, dan is het heel moeilijk om eruit te komen. Er wordt wel doorverwezen naar schuldhelpverlening, maar het blijft lastig ook omdat er vaak informele schulden zijn. Het is dan veelal moeilijker om financieel zelfredzaam te zijn, want de schulden hangen altijd boven hun hoofd, zelfs al is er een inkomen. En waarschijnlijk zal het alleen maar erger worden om financieel zelfredzaam te worden omdat toeslagen steeds later pas kunnen worden aangevraagd.
- De druk die statushouders hebben om familie te ondersteunen. De meeste statushouders voelen zich geroepen om familie financieel te helpen, terwijl zij dit eigenlijk niet kunnen. Dit zorgt wederom ook weer voor informele schulden, waar niet altijd even goed zicht op is.
- *Jongeren*. Een groep waar de gemeente zich zorgen om maakt is jongeren. Jongeren gaan niet heel trouw naar de inburgeringsklassen toe, zij willen snel gaan werken en geven dan snel geld uit. Jongeren zijn meer onbezonnen, hebben meer trauma's en sommigen hebben geen ouders.
- *Duur van de eerste begeleiding*. De gemeente hoort ook geluiden dat statushouders de begeleiding van drie maanden bij VluchtelingenWerk Nederland te kort zouden vinden. De gemeente ziet liever dat er per persoon wordt gekeken en hoe lang zij nodig hebben. Hier wordt de komende tijd verder naar gekeken.

VluchtelingenWerk vindt niet zozeer de financiële zelfredzaamheid een uitdaging, maar vooral de participatiegraad van statushouders. *"De participatiegraad van mensen met een migratieachtergrond zal straks niet gestegen zijn en nog steeds hangen rond de 55%"*.

Er zijn ook verschillende uitdagingen volgens het Refugee Team:

- Jongeren. Ze herkennen dat jongeren een kwetsbare doelgroep zijn. Ze doen wat ze zelf willen en de zorgen komen later.
- *Motivatie*. Verder is motivatie bij sommige statushouders ook een uitdaging. Het Refugee Team kan in zekere mate mensen begeleiden maar als het niet goed gaat met iemand en als zij niet willen dan moeten zij dat ook los laten. Het is namelijk in vrijwillig kader. Dat vindt het Refugee Team wel moeilijk, want ze willen zo graag helpen.

- Taalbarrière en de complexiteit systeem. Ook zijn de taalbarrière en de complexiteit van het systeem in Nederland (alles via rekeningen, uitkering, toeslagen en geen cash) grote uitdagingen bij het financieel zelfredzaam worden van deze groep.

De uitdagingen volgens Sterk Huis zijn:

- Veranderingen. In het leven van statushouders kan veel veranderen. Zij proberen de statushouders op alles voor te bereiden, maar in de praktijk hebben deze veranderingen (zie ook de eerder genoemde cruciale momenten) veel invloed op de mate van de financiële zelfredzaamheid. - -Complexiteit aanvragen. Het aanvragen van uitkeringen, DUO etc. is allemaal erg complex, wat het moeilijk maakt voor de statushouders.
- Beperkt netwerk. Het netwerk van de statushouders is vaak erg klein en bestaat uit mensen met dezelfde achtergrond. Dus zij kunnen hen niet om hulp vragen. Hierdoor zijn statushouders afhankelijker van instanties, maar daar zijn mogelijk taalbarrières.
- Beperkte financiën en combineren school/werk. Wanneer jongeren naar school gaan, krijgen ze een hoge uitkering, maar hierna (tijdens studie) wordt de uitkering veel lager dus dan moeten ze hun uitgaven gaan aanpassen wat voor velen ook een drempel kan zijn. Het blijft voor veel lastig om genoeg geld te hebben. De meeste statushouders gaan daarom naast hun studie werken. Maar dit doen zij in zulke mate dat dit vaak ten koste gaat van hun school.
- Wij/zij cultuur. De overbrugging van de wij/zij cultuur. Jongeren komen vaker niet op tijd of melden zich niet ziek, waardoor er problemen op hun werk ontstaan. *"Zij hebben de mentaliteit om van dag tot dag te leven"*. Aan de andere kant hebben zij ook te maken met een negatief beeld (discriminatie). Organisaties moeten meer cultuursensitief zijn, maar de statushouders moeten ook aanleren hoe het hier gaat in Nederland.
- Problemen vermijden. Hoe sommige statushouders omgaan met problemen, noemen ze de kop in het zand manier. Ze openen bijvoorbeeld de brieven niet meer en zo lopen juist de problemen alleen maar op.

Randvoorwaarden

Volgens het Refugee Team is het bij de begeleiding van statushouders naar financiële zelfredzaamheid belangrijk aan *het begin duidelijkheid te geven* over waar zij bij kunnen helpen en uitleggen wat de belangrijke begrippen zijn zoals een zorgverzekering etc. Het vraagstuk van *gezondheid* is ook erg belangrijk, aangezien er ook vaak gezondheidsvraagstukken spelen. Eerst het regelen van een huisarts is dan van belang, waarna later ingezet kan worden op de financiële zelfredzaamheid. Het *contact zelf* is ook belangrijk, statushouders moeten komen, maar de begeleiding gebeurt allemaal wel in een vrijwillig kader. Het Refugee Team blijft de statushouders actief opzoeken,

ook al blijven sommigen weigeren. Dan hebben ze vaak contact met de klantregisseur. Zij kunnen bijvoorbeeld ook sancties opleggen, maar dat doen zij zelden. Er wordt telkens gekeken hoe ze jongeren beter kunnen begeleiden. Ze denken nu om social media meer te betrekken in de begeleiding om zo jongeren meer te *bereiken*. Sterk Huis merkt dat *doorverwijzing na de begeleiding* soms ook lastig is. Uitgangspunt is dat statushouders na de begeleiding terecht kunnen bij de reguliere voorzieningen in de stad. Echter merken ze dat niet alle organisaties gewend zijn om te werken met mensen met een taal en migratieachtergrond.

Respondenten

- Klantregisseur inburgering gemeente Tilburg.
- Beleidsmedewerker inburgering gemeente Tilburg.
- Regiomanager Refugee team, inburgering gemeente Tilburg en omgeving.
- Maatschappelijk begeleider Refugee team.
- Hulpverlener ambulante team Sterk Huis (2x).
- Teamleider Sterk Huis.
- Regiomanager VluchtelingenWerk.

Schriftelijke bronnen

- Raadsvoorstel Geactualiseerde beleidsnota Intilburgeren 2025 en verder 268337-02 B1 Geactualiseerde beleidsnota InTilburgeren.
- 01 Collegebesluit Continueren integrale aanpak AMV 2025 met inzet jongerenwerk en sport voor AMV.
- 01 Collegebesluit Continueren integrale aanpak AMV in 2024 met inzet jongerenwerk en sport voor AMV_D.
- Checklists die gebruikt worden door de gemeente, Sterk Huis en het Refugee Team.

Bijlage 4: Leden van de begeleidingscommissie

A. Custers, Hogeschool van Amsterdam

E. Lensink, VluchtelingenWerk Nederland (tot 1 maart 2025)

L. Khatib Leerwerkbedrijf Avres

L. Mallee, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

M. Gietema, Divosa

M. Luijke, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

N. Tebbens, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

S. Hinrichs, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers

S. Kastanja, Gemeente Gouda

COLOFON

Opdrachtgever	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs	Drs. Marjan de Gruijter Dr. Marjolein Odekerken Dr. Tamara A. Kool Ruth Yohannes, MSc Drs. Fatima Acherrat
M.m.v.	Marit Schrooten
Illustratie	Eliza Alves, Canva
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59-C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, juni 2025

ISBN: 978-94-6409-372-8

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on the condition that the source is mentioned.

Het gebruik van dit rapport staat iedereen vrij. Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend. In dit rapport wordt verwezen naar verschillende interventies. Dit overzicht van interventies is niet uitputtend. Bovendien zijn niet alle interventies geëvalueerd. Het overzicht van interventies dient daarom vooral ter inspiratie voor de aanpak van lokaal beleid ter preventie van radicalisering en ongewenste polarisatie. In de rapportage wordt verwezen naar webpagina's. Deze kunnen in de loop van de tijd veranderen.